18

ધી મેકડોનાલ્ડ ની કં મુબઈ
MACDONALD

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

3

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

6

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

1

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਇਹ ਭੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪਾਠ ਕਰਨ ਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਆਪ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੋਈ ਕਰੇ ਨ ਕਰੇ ਬਹਸ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਯਾ ਰਾਗਮਾਲਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਰਹੇ ਯਾ ਨ ਰਹੇ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅਜੇ ਤਕ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਰਾਇ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ॥ ਕੇਵਲ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗਲ ਬਾਤ ਜੋ ਮੈਂ ਉਸ ਵਕਤ ਕੀਤੀ। ਮੇਰੀ ਇਸ ਗਲ ਬਾਤ ਤੋਂ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਜਾਂ ਨ ਰਹਿਣ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਨਤੀਜਾ ਕਢ ਲੈਣਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮੈਂ ਮੁਤਅਲਕ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਹੁਣ ਮੈਂ ਫੇਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਪਬਲਕ ਨੂੰ ਖਬਰ ਕਰ ਦੇਵੋ ਕਿ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦੇ ਮੁਤਅਲਕ ਜਿਹੜੀ ਬਹਸ ਜਾਰੀ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੋਕ ਨਾਲ ਆਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਜਣ ਸਬਰ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਕਮ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਹੇ। ਅਤੇ ਜਦ ਤਕ ਪਬਲਕ ਸੋਚ, ਮਹੱਬਤ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕੰਮ ਲੈਣ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਮੈਂ ਅਪਣੀ ਕਿਸੀ ਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਭੀ ਸੰਮਤੀ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਮੁਆਮਲਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਜ਼ਿਦ ਨਾਲ ਨ ਕਦੀ ਹੋਯਾ ਤੇ ਨ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਹੈ ਕਿ ਅਗੇ ਲਈ ਆਪ ਮੇਰੀ ਰਾਇ ਬਾਬਤ ਜੋ ਕੁਛ ਅਖਬਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੋ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਦਰਯਾਫਤ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਕਰੋ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋਵਾਂਗਾ।

ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਸੇਵਕ

ਭਾਈ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ

ਲਿਖਣਾ ਹੈ:—

ਇਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਚਿਠੀ ਐਡੀਟਰ ਸਾਹਿਬ ਲਾਇਲਗਜ਼ਟ ਨੂੰ ਭੇਜੀ, ਜੇਹੜੀ ਕੇ ਐਡੀਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਜ ਤਕ ਨਹੀਂ ਛਾਪੀ ਏਹ ਚਿਠੀ ਅਸੀਂ ਇਨ ਬਿਨ ਨਕਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ॥

ਆਪ ਦੇ ਅਮੋਲਕ ਅਖਬਾਰ ਤ੍ਰੀਕ ੮ ਸਤੰਬਰ ਸੰ: ੧੯੧੯ ਵਿਚ ਜੋ ਇਕ ਲੇਖ ਮੇਰੀ ਵਲੋਂ ਰਾਗਮਾਲਾ ਬਾਬਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਯਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਗਲਤਫੈਹਮੀ ਪੈਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਅਸਲ ਗਲ-ਬਾਤ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਰ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮੇਰੀ ਸਾਹਿਬਾਨ ਪਾਸ ਹੋਈ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਮੈਂ ਖੁਦ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਅਪਣੇ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਲੇਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਕੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਬਨਾਵੋ:—

ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਇਕ ਸਿਖ ਸਜਣ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾ ਦਾ ਨਾਮ ਤੁਸੀਂ ਲਿਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸ੍ਰਦਾਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਉਨਾਂ ਨੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈ ਇਕ ਵੇਰ ਲੁਧਿਆਨ ਵਿਚ ਜਦ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਸੀ ਤਦ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦਾ ਕਿਉਂ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ? ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧੀ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਇਹ ਕਾਰਨ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨੌਵੇਂ ਮਹਲ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਚਿਤ ਉਪਰ ਐਸੀ ਉਦਾਸੀ ਅਤੇ ਉਪ੍ਰਾਮਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦਾ ਮਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦੇਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਵੇਲੇ ਆਪਦੇ ਕੀ ਤ੍ਰੀਕਾ ਹੈ ? ਜਿਸ ਦਾ ਮੈ ਇਹ ਉਤ੍ਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਅਸੇ ਸਾਂ ਪਰ ਜਦ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਪਾਠੀ ਸਿੰਘ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਅਰਥਾਤ ਗੁਪਤ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਬਜਾਏ ਉਸਦੇ ਉਹ ਸਿੰਘ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਕੜ੍ਹਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੀ ਤਾਬੇ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਚੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਅਨੰਦਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਇਹ ਤ੍ਰੀਕਾ ਸਨਾਤਨ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਚਲਿਆ ਆਂਵਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੰਦਾਵਣੀ ਦੇ ਬਾਦ ਪਾਠ ਰਾਗਮਾਲਾ ਵਰਗੂੰ

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਹਿਜ਼ ਹੋਲੀਨੇਸ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਅਰਜਨਸਿੰਘਜੀ ਵਈਸ ਬਾਗੜੀਆਂ ਅਤੇ ਰਾਗਮਾਲਾ

ਲਾਇਲ ਗਜ਼ਟ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦੇ ਮੁਤਲਕ ਰਾਏ ਛਪ ਚੁਕੀ ਹੈ ਪਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਏਹ ਰਾਏ ਅਡੀਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਪਨੇ ਦਮਾਗਵਿਚੋਂ ਹੀ ਨਿਕਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਝੂਠੀ ਹੀ ਥਪ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਦੀ ਅਜੇਹੀ ਰਾਏ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜੈਸੀ ਕਿ ਲਾਇਲ ਗਜ਼ਟ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪੰਥ ਸੇਵਕ ਵੀ ਸਦਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਰਪਖਤਾ ਦੇ ਮੁਤਲਕ ਲਿਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਬ ਦੀ ਚੁਪ ਤੋਂ ਸ਼ੇਰ ਹੋਕੇ ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਲਾਇਲਗਜ਼ਟ ਵਿਚ ਹੋਰ ਭੀ ਅਨਰਥ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਘਟ ਵਧ ਕਰਕੇ ਕੁਛ ਦਾ ਕੁਛ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਐਤਕੀ ਟਕੋਰ ਅਛੀ ਹੋਗਈ ਹੈ,॥

ਐਤਕੀ ਲਾਇਲਗਜ਼ਟ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਾਏ ਦੇ ਮੁਤਲਕ ਵਿਸਤ੍ਰਤਾ

ਸ੍ਰਦਾਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪ ਸੇ ਪੂਛਨ ਕੀਆ ਕਿ ਲੁਦੇਹਾਨੇ ਮੇ ਫਲਾਨੇ ਮੌਕਾ ਪਰ ਜਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਭੋਗ ਆਪਨੇ ਡਾਲਾ, ਤੋ ਰਾਗਮਾਲਾ ਕਾ ਪਾਠ ਗਾਲਬਨ ਆਪਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਆ ਥਾ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸਕੀ ਬਜ਼ੋਰ ਤਰਦੀਦ ਕੀ ਔਰ ਫ਼ਰਮਾਯਾ ਕਿ ਇਸ ਮੌਕਾ ਪਰ ਨਵੇਂ ਮੇਹਲੇ ਕੇ ਸ਼ਲੋਕੋਂ ਕੇ ਪਾਠ ਕੀ ਸਮਾਪਤੀ ਪਰ ਤਬੀਅਤ ਪਰ ਉਦਾਸੀ ਤਾਰੀ ਹੋਜਾਤੀ ਹੈ ਤੋ ਰਾਗੀ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਪਾਠ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਔਰ ਰਾਗਮਾਲਾ ਕਾ ਪਾਠ ਪਾਠੀ ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ ਕਰ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਮੌਕਾ ਪਰ ਐਸਾ ਕੀਆ ਗਿਆ ਔਰ ਯਹੀ ਪੁਰਾਤਨ ਰੀਤੀ ਹੈ॥ ਅਡੀਟਰ ਸਾਹਿਬ ਲਾਇਲਗਜ਼ਟ ਨੇ ਇਸ ਤੇ ਅਪਨਾ ਏਹ ਹਾਸ਼ੀਆ ਵੀ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਾਏ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਬ ਖੁਦ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪ ਭਾਈ ਤੇਜਾਸਿੰਘ ਦੀ ਦਸਤਦਰਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ

Original with: Anup Singh, Noida
Digitized by: Panjab Digital Library

The Sikhs & Sikhism.

LAHORE, WEDNESDAY, 23RD JANUARY 1918.

THE RAGMALA.

WE PUBLISH BELOW AN IMPORtant cutting from a private correspondence which passed between two Sikh gentlemen, and a copy of which has been sent to us. Its clear-set arguments make comment superfluous. It is time that this harmful controversy should cease and our energies be directed to more useful work. If any evil consequences follow, the blame shall lie entirely on the shoulders of those who have started it and now persist in keeping it up.

"On the question of Ragmala, I am afraid I do not agree with you. Ragmala is one of about a dozen of apocryphal pieces and memoranda which found their way to the Sacred volume through the carelessness of unthinking ancient scribes. Several of the hymns thus added are, almost certainly, the compositions of the First and the Fifth Gurus, as clearly stated therein. They breath the same spirit, their diction and style and the moral and religious lessons they teach, are the same as found in the hymns of the Granth Sahib itself. The same however cannot be said about the Ragmala. No amount of specious argumentation such as has been indulged in by the *Khalsa Smachar* can prove it to be either composed by the Gurus or copied into the Granth Sahib under their authority, any more than the other extraneous matter. All your best scholars, ancient and modern, who have studied the question, are agreed on this point. The Ragmala is clearly and unmistakeably an excerpt from "Madhawanala Sangit," where it fits in the plot so

Original with: Anup Singh, Noida
Digitized by: Panjab Digital Library

So well. Madhwanal a debauchee and the dancing girl Kamakandala

dancing girl Kama-Kandala in their attempt to excell each other sing songs in all these *rags* in the presence of the raja of Kamapati. The only connection this Ramgala has with the Granth Sahib, is that the names of the majority of the *rags* mentioned in the Sacred Book are strung together here in verses; otherwise it is an absolutely jejune and pedantic piece of composition, full of jingling words only. That Guru Gobind Singh Ji dictated by his supernatural powers, a copy called the *Damdamme-wali-bir*, as the Dhirmalites of Kartarpur refused him the loan of their Book and no other copy existed to copy from and that four copies were subsequently made from this supernaturally dictated volume for the four principle Sikh temples,

etc., is all a ~~myth~~ fiction, a modern invention. The fact remains that this *Damdame-wali-bir* does not exist and the onus of proving that the four copies now pointed out were made from it, lies on those who make the assertion. Even if it be granted for a moment, that it was so, the argument will prove too much, for these very copies include, in the same way as the Ragmala, the recipe for making ink and dates of death of the Gurus, etc. As a matter of fact, however, many scores of copies of the Book existed before Guru Gobind Singh's arrival at Damdama somewhere about S. 1764. They can be seen even now. A number of them passed through his hands and contain his autograph. Some of them even include the hymns of the 9th Guru. All these con-

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

tain, after the *mudawini*, the finis of the Book, not only the Ragmala, but a large number of other compositions as stated above. No sacrilege has, therefore, been committed, at least no more than in leaving out the other pieces, by getting about 200 copies bound to meet the demand of those Sabhas, etc., who wanted the Granth Sahib without any extraneous matter. Sacrilege was undoubtedly committed when some old scribe, ignorant of the consequences, copied this, or other pieces on the fly-leaves of the Granth Sahib. Again Bhasaur people are not the first to do it. There exist about a dozen old manuscript copies which do not contain any such extraneous matter; even a printed edition appeares without this Ragmala. In my opinion the Bhasaur people have done well in publishing the Granth Sahib in its purest form and expunging the foreign matter which had no business to be in the Holy Book, even if the evil associations of the Ragmala in its source, be overlooked. The alarms raised regarding the action of the Bhasaur Dewan being taken as a precedent by some people in future, to corrupt the text of the Granth Sahib itself, are fanciful and silly. What is there to prevent such people from doing so even now? And again, when such a situation does arise, there will be time enough to take suitable steps. But fancied dangers like this should not prevent us from publishing the Granth Sahib in its purity, in the meanwhile. In fact, it ought to have been the business of the Chief Khalsa Dewan to do what the Bhasaur men have done.

It is not very difficult to get Hukumnamas issued from certian Sikh Temples, such as they are at present, or loud exclamations uttered in promiscuous

Original with: Anup Singh, Noida
Digitized by: Panjab Digital Library

14

gatherings of the brotherhoods that live on misused public charity, for more foolish things than this Ragmala question. The Bhasaur Dewan has thousands of very zealous followers; and hundreds of Singh Sabhas have passed resolutions in support of its action. They are ready to lend it every help in sticking to its principles in spite of the threats, open and veiled. If the Chief Khalsa Dewan, in its bid for popularity has thought fit to change front and recede from an attitude which more than tacitly approved of the crusade against Ragmala that has been going on for many years now that is no reason why others should do the same, at the bidding of some mischievous man or men who have stooped so low as to recommend the use of force and incite violence against Babu Teja Singh a good Sikh, so far as I know. I believe that H. H. is too wise thus to be taken in and to meddle unnecessarily in

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

this sorry affair. Ramnagrami's case was a very different ~~affair~~ matter. This controversy is altogether harmful to the community and what is more it is malicious, & dishonest and as such the movement can have no support from me, even if it be carried out in the name of the Chief Khalsa Dewan, whose course clearly lay in a direction quite the opposite of what it has adopted or threatens to adopt, in view of the fact that it happens the in the leading strings of the very men who have started this harmful controversy. I had not expressed my views as there was no occasion for it. Now however that you ask me, I write plainly what I think of it.

Wishing you a happy new year."

The correspondence speaks for itself

The future of the Dewan does not appear to be very bright, if it has taken to bolstering of his

Ales

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਪੰਥ ਸੇਵਕ ਲਾਹੌਰ

੨੩ ਜਨਵਰੀ ੧੯੧੯

*** **** ***************

ਰਾਗਮਾਲਾ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਦਾਰ ਕਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸ੍ਰ: ਕਾਨ੍ਹਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚਿਤ ਪੁਸਤਕ "ਗੁਰਮਤ ਸੁਧਾਕਰ" ਵਿਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਸੰਬੰਧੀ ਜੋ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸਿਟਾ ਕਢਿਆ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਇਨ ਬਿਨ ਨਕਲ ਪੰਥਸੇਵਕ ਦੇ ਮਾਨਯੋਗ ਪਾਠਕ ਪੜ੍ਹ ਚੁਕੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਨ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ, ਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਰਜ ਕਰਾਈ ਹੈ, ਪਾਂ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਬੀੜ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਿਛੋਂ ਲਿਖੀ ਹੈ ਤੇ ਦਰਜ ਕਰਾਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਹੋਰ ਫਾਲਤੂ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤਾਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਲਿਖ ਛਡਿਆ ਹੈ ਲੇਕਨ ਬੀੜ ਤੋਂ ਅਲਗ ਜਿਲਦ ਦੇ ਫਾਲਤੂ ਪਤ੍ਰਿਆਂ ਤੇ। ਇਹ ਨਿਰਪਖ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਭਰੀ ਰਾਇ ਨ ਕੇਵਲ ਸ੍ਰ: ਕਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਹੋਰ ਭੀ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੁਰਾਤਨ ਤੇ ਨਵੀਨ ਵਿਦਵਾਨ ਗ੍ਰੰਥਾਕਾਰ ਦਿੰਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵਿਸਥਾਰ ਸੈਹਤ ਪੰਥਸੇਵਕ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਨੀਤ ਨਾਲ ਮਾਮਲਾ ਚੁਕਿਆ, ਆਪਣਾ ਬੇਵਾਪਨ ਦਖਾਯਾ, ਪੰਥ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦਿਤਾ, ਸਿਧੀ ਸਾਦੀ ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕੀਤਾ, ਸਭ ਤੇ ਬੈਹਸ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਥ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਆਪਣੀ ਭੁਲ ਨੂੰ ਤਸਲੀਮ ਕਰਦੇ ਅਰ ਹਥ ਜੋੜਕੇ ਮਾਫੀ ਮੰਗਦੇ, ਲੇਕਨ ਸ਼ੋਕ ਆਪ ਬਜਾਏ ਮਾਫੀ ਮੰਗਣ, ਗਲਤੀ ਤਸਲੀਮ ਕਰਨ, ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੇ ਉਲਟਾ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚਿਠੀਆਂ ਇਸ ਤਰਕੀਬ ਨਾਲ ਕਢ ਕਢ ਕੇ ਛਾਪ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਲਕ ਭੀ ਗਲਤ ਫਹਮੀ ਫੈਲ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਹ ਭੀ ਨਕ ਵਢਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁਮਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਵਣ। ਕਿਹਾ ਹੋਛਾ ਹਥਿਆਰ ਹੈ! ਕੀ ਇਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਚਾਈ ਲੁਕੀ ਰੈਹ ਜਾਏਗੀ ਅਰ ਝੂਠ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਜਾਏਗਾ? ਹਰ ਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ। ਇਨਾ ਗਲਾਂ ਨਾਲ ਸਗੋਂ ਉਲਟਾ ਅਸਰ ਹੋਵੇਗਾ ਅਰ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਤ ਪਛਤਾਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਪੰਥਸੇਵਕ ਦੇ ੧੨ ਦਸੰਬਰ ਦੇ ਪਰਚੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਫੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਲਿਖਯਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸ੍ਰ: ਕਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਤਾ ਗੁਰਮਤ ਸੁਧਾਕਰ ਦੀ ਇਕ ਪਤ੍ਰਕਾ ਆਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਬਾਬੂ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਹੈਰਾਨਗੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਸਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰ: ਕਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਕਢਣ ਦੇ ਹਕ ਵਿਚ ਨਹੀ ਹਨ ਤੇ ਬਾਬੂ ਜੀ ਤੇ ਸ਼ੋਕ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਚੂੰਕਿ ਨਿਸਚਾ ਨਹੀ ਸੀ ਆਯਾ ਕਿ ਸ੍ਰ: ਕਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਤਨੀ ਜਲਦੀ ਰਾਇ ਬਦਲ ਲਈ ਹੋਵੇ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੋਟ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਬੇਹਤਰ ਹੈ ਸ੍ਰ: ਕਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ

Original with: Anup Singh
Digitized by: Panjab Digital Library

ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਖ਼ੁਦ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਣ ਵਰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਲਕ ਭੀ ਗ਼ਲਤ ਫ਼ੈਹਮੀ ਫੈਲ ਜਾਣ ਦਾ ਇਹਤਮਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਤ੍ਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰਦਾਰ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਪਤ੍ਰ ਘਲਿਆ ਹੈ ਸੋ ਹੇਠ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਠਕ ਪਿਆਰੇ ਖ਼ੁਦ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲੈਣ ਕਿ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਸੰਬੰਧੀ ਜੋ "ਫੈਸਲਾ ਕੁਨ" ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਇਸ ਕਚੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਫਸਤਾ ਹੀ ਵਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿਚ ਰਤੀ ਮਾਸਾ ਜ਼ਮੀਰ ਹੈ ਤਦ ਯਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਯਾ ਗਲਤੀ ਮੰਨਕੇ ਇਸ ਬੈਹਸ ਨੂ ਠਪਣ ਅਰ ਪੰਥ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨੂ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਇਜੇਹੀਆਂ ਛੇੜਖਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਤੋਬਾ ਕਰਨ। ਸ: ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਉਤ੍ਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਸੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:—

ਆਪ ਦੇ ੧੨ ਦਿਸੰਬਰ, ੧੯੧੭ ਦੇ ਪਰਚੇ ਵਿੱਚ—"ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗੁਪਤ ਚਿੱਠੀ" ਨਾਮਕ ਸਿਰਨਾਵੇਂ ਹੇਠ ਲਖੀ ਇਬਾਰਤ ਪੜ੍ਹਕੇ, ਮੇਰ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਚਿੱਠੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹੈਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਮੈਥੋਂ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ "ਰਾਗਮਾਲਾ" ਸੰਬੰਧੀ ਆਪਣੀ ਰਾਯ "ਗੁਰਮਤ ਸੁਧਾਕਰ" ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਿਉਂ ਬਦਲੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵੇਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਜੋ ਮੈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਦੇਸਕਾਂ, ਪਰ ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਏਹ ਚਿਠੀ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ—

ਜਿਸ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ "ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ" ਵਿੱਚ ਹੈ, ਓਹ ਮੈਂ ਵੀਰ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਸੀ- ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਏਹ ਸੀ ਕਿ- ਮੈਂ ਏਹ ਸੁਣਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਯਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਬੂ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਕੱਢ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਕਯੋਂਕਿ ਰਾਗਮਾਲਾ ਤਾਂ ਚਿਰ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਅਨੇਕ ਪੁਰਾਣੇਂ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਿਨਾ ਰਾਗਮਾਲਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈਨ.......... ਰਾਗਮਾਲਾ ਇਤਨੀ ਦੁਖਦਾਈ ਵਸਤੂ ਨਹੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਭੀ ਵਧੀਕ ਬੁਰੇ ਲੇਖ ਕਈ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਤ੍ਯਾਦੀ............ ।

ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਏਹ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ, ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇਂ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਵਾਕਫੀਯਤ ਹੈ, ਕੋਈ ਖੋਜ ਭਾਲ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸੁਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪਰ ਯਕੀਨ ਕਰ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਮੈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ (ਜਿਲਦਾਂ) ਦਾ ਨਿਰਣ "ਗੁਰੁਗਿਰਾਕਸੌਟੀ" ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਪੋਥੀ ਮਸੰਦਾਂ ਅਤੇ ਬੁਰਛਿਆਂ ਦੇ ਉਪਦ੍ਰਵ ਦੇ ਭਯ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੀਕੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਯ ਰਹੇ ਕਿ ਮੈ ਆਪਣੀ ਹਾਨੀ ਦੇ ਭਯ ਤੋਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਡਰਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਸੱਚ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਣ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਭੀ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਡਰ ਕੇਵਲ ਏਹ ਹੈ ਕਿ "ਗੁਰੁਗਿਰਾ ਕਸੌਟੀ" ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਅਨੇਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਪਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪੈਜਾਣੀ ਹੈ, ਅਰ ਰਾਗਮਾਲਾ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਰੰਗ ਛਿੜ ਪੈਣਾ ਹੈ,

Original with:
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਮੁਆਮਲੇ ਪਿੱਛੇ ਪੈਜਾਣਗੇ, ਅਰ ਵਿਤੰਡਾਵਾਦ ਆਰੰਭ ਹੋ ਜਾਊ, ਕਯੋਂ ਕਿ ਗੁਣ ਅਤੇ ਸਤ੍ਯ ਦੇ ਗ੍ਰਾਹਕ ਵਿਰਲੇ ਹੋਨ।

ਅਜ ਕਲ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਰਾਗਮਾਲਾ ਨੂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਸਦਾਪ੍ਰਮਾਣ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਬਹੈਸੀਯਤ "ਦੇਜੀ" ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੂ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਓਹ ਐਸਾ ਕਰਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਨ, ਕਯੋਂਕਿ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦੇ ਖੰਡਨ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਜਰ ਰੂਪ ਪ੍ਰਮਾਂਣ ਹੈ।

ਪ੍ਰੇਮੀਂ ਜਨੋਂ! ਜ਼ਰਾ ਧਯਾਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ— ਸਤਗੁਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਂਨੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਹੁਕਮ ਨਾਮੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਨਾਉ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ, ਉਸ ਦੇ ਹੇਠ ਸਤਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਸਤਖ਼ਤਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ, ਹੁਕਮ ਨਾਮੇ ਦੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਖਰੀਂ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ, ਤਾਕਿ ਦਸਤਖ਼ਤ ਹੋਂਣ ਪਿਛੋਂ ਕੋਈ ਲਿਖਾਰੀ ਸਤਰ ਨਾਂ ਵਧਾ ਸਕੇ। ਐਸੇ ਹੀ, ਨੌਵੇਂ ਸਤਗੁਰੂ ਦੇ ਅਹਿਦ ਤੀਕ ਇਹ ਰੀਤੀ ਰਹੀ ਕਿ ਜੋ ਕਾਪੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਉਸਦੇ ਪਤ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਤਕਰੇ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਇਸ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤਤਕਰੇ ਦੇ ਅੰਤ, ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ—

"ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਮਿਤੀ ਭਾਦੋ ਵਦੀ ੧ ਪੋਥੀ ਲਿਖ ਪਹੁੰਚੇ॥ ਸਾਰੇ ਪਤ੍ਰੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੇ ੯੭੪॥

"ਪੋਥੀ ਲਿਖ ਪਹੁੰਚੇ"—ਇਸਦਾ ਨਿਰਣਾਂ ਤਾਂ "ਗੁਰੂ ਗਿਰਾ ਕਸੌਟੀ" ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਯਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਥਾਂ ਪ੍ਰਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ੯੭੩ ਵੇਂ ਪਤ੍ਰੇ ਪਰ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਹੈ, ਅਰ ੯੭੪ ਵਾਂ ਪੱਤ੍ਰਾ (ਜਿਸ ਪਰ ਅੰਗ ੯੭੪ ਮੌਜੂਦ ਹੈ) ਕੋਰਾ ਪਯਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਪਾਯਾ ਜਾਂਦਾ, ਹੈਕਿ। **'ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਤ੍ਰੇ ੯੭੪"** ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜੋ ਕੁਛ ਹੈ, **'ਓਹ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ'**।

ਆਦਿ ਅੰਤ ਦੇ ਵਾਧੂ ਪਤ੍ਰਿਆਂ ਪਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕੇਵਲ ਰਾਗਮਾਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਰਤਨ ਮਾਲਾ ਹੈ, ਰਾਹ ਮੁਕਾਮ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ ਅਰ ਐਸੇ ਲੇਖ ਬੀ ਹੈਨ:—

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

"ਸੰਮਤ ੧੬੫੫ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਨੂੰ ਰਕਬਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਿੱਤਾ ਧਰਮਸਾਲ ਨੂੰ ੧੬੬੪ ਘੁਮਾਂ, ਕਨਾਲ ੭, ਮਰਲੇ ੧੫ ॥"

ਔਰ ਚਲਿਤ੍ਰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦਾ ਇਉਂ ਹੈ—

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸੰਮਤ ੧੫੯੬ ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦
ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਮਾਣੇ।

ਸੰਮਤ ੧੬੦੯ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੪
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਸਮਾਣੇ।

ਸੰਮਤ ੧੬੩੧ ਭਾਦਉ ਸੁਦੀ ੧੫
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਸਮਾਣੇ।

ਸੰਮਤ ੧੬੩੮ ਭਾਦਉ ਸੁਦੀ ੩
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਸਮਾਣੇ।

ਸੰਮਤ ੧੬੬੩ ਜੇਠ ਸੁਦੀ ੪ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਸਮਾਣੇ।

ਸੰਮਤ ੧੬੯੫ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੧੦
ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਮਾਣੇ ਕੀਰਤਪੁਰ।
(ਭਾਵ ਬਾਬਾ ਗੁਰੂ ਦਿੱਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਹੈ)

ਸੰਮਤ ੧੭੦੧ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੫ ਅਇਤਵਾਰ ਨਉ ਘੜੀਆਂ ਰਾਤ ਜਾਂਦੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨਿਰਵੈਰ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਸਮਾਣੇ ਕੀਰਤਪੁਰ।

ਇਨਾਂ ਵਾਧੂ ਪਤ੍ਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਜਨ ਰਾਇ ਜੀ ਦੀ (ਜੋ ਧੀਰਮਲ ਜੀ ਦੇ ਪੜੋਤੇ ਸਨ) ਬਹੁਤ ਮਹਿਮਾ ਗਾਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ—"ਕਰਤਾਰਪੁਰ, ਹਰ ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰਾ, ਸੰਗਤ, ਸਾਹਿਬ ਨਿਰੰਜਨ ਰਾਇ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਛ ਦਿੱਤਾ, ਇਸਕਾ ਸ਼ਰੀਕ ਕੋਈ ਨਾਂਹੀ, ਮੇਰਾ ਵਰ" ਜਿਸ ਤੋਂ ਹੂੰਦ ਅਨੇਕ ਤਾਰੀਖ਼ੀ ਖ਼ਾਤਾਂ ਭੀ ਹੈਨ, ਜਿਨਾ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ੧੮੧੪ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਮੇਂ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ੧੮੮੮—ਫਾਗੁਨ ਮੇਂ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਆਇਆ, ਇਤਯਾਦੀ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਰਣ ਹੈਨ ਜਿਨਾਂ ਦੀ ਏਥੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਕੌਮ ਦੇ ਦਰਦੀਆਂ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮਾਨਾ ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉੱਨਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ, ਪੜੋਸੀ ਭਾਈ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਕੀ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਉਪਾਲੇ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਸਾਡੀ ਰਾਗਾਂ ਲਾ ਦੀ ਆਰੋਹੀ ਤਾਂਨ ਕੰਨ ਪਈ ਸੁਣਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ, ਤਰਸ ਕਰੋ, ਸ਼ਾਂਤਿ ਕਰੋ, ਧੀਰਯ ਕਰੋ, ਖੋਜੀ ਬਣਕੇ ਵਿਚਾਰੋ, ਵਾਦ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਦੀ ਪਦਵੀ ਨਾ ਲਊ

ਕਵਿਤ

ਕਰਤਾਰ ਗਿਆਨ ਕਾ ਉਜਿਆਰ ਹੈਂ ਅਨੇਕਨ ਜਨ, ਥਾਪੇ ਹੈਂ ਵਿਦਿਆ ਕੇ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੇ ਮਕਾਨ ਹੈਂ।
ਦਸਾਂ ਪਾਰ ਛਿਪੀ ਆਂਖ ਹੈਨ ਜਿਨ ਜੀਤ ਲੀਏ, ਜਿਨ੍ਹ
ਵਿਦਿਆ ਕੇ ਢੰਗ ਉੱਤਮ ਨਿਕਾਸੇ ਹੈਂ।
ਕਊ ਸ੍ਵਦੇਸ਼ ਰਾਜਕਾਜ ਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਾਹੇਂ ਕੌਤਕ ਦਿਖਾਇਨ
ਕੀ ਕਰਤ ਕਾਢ ਆਸਾ ਹੈਂ।
ਐਸੇ ਐਸੇ ਉੱਨਤੀ ਕੇ ਬੀਚ ਗੁਰਪੰਥ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ
ਹੂਕ ਮਾਨ ਪਾਵੀ ਮਾਰੂਆਨਾ ਹੈ॥

ਪਾਠਕ! ਮੇਰੀ ਇਸ ਲਿਖੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਮੈਨੂੰ ਨਾਸ ਕੋਈ ਸਜਨ ਪਰ ਦਿਲਦਾਰ ਕੁਰਨ ਦੀ ਐਤਰਾਜ਼ ਨ ਕਰੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ "ਨੀਜਤ ਸਾਂ ਦਿਲੋਂ ਇਕ ਮਿਨਟ ਭੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਦੈਸ ਨੂੰ ਛੋੜਕੇ ਹੋਰ ਦਾ ਕਰਨਾ ~~ਸਕੇ ਸਾਂ~~ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਪੰਥ ਦਾ ਸੇਵਕ
ਕਾਨ ਸਿੰਘ
ਕਰਤਾ ਗੁਰਮਤ ਪ੍ਰਭਾਕਰ
ਗੁਰਮਤ ਸੁਧਾਕਰ ਆਦਿ

Questions:—
(੧) ਸਿਖ ਪਰਕੇ ਹੈ ਜਾ ਸਿਖੀ
ਪਰਕੇ ਜਿਕਰ ਨਾਨਕਮਤੇ ਦਾ ਕਿਤਾ ਹੈ।
(੨) 'ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ' ਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਆ ਜੋ ਸਿਖ ਤਰ
ਪਤਰ ਹੈ ਕਿ ਪੁਛਿਆਂ ਦਾਸਾ ਕੋਈ ਸਿਖ ਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਆਨਾ
ਆਪ ਭੀ ਸਿਖ ਦੇ ਹੋਏ।

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Notes from Ragmala Darpan by Shersingh Gyani

(੧) ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ

ਰਾਗਮਾਲਾ ਹੈ। ਰਾਗਮਾਲਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਣੇ ਦਾ ਤਰੀਕ ਭੀ ਹੈ। (Rather curious indicating it was written before G. Arjan's death)

ਰਾਗਮਾਲਾ ਮੰਡਨ ਦਾ ਕਰਤਾ (ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ) ਪੰਨੇ ੯੮ ਪਰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦੇ ਮਗਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ੯ ਜੀ ਧੀ ੫ ਜੀ ਦਾ ਅਰਥਾਤ "ਜਪੁਜੀ" ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ "ਮੁੰਦਾਵਣੀ" ਤਕ ਹੈ ਮਗਰ ਨਹੀਂ। (See 8/732 Copy at Dacca also & copies from it)॥

ਤਤਕਰੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅੰਕ ੯.੭੪ ਹੈ। ਪਤ੍ਰ ਪਰ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਅਤੇ ਸਲੋਕ ੯.੭੪ ਵਾਲੇ ਉਕਤ ਹੀ ਚਾਹੀਦੇ ਹੈ। ਅਤੇ ਵਾਧੂ ~~[illegible]~~ ਦਰਕਿਨਾਰ ਰਾਗਮਾਲਾ ਹੈ। ਤਤਕਰੇ ਵਿਚ ਭੀ ਨਕਲੀ ਦੇਕੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ (Dr. Bhai it is considered outside the book and added later. It did not form a part of the original design)

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਮਜੀਠੀਆਂ ਵਾਲੇ ਬੁੰਗੇ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਰੰਥੀ (ਨਿਵਾਸ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਵ੍ਰਿਧ ਆਯੂ ਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਉਸ ਦਰਤ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਦਾ ਨਾਮ (ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਕਾਪੀ

Original with: Anup Singh, Noida
Digitized by: Panjab Digital Library

ਜੀ ਇਸ ਚਰਣ ਤੋਂ ਨਾ। ਲੇਖਕ ਰਾਗਮੈਦ।
(ਅਖਬਾਰ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ਵੇਲੇ ਦੀ 20 ਨੰ: 20 (ਜਿਲਦ ੧)

(This shows that Ragmala was added very recently in this volume, Other entries such as about Ranjit Singh's visit to Kartarpur strengthen
BSB 1/3/18)

پروگرام خالصہ دیوان بڈول

مورخہ ۱۸ مارچ کو شام تک شریمان بھائی ٹھاکر سنگھ جی گیانی۔ شریمان ماسٹر موتا سنگھ صاحب بی اے گیانی۔ شریمان پنڈت دریام سنگھ صاحب۔ شریمان پنڈت گوبخش سنگھ صاحب گیانی۔ شریمان بھائی امول سنگھ صاحب اپدیشک گرمطہ ساکی صاحبان کے اور شریمان بھائی کرشن سنگھ صاحب ڈھڈ سارنگی والے کرتو تڑ جتھا بمقام بڈول دیوان استھان میں پہنچ جاوینگے۔ ۲۰ مارچ کی صبح آسا دی وار کے کیرتن بھوگ کے بعد شریمان پنڈت دریام سنگھ یا سنت گوبخش سنگھ صاحب کتھا سری گورو گرنتھ صاحب۔ بعد ازاں ۹ بجے تمام سنگت شبدی جتھوں سمیت نگر کیرتن کرینگی۔ اور ایک بجے نگر جھاٹ کرکے پھر دیوان میں لیکچر اور کیرتن ہونگے۔ رات کے وقت ۸ بجے سے ۱۰ بجے تک شریمان گیانی ہیرا سنگھ صاحب ایک نہایت دردناک تاریخی سماچار پیش کرینگے۔ دوسرے روز ۲۱ مارچ پھر صبح آسا دی وار کے کیرتن اور بعد کتھا شریمان بھائی ٹھاکر سنگھ صاحب گیانی کرینگے۔ اور شریمان ماسٹر موتا سنگھ صاحب بی اے گیانی کا ایک زبردست لیکچر پچھلے وقت میں ہوگا۔ اور دوسرے وقت بھی تمام گنی گیانی سنگتوں کو نہال کرینگے۔ اور پھر رات کو بھائی کرشن سنگھ صاحب ڈھڈ سارنگی والوں کا کیرتن ہوگا۔ اور تیسرے روز ۲۲ مارچ کو حسب معمول کتھا کیرتن اور لیکچر ہوکر ٹھیک ۵ بجے شام دیوان سماپت ہوگا۔
نوٹ (۱) رہائش کا انتظام سکول کی بلڈنگ اور گوردوارے میں کیا گیا ہے۔ بستر حسب ضرورت ہمراہ لاویں۔ (۲) اس پروگرام میں حسب ضرورت تبدیلی ہو سکے گی۔

This would show that Banno was the man who added ਰਾਗਮਾਲਾ just as he had added other hymns etc.

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Notes from R...

(۹) مادھوانل میں راگ مالا باقاعدہ درج ہے۔ اور اس میں شعلوں کے سلسلہ میں ہے
کہ جس میں کلام کندلے کے گانے بجانے کا ذکر ہے۔

(۱۰) کرتارپور کے شری گورو گرنتھ صاحب کے تت کرنے کے آخر میں درج ہے کہ
گورو بابے جی کا پترا ۹۷۴ ... ۹۷۴ تک ہی ہے۔ اس میں راگ مالا کہیں نہیں۔
تت کرنے کی مندرجہ بالا عبارت کو پڑھ کر کوئی بے عقل شخص بھی گمان نہیں کر سکتا ہے کہ
۹۷۴ پترے کے آگے بھی گورو گرنتھ صاحب کی بانی ہے۔ بے شک راگ مالا فالتو ورق
رہے۔ وہاں رتن مالا ... مقام کی ساکھی ... گورو نانک ... کے فرزند
اکبر کا واصل بحق ہونے کا ذکر ہے۔ نیز مہاراجہ رنجیت سنگھ، بادشاہ جہانگیر وغیرہ اور
گورو ارجن صاحب سے چھ سات پشت بعد سوڈھی زنجن رائے نیز ... کی
کرتارپور میں آتشزدگی وغیرہ سینکڑوں سال پیچھے کے واقعات کا ذکر ہے۔ اگر رنجیت سنگھ
اور آتشزدگی وغیرہ کے تذکرات گربانی ہو سکتے ہیں۔ تو راگ مالا بھی ...
کہ در حقیقت کرتارپور والے گورو گرنتھ صاحب میں راگ مالا تھے ہی نہیں۔
شری گورو ارجن صاحب اور گورو ہرگوبند سنگھ صاحب اور بابا گورو دتا جی کی ...
بیڑ باندھنے کے بعد کے واقعات میں سوڈھی زنجن رائے ... کرتارپور کی آتشزدگی ...
مہاراجہ رنجیت سنگھ کا کرتارپور تشریف لے جانا وغیرہ واقعات تو سینکڑوں سال بعد کے
ہیں۔ ان سب کا کرتارپور والے شری گورو گرنتھ صاحب کے فالتو ورق پر ...
کہ پیچھے سے کہاں تک دست اندازی کی گئی ہے۔ پس اسی قسم کے تذکرات میں راگ مالا ...

(੧) ਰਾਗ...

ਮ...
ਜੇਹੀ ...
undi...
ਮ...
ਪਰ ਬਿ...
ਸ੍ਰੀ ...
"(ਜ ਪ...
ਸ਼ਬਦ ...
copie...

See 973-974 / or 573, 574

ਪਤ੍ਰ ਪਰ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਅਤੇ ਸਲੋਕ ਮ: ੫ ਦਰਜ ਹਨ ਉਪਰ ਹੀ ਬਾਣੀ ਹੈ।
ਅਤੇ ਰਾਗੁ ~~[illegible]~~ ਦਰਕਿਨਾਰ ਉਪਰ ਰਾਗਮਾਲਾ ਹੈ। ਤਤਕਰੇ
ਵਿਚ ਵੀ ਰਾਗੀ ਦੇਕੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ (It thus
it is considered outside the book and added
later. It did not form a part of the original
design)

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਮਜੀਠੀਆਂ ਵਾਲੇ ਬੁੰਗੇ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ
ਸਿੰਘ ਜੀ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨਿਵਾਸ ਰਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਹਨ। ਆਪ
ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਆਸਾਂ ਜੇਹੀ
ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਉਸ
ਤਤਕਰੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਕੇਵਲ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਜੀ ਇਸ ਵਕਤ ਹੈਨ। ਪੰਜਾਬ ਕਰਾਂਗੇ।
(ਅਖ਼ਬਾਰ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ਫੇਰ ਦੀ ੨੦ ਜੂਨ ੨੦ ਜਿਲਦ ੧)

(This shows that Ragmala was added very recently in this volume, Other entries such as about Ranjit Singh's visit to Kartarpur strengthen this conclusion.
BSS 1/3/18)

ਹੋਰ ਪੁਛ ਗਿਛ ਇਸ ਬੀੜ ਬਾਬਤ ਗਿਆਨੀ ਜੋਰ ਸਿੰਘ
ਨਾਲ ਕਰੋ॥

(2) ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਦੀ ਬੀੜ।

ਇਸ ਵਿਚ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਣ ਦੇ ਦਿਨ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਤਿਥੀ ਆਦਿ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੀੜ ਨਾਲ
ਰਾਗਮਾਲਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਟੋਟਕਾ ਆਦਿ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ... ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਜੀ ਦੀ
ਕੋਈ ਤਅੱਲਕ ਨਹੀਂ। ਮਹਾਨਕੋਸ਼ ਦੇ ਲਿਖੇ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਜੀ ਦੀ ... ਆਦਿ ਜੋੜ ਕਰ
ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਰਾਗਮਾਲਾ ਆਦਿ ਜੋੜ ਕੇ
ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਜੀ ਦੀ ਅਸਲੀ ਬੀੜ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ
ਇਕ ਲੜਕੀ ਦੇ ਦਾਜ ਵਿਚ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ ਬੀੜ ਮੌਜੂਦਾ ਦੇ
ਅਸਲੀ ਹੋਣ ਵਿਚ ਸ਼ਕ ਹੈ। ~~...~~ ਰਾਗਮਾਲਾ ਜੋੜਨ.
ਦਾ ਰਸਤਾ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਦੀ ਪ੍ਰਗਟ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਪਾਇਆਂ
ਤੇ ਉਤਾਰਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਕਦੇ ਹੀ ਸਾਂ ਪਾ ਗਏ।

This would show that Banno was the man who ~~late~~ added ਰਾਗਮਾਲਾ just as he had ~~done~~ added other hymns etc.

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਦਮਦਮੇ ਵਾਲੀ ਬੀੜ

ਇਸ ਅਸਲ ਬੀੜ ਵਿਚੋਂ [illegible]। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦਾ ਉਤਾਰਾ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੀ ਜੋੜ ਜੋੜ [illegible] ਅਨੇਕ [illegible] ਦੀ [illegible] ਕਿ ਜੋ ਬੀੜ [illegible] ਨਹੀਂ [illegible]।

(The author doubts the authenticity of Guru's autographs in some old manuscript copies for he says their contents differ in arrangement and the extent. All differences came after the mundavini, and since everything after this was considered as not forming a part of the Granth and was well known to be extraneous matter, the objection raised would not be valid. The mischief arose when Ragmala alone came to be printed immediately after the mundavini without leaving any space to distinguish it from the text of the Holy Book.) Two copies were made in Guru Arjan's time. Both were known to him & yet he did not destroy them or get them corrected. The same ideas hold good in Guru Gobind Singh's case)

(3) ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ (See some notes in first Volume of Notes)

"ਇਹ ਤੀਸਰੀ ਬੀੜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸੰਮਤ ਬਿਕ੍ਰਮ ੧੬੬੨ ਵ੍ਹੇਰੇ ਸੰਧੂ ਪਾਸੋਂ ਲਿਖਵਾਈ ਹੈ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਭਾਈ ਮਾਲਕੀ ਪਰੌਂਕ ਨਿਵਾਸੀ ਕੀ ਸੀ। ਜੋ ਅਬ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਮਹਾਨ ਮੈਂਬਰੀ ਮਸਾਲਾ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭਲੇ ਵਾਲੀ ਮੈਂ ਇਹ ਬਿਧ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਸਤਖ਼ਤ ਹਨ। ਇਕ ਕਲਮ ਕੀ ਲਿਖਤ ਆਦਿ ਸੇ ਅੰਤ ਪ੍ਰਯੰਤ ਤਤਕਰਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਅਤੇ ਤਤਕਰਾ ਦੇ ਸਾਥ ਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਕੀ ਬਿਧ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਧ ਬਾਬੇ ਮੈਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਨੇਕਾਂ ਸੇ ਫ਼ਕੀਰਦਾਰ ਇਉ ਹੈ ਯਥਾ ਅਨੇਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਗਾਥਾ, ਫੁਨਹੇ, ਚਉਬੋਲੇ, ਅਨੇਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਦਧੀਰ, ਮੁੰਦਾਵਣੀ, ਅਨੇਕ ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ, ਅਨੇਕ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅਨੇਕ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਗਾਂ ਦੇ, ਸ: ਮ: ੧ ਜਿਤ ਦਰ ਲਖ ਮੁਹੰਮਦਾ, ਸ: ਮ: ੧ ਬਧਿ ਮਾਲਤਾ, ਰਤਨਮਾਲਾ, ਹਕੀਕਤ ਰਾਹ ਮੁਕਾਮ, ਰਾਗਮਾਲਾ, ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਕੀ ਬਿਧ, ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਨ ਕਾ ਚਲਿਤ੍ਰ ੫ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਤਕ ਹੈ।......... ਇਨਾ ਵਿਚ ਦੇ ਹੀ ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਨੋਟੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ---- ਸੋ ਪੁਰਖ, ਤੂ ਕਰਤਾ ਸਚਿਆਰ, ਤਿਤ ਸਰਵਰੜੈ, ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਆਦਿ ਇਹ ਸੋਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦ ਰਹਰਾਸ ਮੇਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਦੋਨੋਂ ਬੀੜਾਂ ਪਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਕਿ ਨ ਤੋ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਪਹਿਲੀ ਬੀੜ ਪਰ ਹਨ ਜੋ ਇਸੀ ਤੀਸਰੀ ਬੀੜ ਪਰ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸੋ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਹਰਾਸ ਮੇਂ ਦਰਜ ਕਰ ਫੁਰਮਾਏ ਹਨ" (ਰਹਰਾਸ ਸੰਬੰਧੀ ਪੰਨਾ ੧੦੪)

(A similar arrangement occurs in a Volume in East Bengal where Shloks.

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

of Kabir & Farid follow Mundavani)

ਮਗਰ ਸਾਡਾ ਮੰਤਵ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਸ ਬੀੜ ਨੂੰ ਮੁਸਤਨਿਦ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੈ, ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਤਗੁਰੂ ਨੇ ਖੁਦ ਲਿਖਾਏ ਦਸਤਖਤਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵਾਧੂ ਲਿਖਿਆ ਭੀ ਸਤਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਕਿਆ ---- ਪੰਨਾ ੧੦੪ ਸੇ ੧੦੬ ਪਰ ਕਾਰਨ ਇਉ ਲਿਖਦੇ ਹੈਂ ਕਿ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਹੋਣ ਪਰ ਇਸ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖਾਈ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ। ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਵਿਚ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਸਾਰੇ ਸਤਗੁਰੂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਛੇਵੇਂ ਤੇ ਦਸਵੇਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਤਕ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦਸਤਖਤ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਸਦੀ ਲਿਖਤ ਭਾਈ ਪੰਡੇ ਨੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇ ਦਸਤਖਤ ਜਾਣੇ ਬੇਅਦਬੀ ਤੋਂ ਇਸਦੇ ਦੇ ਨਕਲੇ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਆਜਕਲ ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਈਸ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੇ ਪਾਸ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ। ਸਮਾਚਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ ਉਕਤ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਲੇਖ ਦਾ ਸਾਰ। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਭੀ ਹਨ। ਅਰਥਾਤ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਬਾਣੀ ਸਤੇ ਬਲਵੰਡ ਦਾ ਟਿੱਕੇ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਦੋ ਪੌੜੀਆਂ ਭੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਭੀ ਕਈ ਨੁਕਤੇ ਵਧਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਤਵਾਰੀਖ਼ ਗੁਰੂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਉਰਦੂ ਪ੍ਰਕਰਣ ੯॥

(Gyani objects that Guru Arjan couldn't have authorised the writing of a volume so different from the first volume written only a year before. The so called signature is a forgery as they all are in such cases. If it was an authorised

Original with: Anup Singh Noida
Digitized by: Panjab Digital Library

version & replaced the one written earlier, why subsequent copies made by the Guru did not follow it. If this book existed, it must have been known to Guru G. Singh. Why did he not get it to make copies from. Guru Gobind Singh stayed a few months at Damdama & the dictating of the Damdamewali bir is stated to have taken more than nine months.)

[illegible]

[illegible]

[illegible]

P. T. O.

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(੪) ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਦਾ ਫਾਰਸੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ।

ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਾਧੇ ਪਾਏ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਧੀਆਂ ਰਾਗੁ ਤੇ ਉਨਾਂ ਪੂਰਾਂ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਫਰਕ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਰਾਇ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਥੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਤੋਂ ਅਤੇ ਫਾਰਸੀ ਤੋਂ ਹੀ ਪਰਖਬਾਣੀ ਦੇ ਹੋਰ ਹਨ। ਫੁਰ ਸਜਨ ਸੋਚ ਸਕਨ ਕਿ ਇਹ ਬੀੜ ਕਿਤਨੀਕੁ ਦੁਰਸਤ ਹੈ। --- ਇਸ ਵਿਚ ਕਬੀਰ ਆਦਿ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਵਾਧੂ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਬਸੰਤ ਦੀ ਵਾਰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਪਉੜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਰ ਬਾਣੀ ਭੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਕਈ ਉਪਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਤੇ ਵਾਧੂ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਪੋਥੀਆਂ ਦਾ ਵਰਨਨ ਤੇ ਪਰਦੇ ਸੋਧੇ ਆਦਿ ਦਾ ਖਰਚ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ॥

(੫) ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

ਇਹਦਾ ਸਮੱਤ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਕਿਸ ਆਦਿ ਕਈ ਕੱਚਾਂ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਦੇ ਪਰਤਨ ਸਾਰੇ ਦੇ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੋਰ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਪ੍ਰੋ: ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪੀਸ ਨਵੀਸ ਸਾਬਕ ਮਹਿੰਦਰ ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜਿਨਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨ ਸਿਰਫ ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਲਿਖ ਤੇ ਪਤ੍ਰਿਕਾਵਾਂ ਦੇ ਜੋੜੀਜੋੜ ਸਮਾਨ ਦੇ ਇਨ ਹੀ ਹਨ ਸਗੋਂ ਕਈ

Original with: Anup Singh, Noida
Digitized by: Panjab Digital Library

ਰਚਾਈਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਭੀ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ
ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਸੋਮਿਆਂ ਤੋਂ ਹਵਾਲੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ॥
ਜ਼ਿਕਰ [illegible] ਵਿਚ ਇਕ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਬਾਬੇ ਰਾਮ
ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕੀਤੀ ਪੰਗਤੀਆਂ ਲਿਖ ਛੱਡੀਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ
ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤਪ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਬਾਬੂ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਪਰ ਲਿਖਾਰਨ।
ਰਾਮ ਨਾਥ ਮੰਤਰ ਦਾ ਕਰਤਾ ਭਾਈ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਵਿਤ ਨਾਮੇ ਦਾ
ਹਵਾਲਾ ਦੇਕੇ ਲਿਖਦਾ ਕਿ "ਬੋਲ ਸਿਆਣੀ ਦੀ ਲਿਖ ਪਰ ਪਾਏ।"
ਕੋਈ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਹੋਰ ਥਾਂ ਪਰ ਇਸ ਕਵਿਤ ਨਾਮੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ
ਦੇਕੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਭੇਜ ਨਵੇਂ ਮਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪਰ ਪਾਏ। ਭਾਈ
ਰੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਖਾਲਸੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੈਬ ਵਿਚ ਹੋਰ, ਗੁਰਬਾਣੀ
ਬਾਰੇ ਇਸ ਸਿਆਣੀ ਦੀ ਲਿਖ ਦੇ ਬਾਰੇ 'ਦਸਮ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ
ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਿਆਣੀ ਦੀ ਲਿਖ ਭੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥

P. T. O.

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਰਾਗਮਾਲਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

(੮) ਝੂੰਡੇ ਬੁੰਗੇ ਦਾਸ (ਉਦਾਸੀਨ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸੰਮਤ ੧੭੭੫ ਦਾ ਹੈ। (Objection is raised that considering that copies made in 1735 contain the hymns of the Ninth Guru & this does not, it would appear that it was made from a ਰੋਲੀ (ਕਾਪੀ) ਬੀੜ। The reply is that even upto the end of 1800 S. Granth ~~Sahib~~ was ~~the~~ written without the ninth Guru's hymns etc.) ਮਹੰਤ ਭਾਈ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਨਹੀਂ॥

(੧) ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਝੰਡੇ ਬੁੰਗੇ ਜਿਸ ਦੇ ਮਹੰਤ ਭਾਈ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ, ਇਕ ਬ੍ਰਿਧ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੰਮਤ ੧੭੭੫ ਦੇ ਹਨ। ਇਨਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਨਹੀ ।

(੨) ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਤੋਂ ਤਿਨ ਕੋਹ ਗੋਂਦਲਾਂਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਧਰਮ ਸਾਲਾ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਥਾਂ ਪੁਰਾਨੇ ਮਹੰਤ ਬੁਧ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਕ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਨਾਮੀ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰੰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਹਿਲਕਾਰ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰਤੋਂ ਲਿਆਕੇ ਦਿਤੇਸਨ। ਬਹੁਤ ਬ੍ਰਿਧ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਨਹੀ ।

(੩) ਕਾਹਨ ਗੜ੍ਹ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ ਕਰੀਬ ਬਠਿੰਡਾ ਸਰਦਾਰ ਹਰਦਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਨ ਜੋ ਸੰਮਤ ੧੭੧੮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਥੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਨਹੀ। ਇਹ ਸਮਾਂ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ੯ਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀ ਤੇ ਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ੯ਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਲਿਖਕੇ ਹੇਠਾਂ ਫਿਰ ਦੋਬਾਰਾ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਲਿਖਕੇ ਅਗੋਂ ਰਾਗਮਾਲਾ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿਤੀ ਹੈ! ਧੰਨ

ਰਾਗਮਾਲੀਏ !

(੪) ਇਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬੁਰਜ ਬਾਬਾ ਆਲਾਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇ ਦੇ ਹਨ। ਓਥੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਨਹੀ।

...ਨਾਲੋਂ ਕਿ ਇਹ ਮਾਧਕ ਸੰਗੀਤ | ਰਾਗ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ | ਗਿਆ
ਹੋਵੇ । ਹੋਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੱਲ ਜੇ | ਦੀ ਪ
...ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ | ਸਮ
ਬਾਣੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈਆਂ | ਹੈ। ਸ
...ਮਾਣ ਆਦਿਕ ਰੂਪ ਤੇ ਮਿਲਦੀ | ਪਰ

ਰਾਗਮਾਲਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

(੧) ਖੂੰਡੇ ਬੂੰਗੇ (ਤਰਨਤਾਰਨ) ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸੰਮਤ ੧੭੯੨ ਦਾ ਹੈ।

(Objection is raised that considering that copies made in 1735 contain the hymns of the Ninth Guru & this does not, it would appear that it was made from a ਕੋਰੀ ਲਿਖੀ ਬੀੜ। The reply is that even upto the end of 1800 S. Granth Sahibs ... the Ninth Guru's hymns ... ਸਿਖ ਜੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ...

(੧) ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਝੰਡੇ ਬੁੰਗੇ ...
ਹਨ, ਇਕ ਬ੍ਰਿਧ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ...
ਰਾਗਮਾਲਾ ਨਹੀ ।

(੨) ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਤੋਂ ਤਿਨ ਕੋਹ ...
ਸਾਲਾ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ...
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਕ ਦੀ ...
ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਹਿਲਕ ...
ਬਹੁਤ ਬ੍ਰਿਧ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਾਗਮਾ ...

(੩) ਕਾਹਨ ਗੜ੍ਹ ਰਿਆਸਤ ...
ਹਰਦਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਸ੍ਰੀ ...
੧੭੧੯ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਥੇ ਰਾਗ ...
ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ੯ਵੇਂ ਗੁਰੂ ...
ਪਰ ਹੁਣ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ੯ ...
ਫਿਰ ਦੋਬਾਰਾ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਲਿਖਕੇ ...

ਰਾਗਮਾਲੀਏ !

(੪) ਇਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿ ...
ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ...

(੩) ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਜੀ ਵਿੱਚ ਜੋ ਬੀੜਾਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਬੀੜਾਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਵਾਧੂ ਬਾਣੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਕਈਆਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਬਾਣੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਤਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ (ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ) ਨਿਰਾ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਦਾ ਹੀ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੫ "ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਤੋ ਨਾਹੀ" ਵੀ "ਥਾਲ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵਸਤੂ ਪਈਓ" ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਫਰਕ ਪਹਿਲੀ ਨਿਗਾਹੇ ਦਿਸ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਾਠ ਕੀਤਿਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਫਰਕ ਨਿਕਲਨਗੇ। ਜਦ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਐਸੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਲਿਖੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਅਜੇਹੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਮੰਨਣ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

Original with: Anup Singh, Noida
Digitized by: Panjab Digital Library

(੫.੬) ਦੇ ਹੋਰ ਇਥੇ ਸੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ

ਦਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ

ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਭੀ

ਨਾ ਜ਼ਿਲਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ
ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਨਗਰ
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਇਸ
। ਰਾਗਮਾਲੀਆਂ ਦੇ ਪਲੇ

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ੧੯੫੦
ਨ। ਇਥੇ ਭੀ ਰਾਗਮਾਲਾ

ਬ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਰਾਗਮਾਲਾ

ਸਾਹਿਬ
ਸਿੰਘ ਸਭਾ
ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ

ਦਾ ਸਰੂਪ ਸਾਨੂੰ ਸਰਦਾਰ
ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ

مہاراں شریف۔ بہاولپور میں کھنسنڈ اسمہ سٹہ ریلوے کے لائن پر چشتیاں شریف کے سٹیشن سے چار کوس کے فاصلہ پر ایک گاؤں آباد ہے۔ جو ملکیت صاحبان مہاراں ایسے یعنی پیر خانہ نواب صاحب بہادر والئے ریاست بہاولپور ہے۔ میں سنہ ۱۹ء کا ذکر کرتا ہوں کہ وہاں ایک دھرم سالہ میں نکلیت کے گورو گرنتھ صاحب پرکاش میں منداونی کے بعد بہت سی باتیں پینتیس اکہری۔ بھائی گروں سے سنگت سنگلدیپ میں۔ نوروز سنگلی اور سیاہی کا نسخہ وغیرہ درج تھا۔ اور بھائی صاحب اخیر میں یہ سب کچھ پڑھا کرتے تھے۔ مگر لالہ سندرل جنڈاکل قوم چوجہ اروڑا اس کے گھر چوبارہ میں ایک بھائی صاحب بڑھ اوستھا کے زیر سیوا ایک گروگرنتھ صاحب کا پرکاش ہوتا تھا۔ جو مس کے چھاپہ تھے جلد درمیانی حال مندرجہ کے برابر لمبائی میں پوری مگر چوڑائی میں کم۔ جس میں منداونی سے آگے کچھ بھی درج نہ تھا۔ اس وجہ پر دونوں گرنتھوں میں چرچا رہتی تھی۔ اور لوگ عموماً شک میں پڑ جاتے تھے۔ مگر بڑھ بھائی صاحب جواب دیتے تھے۔ کہ منداونی سے آگے بانی پرمانک نہیں۔ میں نے خود دیدہ درشن کیا ہوا ہے۔ اور میں چار سال وہاں رہا تھا۔ کوشش کرنے اور خط و کتابت کرنے پر اب بھی وہی گورو گرنتھ صاحب چھاپہ شدہ چھاپہ بھی معلوم کر سکتا ہوں۔ مطلب یہ کہ راگ مالا لگنے کا دوش کسی خاص شخص یا سوسائٹی پر ہرگز نہیں لگایا جا سکتا۔ کیونکہ یہ پیشتر سے ہی نکلی ہوئی۔ اور کبھی شری گورو گرنتھ صاحب کی پوتر بانی کے ساتھ نہ شامل ہوئی۔ نہ ہو گی۔

ਦਵਾਇਆ, ਜਿਸਦੇ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਪੜਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਸੀ, ਕਿ ਆਪਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ੨੦੦ ਸਾਲ ਦੇ ਲਗ ਭਗ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਨਹੀ।

(੧੨) ਇਕ ਹੋਰ ਕਮਰਸ਼ਲ ਪ੍ਰੈਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀਆਂ ਛਪੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ੩ ਬੀੜਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਨਹੀ। ਟਾਈਟਲ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਪਤਰੇ ਤੇ (ਜੋਹੜਾ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਹੋਂਦਾ ਹੈ) ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਹੈ ਤੇ ਅਗੇ ਥਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਖਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਿਧ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇਤਫਾਕੀਆ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਛਾਪੇਖਾਨੇ ਵਿਚ ਹੋਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਨ ਛਾਪਣਾ ਵੀ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

See further Criticism

Original from Anup Singh Noida
Digitized by Panjab Digital Library

ਰਾਗਮਾਲਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਬੀੜ ਸਾਹਿਬ

(੧) ਕੂੰਡੇ ਬੂੰਦੇ ਵਾਲੇ ...
(Objection is raised ...
in 1735 contains ...
does not, it would ...
a ਰੈਣੀ ਜਿਹੀ ਬੀ...
of 1800 S. grant...
the ninth Guru ...
ਸਿਘ ਜੀ ਹਨ। ਇਹ ...

طعہ پر دخل دیے ... حکم واپس نہ لیے جائے بصورت دیگر ...
کے سر پر نقصان ... دکھائی دیتا ہے۔ یہ خیال کہ ریاست
پٹیالہ کو کثرت سے خطوط و تاریں پہنچے گو جیسے اس طرح کا حکم جاری
کرنا پڑا۔ بالکل درست نہیں۔ کیونکہ میں اچھی طرح جانتا ہوں۔ کیونکہ سلسلہ
تحریک کے دائرہ میں راگ مالہ کو عام طور پر نفرت کیا ... دیکھا جاتا ہے
اور اسی لیے میں کہتا ہوں۔ کہ حکم ... ثابت نہیں ہو سکتا۔ اس حکم
میں حسب ذیل امورات زیادہ غور طلب ہیں۔
(۱) راگ مالا نکال لینے سے قومی نفاق ... پیدا ہونے کا خطرہ ہے۔
(۲) گورو گرنتھ صاحب میں سے کوئی لفظ نہیں نکالا جا سکتا۔
(۳) پارلیمنٹ کے لفظ کا استعمال بند کیا جاتا ہے
(۴) اگر ان احکام کے آگے سر نہ جھکایا گیا۔ تو مناسب کارروائی کی جائے گی
سب سے پہلے ... خاص ... کیا وہ راگ مالیوں کے متعلق
اور خطوط کا ہے۔ اس سے ثابت ہوا۔ کہ ایسی تمام تاریں و خطوط چاہے
وہ کتنی ہی اصلیت سے خالی کیوں نہ ہوں۔ اور ان کی تہ کے اندر
ان کی خود غرضی ہی کیوں چھپی نہ ہو۔ حکومت پٹیالہ متاثر ہو سکتی ہے۔ مگر
افسوس کہ ایسی ... تاریں و خطوط سے متعلق کوئی ذکر نہیں ... جو ...
اصلاح جنہیں حال حقیقت سے ریاست پٹیالہ کو واقف کرنے کے لیے
بھیجی۔ میں خود اس بات سے اچھی طرح واقف ہوں۔ کہ ...
ثبوت پیش کر سکتا ہوں۔ کہ اس وقت تک حکومت پٹیالہ کو ... سے
زائد تاریں وغیرہ خالصہ پارلیمنٹ کے فیصلہ راگ مالا کے ساتھ اتفاق
کرنے کے متعلق سنگھوں کی طرف سے بھیجی جا چکی ہیں۔ میرے ایک پٹیالہ

(੧) ਤਰਨ ਤਾਰ...
ਹਨ, ਇਕ ਬਿਧ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰ...
ਰਾਗਮਾਲਾ ਨਹੀ ।

(੨) ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ...
ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁਰੂ ...
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਪਿੰ...
ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾ...
ਬਹੁਤ ਬਿਧ ਹਨ। ਇਸ ...

(੩) ਕਾਹਨ ਗ...
ਹਰਦਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਸ੍ਰੀ...
੧੭੧੯ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਥੇ ਰਾ...
ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ੯ਵੇਂ ਗੁ...
ਪਰ ਹੁਣ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ...
ਫਿਰ ਦੋਬਾਰਾ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਲਿਖਕੇ ...

ਰਾਗਮਾਲੀਏ !

(੪) ਇਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿ...
ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇ ਦੇ ਹਨ। ਓਥੇ ...

ਮਾਲਾ ...
ਮਹਲਾ ੫ "ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਤੋ ...
ਵੀ "ਥਾਲ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵਸਤੂ ਪਈਓ...
ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੈ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਫਰ...
ਪਹਿਲੀ ਨਿਗਾਹੇ ਦਿਸ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਾ...
ਕੀਤਿਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਫਰਕ ਨਿਕਲ...
... ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਐਸੀਆਂ
... ਮੌਜੂਦ ਹੈ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਹ...
ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਤ...
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਅਜੇਹੀਆਂ ਬੀੜਾਂ
ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਮੰਨਣ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਓਥੇ ਹੀ ...
ਵੀ ਨਹੀ ...
ਰਾਗਮਾ...
ਵਿਚ ...
ਦੇ ਸਜਨ ...
ਖਾਨਦਾ...
ਇਥੋਂ ਵ...
ਸੰਮਤ ...
ਨਹੀ।
ਬਿਨਾ ਹ...
ਹਜ਼ਾਰਾ ...
ਦਖਾਇ...
ਜਾਣ ਦ...
ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ...
ਰਾਗਮਾ...
ਹੋਂਦਾ ਹੈ ...
ਭਾਵੇਂ ਇ...
ਇਸ ਨੂੰ ...

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

33

(੫,੬) ਦੋ ਹੋਰ ਬ੍ਰਿਧ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਓਥੇ ਹੀ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਤਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਨਾਂ ਵਿਚ ੯ਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਨਹੀ।

(੭) ਇਕ ਹੋਰ ਉਸੇ ਥਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਭੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਨਹੀ।

(੮) ਮਲਕਪੁਰ ਕਰੀਬ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਨਕਿਆਲਾ ਜ਼ਿਲਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿਚ ਇਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਨ। ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਨਗਰ ਦੇ ਸਜਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ੧੫੦ ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਖਾਨਦਾਨ ਪਾਸ ਬਰਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਬ੍ਰਿਧ ਹਨ। ਰਾਗਮਾਲੀਆਂ ਦੇ ਪਲੇ ਇਥੋਂ ਵੀ ਕਖ ਨਹੀ ਪੈਂਦਾ।

(੯) ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਬ੍ਰਿਧ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ੧੮੪੦ ਸੰਮਤ ਮਘਰ ਸੁਦੀ ੧੦ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਥੇ ਭੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਨਹੀ।

(੧੦) ਇਕ ਓਥੇ ਹੀ ਹੋਰ ਪੁਰਾਤਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਬਿਨਾ ਹਨ।

ਤਸਦੀਕ ਹਰ ਦੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ
ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਭਾਈ ਗੋਪਾਲਸਿੰਘ ਜੀ ਗ੍ਰੰਥ ਸਿੰਘ ਸਭਾ
ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ

(੧੧) ਇਕ ਬ੍ਰਿਧ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸਾਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠੇਕੇਦਾਰ ਖਾਸ ਵੱਡੇ ਨਜ਼ਾਮਤ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਦਖਾਇਆ, ਜਿਸਦੇ ਅਗੋਂ ਪਿਛੋਂ ਪੜਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਸੀ, ਕਿ ਆਪਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ੨੦੦ ਸਾਲ ਦੇ ਲਗ ਭਗ ਹੈ। ਉਨਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਨਹੀ।

(੧੨) ਇਕ ਹੋਰ ਕਮਰਸ਼ਲ ਪ੍ਰੈਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀਆਂ ਛਪੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ੩ ਬੀੜਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਨਹੀ। ਟਾਈਟਲ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਪਤਰੇ ਤੇ (ਜੇਹੜਾ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਹੋਂਦਾ ਹੈ) ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਹੈ ਤੇ ਅਗੇ ਥਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਖਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਿਧ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇਤਫਾਕੀਆ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਛਾਪੇਖਾਨੇ ਵਿਚ ਹੋਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਨ ਛਾਪਣਾ ਵੀ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

See further criticism

Original with Anup Singh, Noida
Digitized by Panjab Digital Library

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਿਧ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੋਰ ਸਾਡੇ ਪਤੇ ਵਿਚ ਹਨ ਜਿਥੋਂ ਦੇਖਕੇ ਰਾਗਮਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਢਾਈ ਰੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤ ਕਿਤਾਬ ਭਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀ। ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਇਹ ਗਲ ਦਾਵੇ ਤੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਆਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਮ ਸਮੇਂ ਤਕ ਰਾਗਮਾਲਾ ਬਹੀਨ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ੯ਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਮ ਪਰ ਵਾਧੂ ਬਾਣੀ ਤਾ ਹੋਰ ਕਈ ਵਾਧੂ ਗਲਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਤਰਿਆਂ ਤੇ ਲਿਖੀਆਂ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਇਹ ਰਾਗਮਾਲਾ ਹੈ।

ਰਾਗਮਾਲਾ ਵਾਲੇ ਪੁਰਾਣੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

(ੳ) ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਸਿਆਹੀ ਤੇ ਉਸੇ ਹੱਥ ਦੀ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। (ਅ) ਮਾਂਗਟਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। (ੲ) ਪਟਨੇ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਹੈ। (ਸ) ੧੬੬੨ ਦੀ ਭਾਈ ਬੂੜੇ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਲਿਖੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਜੋ ਅੱਜ ਕੱਲ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਹੈ। (ਹ) ਪਿੰਡੀ ਲਾਲਾ ਵਿੱਚ ੧੬੭੫ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਤੇ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਸਖਤ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ। (ਕ) ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਜਿਸਤੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਹਨ। (ਖ) ਕੋਟ ਭਾਈ ਥਾਨ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿਲਾ ਅਟਕ ਵਿੱਚ ਬੀੜ ਹੈ ਜਿਸਤੇ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਹਨ। (ਗ) ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬੀੜ ਹੈ ਜਿਸਤੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। (ਘ) ਛੋਲੀ ਭਾਈ ਕੀ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਨੰਦ ਚੰਦ ਦੀ ਬੰਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬੀੜ ਹੈ ਜਿਸਤੇ ਦਸਤਖਤ ਹਨ। (ਙ) ਅਖਨੂਰ ਰਿਆਸਤ ਜੰਮੂੰ ਵਿੱ ੧੬੬੩ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਇਕ ਬੀੜ ਹੈ ਜਿਸਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇ ਜੀ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਹਨ (ਚ) ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਇੱਕ ਬੀੜ ਹੈ ਜਿਸਤੇ ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਇਹ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦਾ ਸਭ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ ਹੀ ਕਾਫੀ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ, ਇਹ ਮੰਨਣ ਜੋਗ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਚਾਰ ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਹੀ ਚਾੜੀ ਸੀ ਇਤਨੀ ਦਲੇਰੀ ਕਰਨ ਕਿ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਨੂੰ ਆਪੇ ਲਿਖ ਦੇਣ, ਫੇਰ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦਾ ਪਤਾ ਕੋਈ ਅਤਅੰਤ ਸੋਹਣਾ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਲਿਖਦਾ ਤਾਂ ਕੁਛ ਵਿਚਾਰਨ ਜੋਗ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ। ਰਾਗਮਾਲਾ ਲਿਖਨ ਲਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬੱਧੀ ਬੈਠਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਰਗਾ ਖਤ ਪਕਾਣ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ ਪਈ ਸੀ, ਜੇ ਲਿਖਦਾ ਵੀ ਤਾਂ

Or... Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਮਾਧਵਨਲ ਸੰਗੀਤ

ਇਹ ਇਕ ਪੋਥੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਲੇਖਕ ਆਪਣਾ ਨਾਓ ਆਲਮ ਦਸਦਾ ਹੈ, ਮਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਉਨਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਯਾਰਾਂ ਦੇ ਵੀ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹੇਠਾਂ ਇਸ ਦਾ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਖੁਲਾਸਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥

ਇਕ ਪੌਹਿਪਵਤੀ ਨਾਮੀ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਇਕ ਅਤ ਸੁੰਦਰ ਮਾਧਵਨਲ ਨਾਮੀ ਗੰਧਰਬ ਰਾਗੀ ਬੀਨ ਦਾ ਬਜੱਯਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਬੀਨ ਬਜਾਣ ਕਰਕੇ ਨਗਰ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮੋਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਉਸਦੇ ਪਿਛੇ ਫਿਰਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਗਲ ਨ ਪੁਛਣ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰਨ ਪਰ ਰਾਜਾ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦੇਸੋ ਕਢ ਦਿਤਾ, ਕਾਮਾਵਤੀ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਰਾਜਾ ਦੇ ਮਹਲ ਵਿਚ ਕਾਮ ਕੰਦਲਾ ਨਾਮੀ ਬੇਸਵਾ ਗਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਗਰੀਬ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਪੈਹਰੇ ਦਾਰ ਅੰਦਰ ਨ ਜਾਣ ਦਿਤਾ, ਤੇ ਕਾਮਕੰਦਲਾਂ ਦੇ ਅਮਲੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਜੋੜੀ ਵਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਗੂਠਾ ਨਹੀ ਸੀ, ਤੇ ਓਸਦੀ ਥਾਂ ਮੋਮ ਦਾ ਲਾਯਾ ਹੋਯਾ ਸੀ, ਪਰ ਆਮ ਸਿਆਣੇ ਵੀ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂ ਨਹੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਚਤਰ ਮਾਧਵਨਲ ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਤਾੜ ਗਿਆ, ਉਚੀ ਆਖਿਆ, ਕਿ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੈਠਨ ਵਾਲੇ ਸਭ ਮੂਰਖ ਹਨ, ਇਕ ਪਖਾਵਜੀ ਦਾ ਮੋਮ ਦਾ ਅੰਗੂਠਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤਾਲ ਠੀਕ ਨਹੀ ਔਂਦਾ, ਪਰ ਕੋਈ ਨਹੀ ਸਮਝ ਰਿਹਾ। ਦਰਬਾਨ ਨੂ ਦਸ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਾਓ ਵੇਖ ਲਓ, ਅਮਕੇ ਦਾ 'ਅਮਕਾ ਅੰਗੂਠਾ' ਮੋਮ ਦਾ ਹੈ, ਦਰਬਾਨ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂ ਜਾ ਆਖਿਆ, ਪਤਾ ਕਰਨ ਪਰ ਮਾਧਵਨਲ ਦੀ ਗਲ ਸਚੀ ਨਿਕਲੀ। ਅੰਦਰ ਬੁਲਾਯਾ ਗਿਆ, ਤੇ ਬੜੂ ਕਦ੍ਰ ਕੇ ਇਜ਼ਤ ਹੋਈ।

ਹੁਣ ਕਾਮਕੰਦਲਾ ਨੇ ਇਕ ਗੁਣ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਸਜਣ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਦੇਖਕੇ ਬੜੀ ਚਾਤਰੀ ਨਾਲ ਗਾਉਣ ਗਾਏ। ਇਥੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਜਣ ਵਾਲੇ ਵਾਜਿਆਂ ਤੇ ਸੁਰ ਤਾਰ ਆਦ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਕਿਹੜੇ੨ ਰਾਗ ਗਾਏ। ਉਹ ਰਾਗ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥

ਸਜਣ ਦੇਖਨ, ਕੀ ਇਹ ਰਾਗਮਾਲਾ ਸਚ ਮੁਚ ਓਹੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਤਾਂ ਨਹੀ ਜਿਸ ਨੂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਖਕੇ ਬਾਬੂ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਪੁਚਾਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਫਾਂਸੀ ਤੇ ਕੈਦ ਦੀਆਂ ਧੰਮਕੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹੁਣ ਇਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਦੇਖ ਲਓ, ਲਗ ਅਖਰ ਦਾ ਫਰਕ ਮਾਮੂਲੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਇਨ ਬਿਨ ਓਹੀ ਕੁਝ ਹੈ।

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(ਨੋਟ)-(੧) ਅਸਲੀ ਪੋਥੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਭਸੌੜ ਦੇ ਮੀਤ ਸਹਾਇਕ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਦੇਖੋ।

(੨) ਛੰਦਾ ਦੇ ਅੰਗ ਵੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚੋਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ।

36

ਨਕਲ ਰਾਗਮਾਲਾ ਮਾਧਵਨਲ ਵਿਚੋਂ

"ਚੌਪਈ ॥ ਰਾਗ ਏਕ ਸੰਗ ਪੰਚ ਬਰੰਗਨ,
ਸੰਗ ਅਲਾਪਹਿ ਆਠਉ ਨੰਦਨ।
ਪ੍ਰਥਮੇ ਰਾਗ ਭੈਰਉ ਵੈ ਕਰਹੀ,
ਪੰਚ ਰਾਗਨੀ ਸੰਗ ਉਚਰਹੀ।
ਪ੍ਰਥਮ ਭੈਰਵੀ ਬਿਲਾਵਲੀ,
ਪੁਨਿਆ ਕੀ ਗਾਵਹੀ ਬੰਗਲੀ।
ਪੁਨ ਅਸਲੇਖੀ ਕੀ ਭਈ ਬਾਰੀ,
ਇਹ ਭੈਰਉ ਕੀ ਪਾਂਚੋ ਨਾਰੀ।
ਪੰਚਮ ਹਰਿਖ ਦਿਸਾਖ ਸੁਨਾਵਹਿ,
ਬੰਗਾਲਮ ਮਧੁ ਮਾਧਵ ਗਾਵਹਿ ॥ ੬੩ ॥ ੧॥

ਦੋਹਰਾ॥

ਲਲਿਤ ਬਿਲਾਵਲਿ ਗਾਵਹੀ ਅਪੁਨੀ ਅਪੁਨੀ ਭਾਂਤਿ
ਅਸ਼ਟ ਆਠ ਪੁਤ੍ਰ ਭੈਰਉ ਕੇ ਗਾਇਨ ਗਾਵਹਿ ਪਾਤਿ ॥ ੬੪ ॥ ਗਾਇਨ ਪਾਤ੍ਰ ॥੨॥

ਚਉਪਈ॥

ਦੁਤੀਆ ਮਾਲਿ ਕਉਸਕ ਅਲਾਪਹਿ
ਸੰਗ ਰਾਗਨੀ ਪਾਂਚਉ ਥਾਪਹਿ
ਗੌਡ ਕਰੀ ਅਰ ਦੇਵ ਗੰਧਾਰੀ,
ਗੰਧਾਰੀ ਸੀ ਹੁਤੀ ਉਚਾਰੀ।
ਧੰਨਾਸਰੀ ਏ ਪਾਂਚੋ ਗਾਈ,
ਮਾਲਕੌਸ ਰਾਗ ਸੰਗ ਲਾਈ।
ਮਾਰੂ ਮਸਤ ਅੰਗ ਮੇਵਾਰਾ,
ਪ੍ਰਬਲ ਚੰਦ ਕਉਸਕ ਉਭਾਰਾ।
ਖੌਖਟ ਕੌ ਬਦ ਆਉ ਭਉਰਾਨਦ ਗਾਏ,
ਅਸ਼ਟ ਮਾਲਕੌਸ ਮਾਲਕੌਸ ਰਾਗ ਸੰਗ ਲਾਏ ॥੬੫॥ ੨॥

As corrected with that given in G.S.

Original with; Anup Singh, Noida
Digitized by; Panjab Digital Library

ਸੋਰਠਾ ॥

ਪੁਨ ਆਯੋ ਹਿੰਡੋਲੁ ਪਾਂਚ ਨਾਰਿ ਸੰਗਿ ਅਸ਼ਟ ਸੁਤ,
ਉਠੈ ਸੁ ਭਾਨ ਕਲੋਲ ਗਾਵਹਿ ਚ੍ਰਾਲ ਮਿਲਾਇਕੋ ॥੬੬॥

ਚੌਪਈ ॥

ਤਿਲੰਗੀ ਦੇਵਕਰੀ ਆਈ,
ਬਸੰਤੀ ਸਿੰਧੂਰ ਸੁਹਾਈ।
ਸਰਸ ਅਹੀਰੀ ਲੈ ਭਾਰਜਾ,
ਸੰਗ ਲਾਈ ਪਾਂਚੋ ਆਰਜਾ।
ਸੁਰਮਾ ਨੰਦ ਭਾਸਕਰ ਆਏ,
ਚੰਦ੍ਰਬਿੰਬ ਮੰਗਲਨਿ ਸੁਹਾਏ।
ਪੰਚ ਬਾਨ ਅਉ ਆਹਿ ਬਿਨੋਦਾ,
ਗਾਵਹਿ ਸਰਸ ਬਸੰਤ ਕਮੋਦਾ।
ਅਸਟ ਪੁਤ੍ਰ ਮੈ ਕਹੇ ਸਵਾਰੀ,
ਪੁਨ ਆਈ ਦੀਪਕ ਕੀ ਬਾਰੀ ॥੬੭॥

॥ ਦੋਹਰਾ ॥

ਕਾਲੇਖੀ ਪਟਮੰਜਰੀ ਟੋਡੀ ਕਹੀ ਅਲਾਪਿ।
ਕਾਮੋਦੀ ਅਉ ਗੂਜਰੀ ਸੰਗਿ ਦੀਪਕ ਕੇ ਥਾਪਿ ॥੬੮॥

॥ ਚੌਪਈ ॥

ਕਾਲੰਗਨ ਕੁੰਤਲ ਅਉ ਰਾਮਾ,
ਕਮਲ ਕੁਸਮ ਪੰਚਲ ਕੇ ਨਾਮਾ।
ਗੌਰਾ ਅਉ ਕਾਨਰਾ ਕਲਿਆਨਾ,
ਅਸਟ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀਪਕ ਕੇ ਜਾਨਾ।
ਸਭਿ ਮਿਲਿ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਵੈ ਗਾਵਹਿ,
ਪਾਂਚੋ ਸੰਗ ਬਰੰਗਨ ਲਾਵਹਿ।
ਬੈਰਾਟੀ ਕਰਨਾਟੀ ਧਰੀ,
ਗੌਰੀ ਗਾਵਹਿ ਆਸਾਵਰੀ।
ਪੁਨਿ ਪਾਛੇ ਸੈਂਧਵੀ ਅਲਾਪੀ,
ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਸੰਗ ਪਾਂਚੋ ਥਾਪੀ ॥੬੯॥

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਦੋਹਰਾ ॥

ਮਾਲਵ ਸੈਗਰ ਸਾਗਰ: ਅਉਰ ਗੋਂਡ ਗੰਭੀਰ,
ਆਠ ਪੁਤ੍ਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਕੇ ਗੁੰਡ ਕੁੰਭ ਹਮੀਰ ॥੭੦॥

ਚੌਪਈ ॥

ਖਸਟਮ ਮੇਘ ਰਾਗ ਵੈ ਗਾਵਹਿ,
ਪਾਂਚੋ ਸੰਗ ਬਰੰਗਨ ਲਾਵਹਿ।
ਸੋਰਠ ਗੋਂਡ ਮਲਾਰੀ ਧੁਨੀ
ਪੁਨ ਗਾਵਹਿ ਆਸਾ ਗੁਨ ਗੁਨੀ
ਊਚੇ ਸੁਰ ਸੂਹਵੀ ਕੀਨੀ
ਮੇਘ ਰਾਗ ਸੋਂ ਪਾਂਚੋ ਚੀਨੀ
ਬੈਰਾਧਰ ਗਜ ਧਰ ਕੇਦਾਰਾ
ਜਲਧਰ ਅਉਨਟ ਜਬਲੀ ਧਾਰਾ
ਪੁਨ ਗਾਵਹਿ ਸੰਕਰ ਅਉ ਸਿਆਮਾ
ਮੇਘ ਰਾਜ ਪੁਤ੍ਰਨ ਕੇ ਨਾਮਾ (੭੧)

ਦੋਹਰਾ ॥

ਖਸਟ ਰਾਗ ਉਨ ਗਾਇਆ ਸੰਗ ਰਾਗਨੀ ਤੀਸ
ਸਭੈ ਪੁਤਰ ਰਾਗਨ ਕੇ ਅਠਾਰਹ ਦਸਬੀਸ (੭੨)
(ਮਾਧਵਾਨਲ ਕਾਮ ਕੰਦਲਾ ਆਲਮ ਕ੍ਰਿਤ ਪੰਨਾ ੧੯ ਸੇ ੩੧)

੭੧ਵੇਂ ਛੰਦ ਦੀ ਇਹ ਅਖੀਰੀ ਤੁਕ ਉਸ ਪੋਥੀ ਦੀ ਗਲਤ ਹੈ ਇਥੇ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਮੁੜ ੬੫ਵੇ ਦੀ ਦੂਜੀ ਤੁਕ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ ਇਥੋਂ ਦੀ ਅਸਲੀ ਤੁਕ (ਜੋਹੜੀ ਅਸੀਂ ਲਿਖੀ ਹੈ) ਓਥੇ ਰੈਹ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਲਿਖਤ ਦੀ ਮਾਧਵਾਨਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਹ ਤੁਕ ਪੜੀ ਹੈ ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖ ਦਿਤੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਵਿਚ ਲਫਜ਼ ਪਾਤ੍ਰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਾਧਵਨਲ ਦਾ ਇਥੇ ਛੰਦ ੬੪ ਹੈ। ਸੋ ਇਕ ਅਧੀ ਕਾਪੀ ਵਿਚ ਲਫਜ ਪਾਤ੍ਰ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰਾਤ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਿਛਲੀ ਤੁਕ ਦੇ 'ਭਾਤ' ਲਫਜ਼ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਤੁਕਾਂਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਕਾਪੀ ਵਿਚ ਵੀ ਲਫਜ਼ ਪਾਤ੍ਰ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਇਹ ਜੋਹੜੀ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤਾ ਕਿਤੇ ਅਖਰ ਮਾਤਰ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ ਓਹ ਆਲਮ ਦੀ ਮਾਧਵਾਨਲ ਦੀਆਂ ਵਖ ਵਖਰੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਵਿਚ ਭੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ **ਰਾਗਮਾਲੀਆਂ** ਦੀ ਰਾਗ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਮਾਲਾ ਵਿਚ ਨਵੀ ਗਲ ਕੋਈ ਨਹੀ ਅਰ ਇਹੋ ਜਹੇ ਮਾਮੂਲੀ ਫਰਕ ਆਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀ ਕਾਪੀਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਹਨ। ਕਈਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਸਜਣ ਮਿਲਨਗੇ, ਜਿਨਾਂ ਨੂ ਬਾਣੀ ਗਲਤ ਕੰਠ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸੇ ਤਰਾ ਮਲੂਮ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਰਾਗਮਾਲੀਏ ਨੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਚਾਹੜੀ ਉਸਨੇ ਕੰਠੋ ਚਾਹੜੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਗਲਤੀਆਂ ਹੀ ਇਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਕੰਠ ਰਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਹੋਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹਾ ਕਿ:-

"ਕਲੰਗਨ ਕੁੰਡਲ ਆਉਰਾਮਾ, ਕਮਲ ਕੁਸਮ ਪੰਚਨ ਕੇ ਨਾਮਾ"

ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਲਫਜ਼ "ਪੰਚਨ ਕੀ ਕਥਾ "ਚੰਪਕ" ਹੈ, ਗਿਆਨੀ ਅਰਥ ਕਰ ਛਡਦੇ ਹਨ, ਕਿ (੧) "ਕਾਲੰਗਨਾ" (੨) ਕੁੰਡਲ (੩) 'ਰਾਮਾ' (੪) 'ਕਮਲਕੁਸਮ' ਤੇ (੫) 'ਚੰਪਕ' ਇਹ ਇਨਾ ਦੇ ਨਾਉ ਹਨ, ਹੁਣ ਜਿਹੜਾ 'ਇਨਾ' ਲਫਜ਼ ਹੈ, ਇਹ ਉਪਰੋ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਅਖਰ ਦਾ ਅਰਥ ਨਹੀ ਸਿਆਣਿਆਂ ਦਾ ਕਾਇਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਪਰੋਂ ਲਫ਼ਜ਼ ਤਦ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਅਖਰਾ ਵਿਚੋਂ ਅਰਥ ਨ ਨਿਕਲੇ ਸੋ ਆਲਮ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਔਂਦਾ ਹੈ। ਕਮਲ (੪) ਕੁਸਮ (੫)(ਪੰਚਨ ਕੇ ਨਾਮਾ) ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਨਾਉ ਹਨ। ਜੇ ਰਾਗ-ਮਾਲੀਆਂ ਗਿਆਨੀਆਂ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਹੋਂਦਾ ਤਾਂ ਚੰਪਕ ਕੇ ਨਾਮਾ ਦੀ ਥਾਂ 'ਚੰਪਕ ਇਨ ਨਾਮਾ' ਪਾਠ ਹੋਂਦਾ ਅਰਥ ਹੋ ਜਾਂਦਾ 'ਕਮਲ ਕੁਸਮ' ਆਦ ਇਨਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਹਨ। ਬਸ ਸਾਬਤ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਗਲਤੀ ਕੰਠੋਂ ਹੋਈ॥

'ਸੂਹਵੀ' ਤੇ 'ਸੂਹੀ' ਇਹ ਦੋਨੋ ਨਾਉ ਇਕ ਰਾਗਨੀ ਦੇ ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ 'ਸੂਹੀ ਸੂਹਵੀ' ਲਫਜ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹੈ ਆਲਮ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਲਫ਼ਜ ਸੂਹਵੀ ਹੈ॥

(ਦੇਖ ਉਪਰ ਲਿਖਿਆ ਛੰਦ ੨੬) ਪਰ ਰਾਗਮਾਲੀਆ ਦੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਨਾਉਂ 'ਸੂਹੋ' ਹੈ ਵਿਆਕਰਣ ਪੜ੍ਹੇ ਸਜਣ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਸੂਹਵੀ' ਦਾ ਸੰਖੇਪ 'ਸੂਹੀ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ 'ਸੂਹੋ, ਨਹੀ ਕਿਉਕਿ ਸੂਹਵੀ ਤੇ ਸੂਹੀ ਵਿਚ 'ਈ' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਪਰ ਸੂਹੋ ਵਿਚ 'ਹੋ' ਦੀ ਇਹ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ 'ਸੂਹਵੀ' ਤੋਂ 'ਸੂਹੀ' ਐਨ ਪਾਸ ਤੇ 'ਸੂਹੋ' ਹਜਾਰਾਂ ਕੋਹ ਦੂਰ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਰਾਗਮਾਲੀਆਂ ਦੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦਾ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਆਲਮ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਦੋਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਗਲਤ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਗਲਤੀ ਕੰਠ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਹੈ॥

Original with; Anup Singh, Noida Digitized by; Panjab Digital Library

ਇਕ ਰਲਾਕ ਪਰ ਥੋੜੀ ਸਮਝ ਵਾਲੇ ਸਜਣਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਰਚਤ ਦੂਜੀ ਮਾਧਵਾਨਲ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਅਗੇ ਜਾਕੇ ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਰ ਰਾਗਮਾਲਾ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਆਲਮ ਦੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਆਖਕੇ ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਭਸੌੜ ਦੇ ਮੀਤ ਸਕਤ੍ਰ ਨੇ ਆਲਮ ਦੀ ਅਸਲ ਪੋਥੀ ਛਾਪ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਪੁਰਾਨੀ ਲਿਖਤ ਕਾਪੀ ਅਸੀ ਆਪ ਵੇਖੀ ਹੈ ॥ [illegible]

(ੲ) ਆਲਮ ਕਵੀ ਆਪਣੀ ਚੌਪਈ ਨੰ: 7 ਵਿਚ ਸੰਮਤ ਇਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ।

ਸੰਮਤੁ ਨਉਸੈ ਇਕਾਨਵਾ ਆਹੀ
ਕਰਉ ਕਥਾ ਅਬ ਬੋਲਉ ਤਾਹੀ
ਕਹੋ ਬਾਤ ਸੁਨਹੋ ਸਭ ਲੋਗਾ
ਕਰੋ ਕਥਾ ਸਿੰਗਾਰ ਬਿਉਗਾ
ਕੁਛ ਆਪਨ ਕੁਛ ਪਰਾਕ੍ਰਿਤ ਜੋਰੈ
ਜਥਾ ਸਕਤ ਕੇ ਅੱਛਰ ਜੋਰੈ
ਰਸਕ ਸਿੰਗਾਰ ਬ੍ਰਿਹ ਕੀਰੀਤਾ
ਮਾਧਵ ਨਲ ਕਾਮ ਕੰਦਲਾ ਪ੍ਰੀਤਾ
ਕਥਾ ਸਹਸ ਕ੍ਰਿਤ ਸੁਨ ਕੁਛ ਥੋਰੀ
ਭਾਖਾ ਬਾਂਧ ਚੌਪਈ ਜੋਰੀ

ਕਾਮੀ ਨਾਇਕ ਪੁਰਖ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਜਾ ਕਥਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਰਾਗਨੀ

991 BH
28
963
620
1583 AD
Akbar's time

ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ, ਕਿ ਆਲਮ ਜੀਉਂਦੇ ਅਕਬਰ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰਦਾ ਹੈ ਯਾ ਉਸਦੇ ਮਰੇ ਪਿਛੋ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।

'ਜਗਪਤ ਰਾਜ ਕੋਟ ਜੁਗ ਕੀਜੈ
ਸਹਿ ਜਲਾਲ ਛਤ੍ਰ ਪਤ ਜੀਜੈ
ਦਿਲੀ ਪਤ ਅਕਬਰ ਸੁਲਤਾਨ
ਸਪਤ ਦੀਪ ਸਹਿ ਜਾਂ ਕੀ ਆਨ' (ਮਾਧਵਾਨਲ ੩ ਛੰਦ)

ਆਲਮ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:—

"ਗੋਸ ਕੁਤਬ ਕਾਦਰੀ ਕਹਾਯੋ ਜਗ ਮੈਂ ਸੈਦ ਮਹੰਮਦੀ ਆਯੋ
ਬੰਸ ਰਸੂਲ ਕੀਓ ਪਰਗਾਸਾ ਪੁਰਵੈ ਨਾਮ ਲੇਤ ਜੋ ਆਸਾ"
(ਛੰਦ ੫)

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਸਿਦਧਾਂਤ ਸਰੋਕ ਨਾਮੀ ਪੁਸਤਕ ਸਫ਼ਾ 34 ਵਿਚ ਬਨੀ ਇਮਾਰਤ
ਆਗਰਾ ਦਾ ਕਿਲਾ ਸੰਮਤ 1612 ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ
ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਬਣਵਾਇਆ [illegible] ਅਤੇ ਉਸਦੀ [illegible]
ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਦੱਸਦੇ। ਇਤਿਹਾਸ ਅਕਬਰ ਦੇ ਜਨਮ ਵੇਲੇ ਦਾ ਕਰਕੇ
ਸੰਮਤ 1554 ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਸੰਮਤ 1684
ਵਿਚ ਤਖ਼ਤ ਅਤੇ 1722 ਵਿਚ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।
ਅਤੇ ਅਕਬਰ ਦਾ ਜਨਮ 1542 ਸਨ ਜਾਂ 1599 ਸੰਮਤ ਦਾ ਹੈ।
ਸਿਦਧਾਂਤ ਸਰੋਕ ਦੇ ਸਫ਼ੇ 344, 345 ਪਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ
ਓਹ ਪਰੋਕ ਸਮਾਪਤ ਭ੍ਰਮਪਤੀ ਅਤੇ ਦੇਵ ਮੰਗਲਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕ
ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਇਆ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਸਾਰਾ ਰਾਜ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ
ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਰਿਹਾ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਸੁੰਦਰ ਹੈ।
[illegible] ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਦਾ॥
ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚ ਲੀਆ ਸਨ 1765 ਵਿਚ ਕਲਮਾਂ ਰਚਨਾਂ
661 ਹਿਜਰੀ ਅਕਬਰ ਦੇ ਵੇਲੇ [illegible] ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਦਾ ਠੀਕ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਮਤ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਸਨ ਵਾਂਗ ਅਸਲੀ ਵਰਸ ਦਾ ਸ਼ੁਮਾਰ
ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਿਥੀ ਮਿਥਨ ਦਾ ਹਿਸਾਬ
ਉਮਰ ਹਿਜਰੀ ਨਾਮ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀ ਦੇ ਅਰਥ [illegible]
ਤੋਂ ਪ੍ਰਤਖ ਹੈਨ। ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ ਨਵਿ ਪਰ ਕ੍ਰਿਤ॥
ਜੋ 661 ਵਿਚ ਤਾਰੀਖ਼ ਨੇ ਲਿਖੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨੋ ਆਨ ਦਾ
ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਦ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਸੰਮਤ ਲਿਖੇ ਗਿਆ। ਹੈ
ਅਜੀਬ ਬਾਤ ਕਿ ਨ। ਤਾਰੀਖ਼ਾਂ ਦਾ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸ
ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ॥ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਚਰਿਤ੍ਰ 91 ਮੇਂ ਜਿਹ ਕਹਾਨੀ
ਹੈ। ਅਰਿ [illegible] ਸੰਮਤ 1661 (ਸਨ 1604 ਈ) ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ
ਗਿਆ। ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮਹਲਾ ਦਾ ਸੋਰਠ ਵਿਚ ਦੀ ਹੈ:— "ਇਹ
ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਈ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਲਧੀ ਭਾਲ।"
ਰਾਗਮਾਲਾ ਵਿਚ ਦੂ ਅਤੇ ਉਨ ਇਹ ਦੇ ਉਪਨਾਮ pronoun ਸ਼ਬਦ
ਰੂਪ ਹਨ। ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਅਰਥ ਸਮਾਪਤ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਪੁਸਤਕ
ਦੀ ਸਮਾਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀਆਂ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਪਰਕਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਕਰਾਇਆ ਅਰ ਉਹਨਾ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇ ਭੋਗ
ਨਾਲ ਕਿਤੀ। ਇਹ ਗਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਾਧਵਾਨਲ ਦੀਵਾਨ
ਦੀ ਸਾਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ. ਉਸਦੇ ਇਕ ਸਿਖ ਬੈਰਾਗੀ ਨੇ ਰਾਗ ਦੀ
ਪੀਆਲ ਆਪ ਭੀ ਬਾਣੀ ਰਚਤਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ। ਅਰ
ਇਸ ਰਾਗਮਾਲਾ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦਸਦਾ ਸੀ। ਰਾਗਮਾਲਾ ਮੰਡਨ
ਦਾ ਲੇਖਕ ਖੁਦ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਰੰਗੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ
ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਸਜਨਾ ਨੇ ਤੁਰਤ ਪਿਛੋਂ ਦਾਖਲ ਕਿਤੀ॥

ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਤਾ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

(੧) 'ਲਿਖੇ ਸਮਸਤ ਸਵੱਯੇ ਸੋਊ ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਮਾਹਿ ਅੰਤਸਰਬ ਕੇ ਲਿਖ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮੁਦ੍ਰਿਤ ਮੁਹਿਰ ਲਗੀ ਜਨ ਵਾਹਿ। ਭੋਗ ਸਕਲ ਬਾਨੀ ਕੇ ਪਾਯਹੁ ਮਹਿਮਾ ਜਿਸਕੀ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ। ਭਵਜਲ ਭੁਰਵ ਕੋ ਜਹਾਜ ਬਡ ਪ੍ਰਭੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਪਾਰ ਪਰਾਇ (੩੯)

ਰਾਗਮਾਲਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕ੍ਰਿਤ ਨਹਿ ਹੈ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਲਗ ਗੁਰ ਬੈਨ।
ਇਸ ਮੇ ਨਹਿ ਸੰਸੇਹੁ ਕਰੀਅਹਿ ਜੋ ਸੰਸੇ ਅਵਲੋਕਹੁ ਨੈਨ।
ਮਾਧਵਨਲਿ ਆਲਮ ਕਵਿ ਕੀਨਸਿ ਤਿਸਮਹਿ ਨ੍ਰਿਤਕਾਰੀ ਕਰਿਤੈਨ।
ਰਾਗਨੀ ਨਾਮ ਗਿਨੇ ਤਹਿ ਯਾਂਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈਨ (੪੦)
ਇਹ ਸੁਧ ਨਹੀ ਲਿਖੀ ਇਹ ਗੁਰ ਨੇ ਕਿਧੋ ਸਿਖ ਕਾਹੂ ਲਿਖਦੀਨ।
ਰਾਗਨਾਮ ਸਭ ਜਾਨਹਿ ਰਾਗੀ ਇਹ ਕਾਰਨ ਲਿਖ ਦਈ ਪ੍ਰਬੀਨ।
ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਗਿਰਾ ਹਰਿ ਕੇ ਬਿਨ ਸੰਤਨ ਮਹਿਮਾਂ ਬਿਨ ਕਹਿ ਬੀਨ।
ਭਰਯੋ ਮਹਦਵਫਲ ਪਠਬੇ, ਸੁਨਬੇ, ਲਿਖਬੇ, ਗੁਨਬੇ ਹੋਹੇ ਸੁਲੀਨ (੪੧)
(ਸੂਰਜਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਾਸ ੩ ਅਧਿਆ ੪੭ ਛੰਦ ੩੯ ਤੋਂ ੪੧)

(੨) ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਪੰਡਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ

(ਨਰੋਤਮ ਸ੍ਰੀਮਹੰਤ ਅਖਾੜਾ ਨਿਰਮਲਾ)

"ਮੁੰਦਾਵਣੀ:—ਪੰ: ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬਿਵਾਹ ਸਮੇਂ ਇਸਤ੍ਰੀਉਂ ਨੇ ਜਨੇਤ ਕੀ ਥਾਲੀਆਂ ਬੰਧੀ, ਉਸ ਬੰਨਣੇ ਕਾ ਨਾਮ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਹੈ, ਮੁੰਦਣ ਸੇ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਨਾਮ ਬਨਾ ਹੈ, ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਥਾਲ ਵਿਚ ਤਿਨ ਵਸਤੂ ਪਾਈਆਂ "ਇਤਯਾਦਿ ਪਾਠ ਉਸ ਬੰਦੀ ਕੇ ਖੋਲਨੇ ਹੇਤ ਕਹਿਆ, ਵਹੀ ਪਾਠ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਸਮਾਪਤੀ ਸਮੇਂ ਅਪਨੀ ਮੁਹਰ ਰੂਪ ਕਰ ਅੰਤ ਮੇਂ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਰਖਾ, ਰਾਗਮਾਲਾ ਕਾਹੂ ਨੇ ਪੀਛੇ ਸੇ ਪਾਈ, ਜੈਸੇ ਭਾਈ ਬੰਨੂ ਨੇ ਗੁਰੋਂ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਕੀ ਦੂਸਰੀ ਬੀੜ ਮੇ ਕਈ ਬਾਣੀਆਂ ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ ਜਿਨ ਕੋ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸਕਾ ਨਾਮ ਖਾਰੀ ਬੀੜ ਧਰਾ'

(ਗੁਰੁ ਗਿਰਾਰਥ ਕੋਸ਼ ਪੰਨਾ ੫੪੩ ਭਾਗ ਦੂਜਾ)

ਇਹ ਉਪਰਲਾ ਲੇਖ ਕਿਸੇ ਹਾਸ਼ੀਏ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀ

(੩) ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਪ੍ਰਸਿਧ ਮੁਨਸਫ ਭਾਈ ਕਾਹਨਸਿੰਘ ਜੀ

ਅਪਣੀ ਰਚਿਤ ਪੁਸਤਕ ਗੁਰਮਤਿ ਸੁਧਾਕਰ ~~ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰ~~
257, 258

(੪) ਟੀਕਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਫਰੀਦ ਕੋਟ

'(ਮੁੰਦਾਵਣੀ) ਸਰਪੋਸ਼ ਕੋ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਜੈਸੇ ਥਾਲ ਮੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਰਖ ਕਰ ਊਪਰ ਸੇ ਉਸਕੋ ਸਰਪੋਸ਼ ਸੇ ਮੂੰਦ ਦੇਤੇ ਹੈਂ ਸੋ ਇਸ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਦ੍ਵਾਰਾ ਆਗੇ ਕੋ ਇਸ ਬਾਤ ਕਾ ਨਿਯਮ ਕੀਯਾ ਕਿ ਕੋਈ ਔਰ ਬਾਣੀ ਨ ਚੜ੍ਹਾਈ ਜਾਏ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਬਾਣੀ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਅਸਥਾਨ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਸੇ ਛੋੜ ਰਖਾ ਥਾ।

(ਟੀਕਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜਿਲਦ ੧੦ ਪੰਨਾ ੧੩੧੨, ੧੩)

ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਤਰਜਮਾ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਤਰਜਮੇ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਮਿਲੈ ਤਾਂ ਜੀਵਾਂ ਤਨ ਮਨ ਥੀਵੈ ਹਰਿਆ'

ਇਸ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਕੇ ਉਪਰ ਇਹ ਅਖਰ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ—

'ਉਪਕ੍ਰਮ ਸਤਿ ਨਾਮ ਸੇ ਲੇਕਰ ਉਪਸੰਹਾਰ ਸਤਿਨਾਮ ਮਿਲੇਂ ਤੋ ਜੀਵਤਾ ਹੂੰ ਕਹਿਕਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ'

(ਟੀਕਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪਨਾ ੧੩੧੪

ਟੀਕਾ ਕਾਰਕਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋਏ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਉਪਰ ਹੀ ਭੋਗ ਪਿਆ ॥

...ਟਕ
...ਲੀ ਦਾ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(੨) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸੰ: ੧੬੬੧ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਜੋ ਬੀੜ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਤੇ ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਹੈ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਤਤਕਰੇ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਤੇ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਵੀ।

(੩) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਰੋਬਰੂ ਪਹਲੀ ਬੀੜ ਤੋਂ ਇਕ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਸੰਮਤ ੧੬੬੨ ਵਿਚ ਬੁੜੇ ਸੰਧੂ ਪਾਸੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਵਾਈ ਜੋ ਅਜ ਕੱਲ ਰਾਵਲ ਪਿੰਡੀ ਵਿਚ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਹੈ।

(੪) ਪਿੰਡੀ ਲਾਲਾ ਵਿਚ ਭਾਟੀਆ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਬੀੜ ਹੈ ਜੋ ਸੰਮਤ ੧੬੭੫ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਸੀ ਅਰਥਾਤ ਪਹਲੀ ਬੀੜ ਤੋਂ ੧੪ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਜਿਸਤੇ ਪੰਜਵੀਂ ਤੇ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਦਸਖਤ ਹਨ ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਲਿਖੀ ਹੈ।

(੫) ੧੬੬੨ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ੧੬੯੧ ਤਕ ਇਕ ਹੋਰ ਬੀੜ ਤਿਆਰ ਹੋਈ, ਜਿਸਤੇ ਪੰਜਵੀਂ, ਛੇਵੀਂ, ਸੱਤਵੀਂ, ਨੌਵੀਂ ਤੇ ੧੦ ਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਦਸਤ ਖਤ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਲਿਖੀ ਹੈ।

(੬) ਸ੍ਰੀ ਤਖਤ ਪਟਨੇ ਸਾਹਬ ਵਿਚ ੪ ਬ੍ਰਿਧ ਬੀੜਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

(੭) ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਬ ਇਕ ਬ੍ਰਿਧ ਬੀੜ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦੋ ਵਾਰ ਦਸਤਖਤ ਹਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਦਰਜ ਹੈ।

(੮) ਕੋਟ ਭਾਈ ਥਾਨ ਸਿੰਘ, ਜ਼ਿਲਾ ਅਟਕ ਵਿਚ ਇਕ ਬ੍ਰਿਧ ਬੀੜ ਹੈ, ਜਿਸਤੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਹਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

(੯) ਸ਼ਹਰ ਪਸ਼ਾਵਰ ਗਲੀ ਮਹਤਿਆਂ ਭਾਈ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਸਤੇ ਨੌਵੀਂ ਪਾਤ-ਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕ ਚੜ੍ਹਵਾਕੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

Original with: Anup Singh, Noida
Digitized by: Panjab Digital Library

(੧੦) ਢੱਲੀ ਡਾਬੀ ਕੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਨੰਦ ਚੰਦ ਦੀ ਬੰਸ ਵਿਚ ਇਕ ਬੀੜ ਹੈ ਜਿਸਤੇ ੧੦ ਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਹਨ ਤੇ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਹੈ।

(੧੧) ੧੬੬੨ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਕੇ ੧੬੬੪ ਵਿਚ ਇਹ ਬੀੜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਤੇ ਇਸਦੇ ੫ ਵੀਂ ਪਾਤ

ਹਵਾਲਾ 'ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਬੋਧ' ਕ੍ਰਿਤ ਗਿਆਨੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ [illegible]

21/10/18

45

(੧) ਬੀੜ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਵਾਲੀ ਪਿੰਡ ਮਾਂਗਟ ਜਿਲਾ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਏਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬ੍ਰਾਜਮਾਨ ਹਨ ਤੇ ਸਹਿਸ ਕ੍ਰਿਤੀ ਸਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਰਾਗਮਾਲਾ ਤਕ ਇੱਕ ਹੀ ਕਲਮ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੈ, ਤੇ ਛੋਟੇ ਬਡੇ ਤਤਕਰੇ ਮੈਂ ਭੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਹਸਤ ਕਮਲਾਂ ਸੇ ਦਸਖਤ ਭੀ ਕੀਤੇ ਅਰ ਸੰ:੧੬੬੧ ਲਿਖਿਆ, ਤੇ ਬਾਦ ਮੈਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਇਸ ਬੀੜ ਪਰ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਦੇ ਅੰਤ ਪਰ ਛਠਮ ਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਦਸਖਤ ਕੀਤੇ।

<table>
<tr><th>ਆਦਿ ਮੈਂ ਦਸਖਤ
ਪੰਚਮ ਗੁਰ ਜੀ</th><th colspan="2">ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਦੇ ਅੰਤ ਪਰ ਦਸਖਤ
ਛਠਮ ਗੁਰ ਜੀ</th></tr>
<tr><td rowspan="3">੧ ਓ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥</td><td colspan="2">੧ ਓ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥</td></tr>
<tr><td colspan="2">ਮੋਹਰ ਛਠਮ ਗੁਰ ਜੀ</td></tr>
<tr><td>ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਚਰਨ ਸਰਨ ਸਾਹਿਬ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ</td><td>ਗੁਰੂ ਜੀ
੧ ਓ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ੍ਰੀ।</td></tr>
</table>

(੨) ਏਹ ਬੀੜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੰ: ੧੬੬੨ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਬੂੜੇ ਸੰਧੂ ਪਾਸੋਂ ਆਰੰਭ ਕਰਾਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਭਾਈ ਮਿਲਖੀ ਪਸ਼ੌਰ ਨਿਵਾਸੀ ਕੀ ਸੇ, ਜੋ ਅਬ ਸ਼ਹਿਰ ਰਾਵਲ ਪਿੰਡੀ ਮਹੱਲਾ ਸੈਦ ਪੁਰੀਆਂ ਧਰਮ ਸਾਲਾ ਬਾਬੇ ਕੁਸ਼ਾਲ ਸਿੰਘ ਭੱਲੇ ਵਾਲੀ ਵਿਖੇ ਏਹ ਬਿਧ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬ੍ਰਾਜਮਾਨ ਹਨ, ਤੇ ਆਦਿ ਸੇ ਲੇ ਅੰਤ ਰਾਗਮਾਲਾ ਤੱਕ ਇੱਕ ਹੀ ਕਲਮ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੈ, ਤੇ ਛੋਟੇ ਬਡੇ ਤਤਕਰੇ ਮੇਂ ਭੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ, ਤੇ ਸਿਲਸਿਲਾ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਵਾਲਾ ਹੈ।

Original with: Anup Singh, Noida
Digitized by: Panjab Digital Library

(੧) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸੰ: ੧੬੬੧ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਜੋ ਬੀੜ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਤੇ ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਬੀੜ ਹੈ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਤਤਕਰੇ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ

(੩) ਏਹ ਬੀੜ ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਜਰਾਤ ਪਿੰਡੀ ਲਾਲਾ ਭੱਟੀਆਂ ਦੀ ਧਰਮ ਸਾਲ ਮੇਂ ਬ੍ਰਿਧ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬ੍ਰਾਜਮਾਨ ਹਨ, ਤੇ ਆਦਿ ਸੇ ਲੇ ਅੰਤ ਰਾਗਮਾਲਾ ਤੱਕ ਇੱਕ ਹੀ ਕਲਮ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੈ, ਤੇ ਛੋਟੇ ਬਡੇ ਤਤਕਰੇ ਮੇਂ ਭੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਹੈ, ਤੇ ਆਦਿ ਮੇਂ ਛਠਮ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਕੇ ਦਸਤਖਤ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਸੰਃ ਬਿਃ ੧੬੭੫ ਵਿਖੇ ਸੰਪੂਰਣ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਸਿਲਸਿਲਾ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਵਾਲਾ ਹੈ।

(੪) ਇਸ ਬ੍ਰਿਧ ਬਾਬੇ ਕਾ ਆਰੰਭ ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਅਪਨੀ ਹਥੀਂ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਆਦਿ ਮੇਂ ਅਪਨੇ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਸੇ ਦਸਤਖਤ ਭੀ ਕੀਤੇ ਤੇ ਇਸ ਬਾਬੇ ਦੇ ਲਿਖਤ ਕਰਤਾ ਅਲਾਕਾ ਕੋਹਾਟ ਪਿੰਡ ਅਸਮਾਨਾ ਮੇਂ ਨਿਵਾਸ ਕਰਤੇ ਥੇ, ਤੇ ਕੋਹਾਟ ਕੇ ਅਲਾਕੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਸਾਥ ਲੈ ਕਰ ਪੰਚਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸੇ, ਤੇ ਇਨਹੀ ਬਜ਼ੁਰਗੋਂ ਕੋ ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਲੰਗਰ ਵਰਤੌਣ ਕੀ ਆਗਜਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਤੇ ਉਸੀ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸੈਂਚੀਆਂ ਪਰ ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਦਸਤਖਤ ਭੀ ਕੀਤੇ, ਤੇ ਆਸਤੇ ੨ ਲਿਖ ਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸੰਃ ਬਿਃ ੧੬੬੧ ਵਿੱਚ ਇਸ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੋ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦੇ ਅੰਤ ਪਰ ਛਠਮ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਕੇ ਦਸਤਖਤ ਹਨ, ਤੇ ਬਾਦ ਮੇਂ ਸੱਤਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਤੇ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਤੇ ੧੦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਦਸਤਖਤ ਹਨ, ਤੇ ਛੋਟੇ ਬਡੇ ਤਤਕਰੇ ਮੇਂ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਹੈ, ਏਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸ਼ਹਿਰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿਖੇ ਮਹੱਲਾ ਸ਼ਾਹ ਚਰਾਗ਼ ਮੇਂ ਭਾਈ ਬੂਟਾਸਿੰਘ ਜੀ ਹਕੀਮ ਦੀ ਧਰਮ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਜਮਾਨ ਹਨ।

(੫) ਏਹ ਬ੍ਰਿਧ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸੰਃ ੧੬੬੨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕਰਕੇ ੧੬੬੩ ਵਿੱਚ ਪੂਰਣ ਹੋਏ ਤੇ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਦਸਤਖਤ ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਕੇ ਹਨ, ਤੇ ਚੱਕ ਕਾਨਾ ਪਾਸ ਅਖਨੂਰ ਰਿਆਸਤ ਜੰਮੂੰ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਜਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਛੋਟੇ ਬਡੇ ਤਤਕਰੇ ਮੇਂ ਤੇ ਅਪਨੇ ਅਸਥਾਨ ਪਰ ਭੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਸਾਰੇ ਲੇਖ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਏਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਧੀਰ ਮੱਲ ਵੱਲੋਂ ਰਾਗਮਾਲਾ ਲਿਖੀ ਜਾਣ ਦੀ ਜੋ ਵਾਦੀ ਨੇ ਦਲੀਲ ਛਾਂਟੀ ਸੀ, ਸੋ ਥੋਥੀ ਤੇ ਸਰਾ ਸਰ ਗ਼ਲਤ ਸਾਬਤ ਹੋਈ।

ਉਣ ਯੋਗ ਹੋਏ ? ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਬੀਸ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਿਖ

(੧੦)
ੜ ਹੈ ਜਿਸਤੇ
(੧੧) ੧੬
ਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ
ਹੀ ਦੇ ਦਸਤਖ
ੜ ਅਖਨੂਰ
(੧੨)
ਸਤੇ ਪੰਚਮ ਪ

ਰਾਗਮ
ਇਸ ਤਰਾਂ ਪ
ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ
ਜੀ ਦੇ ਆਦਿ
ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ
ਮਿਲਾਕੇ ਮੁਖ
ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਰਵ
ਪਰ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ
ਲਿਖਿਆ, ਕਿਉ
ਦਾਂਗਰ ਛੰਦ ੨ ਮੇ
ਸ੍ਵੈਯਾਂ ਦੇ ਆਦਿ
ਗੁਰਦਾਸ ਭੱਲੇ ਕਾ
ਸਮਝਕੇ ਇਤਨਾ
ਵਾਲੇ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ
ਉੱਤ੍ਰ-ਇਹ
ਪੁਨਾਂ ਵਡਿਆਈਆਂ
ਲਿਖੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੋ
ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਪਈ ਆ

Original with Anup Singh, Noida
Digitized by Panjab Digital Library

(੧੦) ਭੈਣੀ ਡਾਬੀ ਕੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਨੰਦ ਚੰਦ ਦੀ ਬੰਸ ਵਿਚ ਇਕ ਬੀੜ ਹੈ ਜਿਸਤੇ ੧੦ ਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਹਨ ਤੇ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਹੈ।

(੧੧) ੧੬੬੨ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਕੇ ੧੬੬੪ ਵਿਚ ਇਹ ਬੀੜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਤੇ ਇਸਦੇ ੫ ਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ, ਇਹ ਬੀੜ ਅਖਨੂਰ ਰਿਆਸਤ ਜੰਮੂੰ ਵਿਚ ਹੈ।

(੧੨) ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਬੀੜ ਹੈ ਜਿਸਤੇ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਸਖਤ ਹਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਵਿਚਾਰ:-

ਰਾਗਮਾਲਾ ਦੇ ਆਦਿ ਮੇਂ ਮਹੱਲੇ ਦੇ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਵਿੱਦ੍ਵਾਨ ਇਸ ਤਰਾਂ ਪਰ ਭੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਪੂਰਣ ਬਾਣੀ ਲਿਖਵਾ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਜੀ! ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਸਬਦਾਂ ਦੇ ਖੋਜਨ ਦਾ ਤਤਕਰਾ ਲਿਖੋ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਆਦਿਕ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਰਾਗ ਮਿਲਾਕੇ ਮੁਖ ਚੌਰਾਸੀ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਅੰਤ ਪਰ ਰਾਗਮਾਲਾ ਲਿਖੋ, ਸੋ ਇਸ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਛੰਦਾ ਬੰਦੀ ਵਿੱਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਲਿਖੀ। ਪਰ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦੇ ਆਦਿ ਯਾ ਅੰਤ ਪਰ ਅਪਨਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਭੀ ਹੋਰ ਕਵੀਆਂ ਵਾਂਗਰ ਛੰਦ ੨ ਮੇਂ ਅਪਨਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ, ਅਤੇ ਵਾਰਾਂ ਯਾ ਕਬਿੱਤਾਂ, ਸ੍ਵੈਯਾਂ ਦੇ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਭੀ ਸਿਰਫ ਇਤਨਾ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਬੋਲਨਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਭੱਲੇ ਕਾ"। ਸੋ ਐਥੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਬਰਾਬਰੀ ਕਰਨੀ ਨਾਮੁਨਾਸਬ ਸਮਝਕੇ ਇਤਨਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਸੋ ਇਸੀ ਕਰਕੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਉਚਾਰਨੇ ਵਾਲੇ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਰੈਹ ਗਈ।

ਉੱਤ੍ਰ-ਇਹ ਬਾਤ ਇਤਹਾਸਾਂ ਮੇਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਛਠਮ ਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਨੌਂ ਧੁਨਾਂ ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ ਹਨ। ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿਥਮ ਲਿਖੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵਾਂ ਧੁਨਾਂ ਦੀ ਪਿੱਛੋਂ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸਬੂਤੀ ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਪਈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

* These are not his words. What liar this man is.

ਦੀ ਧਰਮ
ਰਾਗਮਾਲਾ
ਰਾਗਮਾਲਾ
ਹੈਂ, ਅਤੇ
ਵਾਲਾ ਹੈ।
ਨੀ ਹੱਥੀਂ
ਤੇ ਇਸ
ਸ ਕਰਤੇ
ਰੂ ਜੀ ਦੇ
ਤਗੁਰ ਜੀ
ਹਿਲੀਆਂ
ਾਸਤੇ ੨
ਾ ਜੀ ਕੋ
ਦਸਤਖਤ
ਰੂ ਜੀ ਕੇ
ਹੈ, ਏਹ
ਬੂਟਾਸਿੰਘ
੬੩ ਵਿੱਚ
ਤੇ ਚੱਕ
ਲਾ ਛੋਟੇ
ਾਗਮਾਲਾ
ਸਰਾ ਸਰ
ਹੀ ਲਿਖ

ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹਨ *, ਤੇ ਅੰਗ ਭੀ ਸਭ ਪਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਤੈਸੇ ਹੀ ਐਥੇ ਭੀ ੯੭੪ ਪਤ੍ਰੇ ਕੋਰੇ ਪਰ ਅੰਗ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਅਰਥਾਤ ੯੭੩ ਪਰ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਹੈ ਤੇ ੯੭੪ ਪਰ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੇ ਅੰਕ ਵਹੀਆਂ ਵਾਂਗਰ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੈਸੇ ਪਿੱਛੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕੋਰੇ ਪੱਤ੍ਰੇ ਭੀ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਭੀ ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਆਪਸ ਮੈਂ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ, ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ੯੭੩ ਪੱਤ੍ਰੇ ਦਾ ਤੇ ੯੭੪ ਪੱਤ੍ਰੇ ਦਾ ਭੀ ਆਪਸ ਮੈਂ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਅਤੇ ਜੋ ਵਾਦੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚਰਖੀ ਦੇਕੇ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਏਹ ਵਾਦੀ ਦਾ ਕਥਨ ਬਿੱਲ ਕੁੱਲ ਗਲਤ ਹੈ। ਏਹ ਕਾਇਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਲੇ ਲੋਕ ਸਚਿਆਈ ਨੂੰ ਮੁਖ ਅੱਗੇ ਰੱਖਕੇ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਵਾਦੀ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਬੁਨਯਾਦ ਹੀ ਝੂਠ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਪਰ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਜਾਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ ਕਿ ਚਰਖੀ ਦੇਕੇ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਯਾ ਪੰਥ ਸੇਵਕ ਨੰਬ੍ਰ ੩੯ ਜਿਲਦ ੪ ਵਿੱਚ ਛਪੀ ਭਾਈ ਕਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਮਜ਼ਮੂਨ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।

।ਤੀਜੀ ਯੁਕਤੀ ਏਹ ਕਿ 'ਰਾਗਮਾਲਾ' ਦੀ ਤਤਕਰੇ ਵਿੱਚ ...ੇ ੯੭੪ ਅੰਕ ਲਿਖਕੇ ਸੂਚਨਾ ਹੈ। ਏਹ ਬਾਤ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤੇ ਸੂਚੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬਾਣੀਆਂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਪਾਠ ਕਰਣੇ ਯੋਗ ਹੋਵਨ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਵਿਚ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਗੁਰ ਪੰਥ ਮੈਂ ਆਦਿ ਸੇ ਹੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ ਤਿਸੀ ਤਰਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਠ ਸਮੇਂ ਰਾਗਮਾਲਾ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨੇ ਦੀ ਰੀਤੀ ਭੀ ਕਦੀਮ ਸੇ ਹੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਪ ਸਾਹਿਬ ਸੇ ਲੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਤੱਕ ਹੀ ਸੂਚੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਤੇ ਅੱਗੇ ਸੂਚੀ ਦੀ ਬੰਦੀ ਹੈ ਤੇ 'ਰਾਗਮਾਲਾ' ਤੋਂ ਬਾਦ ਕੋਈ ਲੇਖ ਯਾ ਬਾਣੀ ਯਾ ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਬਿਧ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਗੇ ਸਿਰਫ ੪ ਪਤੇ ਕੋਰੇ ਹੀ ਪਏ ਹਨ।

*ਪੰਨਾਂ ੪੫ ਦੁਤਰਫੀ ਕੋਰਾ ਹੈ ਤੇ ਤਿਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਪ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਪੰਨਾ ੧੫੨ ਭੀ ਕੋਰਾ ਹੈ ਤਿਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਾਰਾਹ ਮਾਂਹ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ੨੪੪ ਸਫਾ ਭੀ ਦੁਤਰਫੀ ਕੋਰਾ ਹੈ ਤਿਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ "ਸੁਣ ਵਡਾ ਆਖੈ ਸਭ ਕੋਈ" ਏਹ ਸਬਦ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੀ ਤਰਾਂ ੯੭੪ ਪਤ੍ਰਾ ਕੋਰਾ ਹੈ ਤੇ ਏਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਮੋਰੇ ਪਰ ਹੀ ਵਿੱਦਮਾਨ ਹੈ।

(੫) ਰਾਗਮਾਲਾ ਦਰਪਨ ਦਾ ਕਰਤਾ ਸਫਾ ੧੨ ਪਰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਗਾਲਬਨ ਰਾਗਮਾਲਾ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕੌਤਕ ਧੀਰ ਮੱਲ ਵਲੋਂ ਵਰਤਿਆ ਹੋਵੇ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਯਾ ਕਿਸੀ ਹੋਰ ਰਸਤੇ ਆਈ ਹੋਵੇ।

ਹੁਣ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਜੋ ਕਹਾਂ ਤੱਕ ਇਨਕਾ ਇਤਫਾਕ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਤਮਾਮ ਰਾਇਆਂ ਆਪਸ ਮੇਂ ਨਾ ਇਤਫਾਕ ਹਨ। ਜਿਹਾਕੁ ਮੁਝੇ ਨਾ ਮਲੂਮ ਯੇਹ ਕਾਮ ਕਿਸਨੇ ਕੀਆ, ਯਾ ਕਬ ਕੀਆ, ਵਾ ਯੇਹ ਕਾਮ ਫਲਾਂ ਸ਼ਖਸ ਨੇ ਕੀਆ ਹੋਗਾ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਯਾ ਕਿਸੀ ਔਰ ਨੇ ਕੀਆ ਹੋਗਾ। ਭਲਾ ਨੀਤੀ ਮਾਨ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਬਜਾਨਾਂ ਪਰ ਗੌਰ ਕਰਨ ਕਿ ਕਿਆ ਐਸੇ ਗਵਾਹ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁੱਦਈ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹਾਕਮ ਕਦੇ ਫੈਸਲਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ। ਸਗਮਾਂ ਬਜਾਇ ਡਿਗਰੀ ਦੇ ਐਸੇ ਮੁਦੱਈ ਨੂੰ ਕੁਛ ਹੋਰ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਰੇ ਲੇਖ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਏਹ ਕਿ ਵਾਦੀ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ (ਇਖਤਲਾਫ) ਆਪਸ ਮੇਂ ਵਿਰੁਧ ਹਨ ਔਰ ਸੰਸੇ ਯੁਕਤ ਤੇ ਝੂਠੀਆਂ ਅਰ ਬੇ ਖਬਰੀ ਦੀਆਂ ਸਾਬਤ ਹੋਣੇ ਸੇ ਵਾਦੀਆਂ ਦਾ ਪੱਖ ਝੂਠਾ ਹੈ, ਬਸ ਹੁਣ ਬੇਹਤਰ ਹੈ ਕਿ ਵਾਦੀ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰ ਪੰਥ ਕੋਲੋਂ ਅਪਨੀ ਗਲਤੀ ਦੀ ਮਾਫੀ ਮੰਗਨ।

ਰਾਗਮਾਲਾ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੰਮਤੀ

(੧) ਦਸਮੇਸ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕ੍ਰਮ ਤੇ ਉਸ ਬੀੜ ਪਰ ਲਿਖੀ ਤੇ ਅੰਤ ਕੋ ਰਾਗਮਾਲਾ ਲਿਖੀ ਤੇ ਆਦਿ ਮੇਂ ਅਪਨੇ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਸੇ ਦਸਖਤ ਭੀ ਕੀਤੇ, ਏਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤਖਤ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਜਮਾਨ ਹਨ ਤੇ ਹਰੇਕ ਇਕਾਦਸੀ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਕੋ ਦਰਸਨ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

(੨) ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਅਸਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਉਤਾਰੇ ਜੋ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਹੀ ਅੱਜ ਕਲ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹਨ ਇਨ ਸਬ ਬਾਬਿਆਂ ਪਰ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ।

(੩) ਸੰ: ਬਿ: ੧੭੭੫ ਦੇ ਇਤਹਾਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ:-

ਦੋਹਿਰਾ
ਰਾਗਨ ਕੀ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨੀ ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਸੁਖ ਖਾਨ।
ਰਾਗਮਾਲ ਤਬ ਹੀ ਰਚੀ ਭੋਗ ਤਾਹਿਂ ਪਰ ਠਾਨ॥ ਅੰਕ ੬੫੧ ਅ: ੪ ॥
ਰਾਹ ਮੁਕਾਮ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਲਖਾਈ। ਰਾਗਮਾਲ ਪੀਛੇ ਲਿਖ ਪਾਈ॥੬੭੭॥
ਮ੍ਰਿਤ ਪਾਛੇ ਏਹ ਰੀਤ ਸੁ ਕਰੋ॥ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕਾ ਪਾਠ ਸੁ ਧਰੋ॥
ਪਾਵੇ ਭੋਗ ਰਾਗਮਾਲਾ ਪੜ੍ਹ॥ ਛਿਨ ਮੇਂ ਪਾਪ ਜਾਹਿਂ ਤਾਕੇ ਸੜ॥
[ਅੰਕ ੬੯੫ ॥ ਅ: ੪ ॥ ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਗੁਰ ੬ ॥]

ਗ ਭੀ ਸਭ ਪਰ
ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ
ਰਾਗ ਮਾਲਾ
ਸੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਰੰਭ
ਤੇ ਫਿਰ ਭੀ
ਤੇ ੬੭੪ ਪੱਤ੍ਰੇ
ਹੈ ਕਿ ਝਰਖੀ
ਲ ਗਲਤ ਹੈ।
ਰੱਖਕੇ ਪੁਸਤਕ
ਜਾਦ ਹੀ ਝੂਠ
ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ
ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਯਾ
ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ
ਹੀ ਨਹੀਂ।
ੀ ਤਤਕਰੇ ਵਿੱ
ਗ੍ਰੰਥ ਕਰ
ਥ ਪਾਠ ਕਰ
ਆਂ ਦੇ ਪਾਠ
ਸੀ ਤਰਾਂ ਸ੍ਰੀ
ਰਨੇ ਦੀ ਰੀਤੀ
ਲਾ ਤੱਕ ਹੀ
'ਰਾਗਮਾਲਾ'
ਰਪੁਰ ਵਾਲੇ
ਹਨ।
ਪ ਸਾਹਿਬ
ਬਾਰਾਹ ਮਾਂਹ
ਮਣੇ "ਸੁਣ
੬੭੪ ਪਤ੍ਰਾ
ਹੈ।

ਧਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਕਾ ਕਰੇਂ ਪਾਠ ਮਨ ਲਾਇ ॥
ਰਾਗਮਾਲ ਪੜ੍ਹ ਪ੍ਰੇਮ ਮੇ ਭੋਗ ਜਪਜੀ ਤੇ ਪਾਇ ॥ ੨੦੬ ॥ ਅ: ੪ ॥
ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮੌਣੇ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਭੋਗ:-
ਲੈ ਆਗਿਆ ਸਭ ਕੀ ਤਬ ਬੁੱਢੇ ਪਾਇਓ ਭੋਗ ॥
ਰਾਗਮਾਲ ਪੜ੍ਹ ਪ੍ਰੇਮ ਸੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਜੋਗ ॥ ੧੩ ॥

[ਅ: ੯ ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਗੁਰ ੬ ॥

(੪) ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗਵਾਹੀ:-

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗਲੀ ਨੀਯਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਤਿਸਤੇ ਉਲਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ॥ ਯਥਾ:-

ਪ੍ਰਥਮੇ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਇਕ ਜਗਾ ਲਿਖੀ ॥ ਫੇਰ ਤੀਜੇ ਗੁਰਾਂ ਦੀ, ਤੇ ਚੌਥੇ ਗੁਰਾਂ ਦੀ, ਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ, ਤੇ ਮਹਲੇ ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪਹਿਲੀ ਪਾਠ ਲਿਖਿਆ, ਤੇ ਬਾਦ ਮੇਂ ਨੰਬ੍ਰ ਵਾਰ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਲਿਖੀ ਤੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਭੀ ਲਿਖੀ, ਸੋ ਇਹ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤਖਤ ਅਬਚਲਾ ਨਗਰ ਬੁੰਗਾ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆਂ ਮੇਂ ਅੱਜਕਲ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ, ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਔਰੰਗਾਵਾਦ ਵਿੱਚ ਬਰਾਜਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਬੀੜ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਇਸ ਬੀੜ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਸ੍ਰੀ ਪਟਨੇ ਸਾਹਿਬ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਜਮਾਨ ਹੈ।

(੫) ਗਵਾਹੀ ਭਾਈ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸ਼ਹੀਦ:-

ਸੰਮਤ ੧੮੧੭ ਮੇਂ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਰਹਿਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੋਧਿਆ ਪਰ ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਸ੍ਰਦਾਰ ਜਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂ ਵਾਲੀਏ ਦੇ ਲੰਗਰੋਂ ਛਕਦੇ ਰਹੇ। ਤਵਾਰੀਖ ਛਾਪਾ ਪੱਥਰ ਸਫਾ ੫੯੫।

ਇਹ ਬਾਬਾ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਤੋਂ ਜਿਤਨੀ ਭੀ ਬਾਣੀ ਵਾਧੂ ਸੀ ਉਸ ਪਰ ਭਾਈ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੀਲੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਹਿਨਾ ਦਿੱਤੀ, ਤੇ ਜੋ ਸਬਦ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਸਾਨ ਉਹ ਠੀਕ ਟਿਕਾਣੇ ਸਿਰ ਲਿਖੇ, ਤੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਭੀ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਦੇ ਸਮੀਪ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਸੇ ਲਿਖੀ। ਧੰਨ ਹੈ ਜਿੰਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ। ਸੋ ਇਹ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤਖਤ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਮੇਂ ਅੱਜ ਕਲ ਬ੍ਰਾਜਮਾਨ ਹਨ, (ਤਸੀਲ ਬਠਿੰਡਾ ਰਾਜ ਪਟਿਆਲਾ)।

ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਕਿ ਦਸਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਲਿਖੇ ਗਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬਿਆਂ ਪਰ ਭੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ, ਤੇ ਬਾਦ ਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਅਤਿ ਉਚ ਪਦਵੀ ਦੇ ਹੱਕ ਦਾਰ ਤੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪਾਤ੍ਰ ਸ਼ਹੀਦੋਂ ਮੈਂ ਸਿਰੋਮਣੀ ਜਿੰਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰ

[ਵਾਦੀ]

ਏਹ ਗੱਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਕਿ ਰਾਗਮਾਲਾ ਧੀਰ ਮਲ ਦੀ ਆਗਜਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਦੇ ਇਕ ਮਿਤ੍ਰ ਬੈਰਾਗੀ ਨੇ ਚਾੜ੍ਹੀ, ਧੀਰਮਲ ਅਪਨੇ ਸਿਖਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਅਪਨੀ ਬਾਣੀ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕੀ ਮੰਨ ਜਾਣ ਜੋ ਮੈਂ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਤਰਾਂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਅਪਨੇਂ ਕਪਟ ਦੇ ਉਘੜ ਜਾਣ ਤੋਂ ਵੀ ਡਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਤੇ ਅਪਨਾ ਨਾਮ ਤੇ ਮਹਲਾ ਨਾ ਲਿਖ ਸਕਿਆ, ਆਦਿਕ,ਸਫਾ ੪੪।

[ਉਤ੍ਰ]

ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਉਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਆਦ ਮੇਂ ਭੀ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਏਥੇ ਭੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੇ ਲਿਖਨੇ ਹਾਂ, ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਮੰਦ੍ਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਸਥਾਪਣ ਹੋਏ ਤੋਂ ਸੰ: ੧੬੮੪ ਬਿ: ਤੱਕ ਭਾਈ ਬੁਢਾ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਰਹੇ, ਤੇ ਬਾਦ ਮੇਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੇ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਰਹੇ *। ਅਰਥਾਤ ਛਠਮ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਵਿਦਮਾਨ ਤੀਸ ਯਾ ਪੈਂਤੀ ਸਾਲ ਤੱਕ ਏਹ ਤਿੰਨੇ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਰਹੇ।

ਐਥੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਬੁਢਾ ਜੀ ਆਦਿਕ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਮੇਂ ਤੇ ਛਠਮ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਵਿਦਮਾਨ ਐਸਾ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਚੋਰੀ ਆ ਕਰ ਰਾਗਮਾਲਾ ਲਿਖ ਜਾਏ ? ਸੋ ਇਸ ਸੇ ਸਾਬਤ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨੇ ਅਰਸੇ ਵਿੱਚ ਚੋਰ ਦਾ ਔਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਸਹਿਤ ਉਤਾਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

---

* ਭਾਈ ਬੁਢਾ ਜੀ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਪਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ, ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਅ: ੧੬, ਅੰਕ ੭੯, ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਪਰ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ, ਗੁਰੂ: ਬਿਲਾਸ ਅੰਕ ੪੪੯, ਅ: ੧੯ ॥ ਮਾਤਾ ਦਮੋਦਰੀ ਜੀ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਪਰ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੇ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਅੰਕ ੧੯੧, ਅ: ੧੯। ਤੇ ਸੰ: ੧੬੯੦ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਤੱਕ ਹੈ,ਪਿੰਡ ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਏਹ ਬੀੜ ਬ੍ਰਾਜਮਾਨ ਹੈ, ਗੁਰ: ਅੰਕ ੨੪੩, ਅ: ੨੦।

ਜਿਸ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਚੋਰ ਆ ਪਵੇ ਤੇ ਸੁੱਤੇ ਪਇਆਂ ਤੋ
ਨਿਕਲ ਜਾਏ ਉਸਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਚੋਰ ਨੂੰ ਵੜਦਾ ਨਿਕਲਦਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ
ਪਰ ਚੋਰ ਗਿਆਂ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਜਾਗੇ ਤੇ ਪਾੜ ਯਾ ਚੋਰ ਦੀ ਪੈੜ ਯਾ ਘਰ ਦ
ਨੁਕਸਾਨ ਦੇਖਕੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਦੁਹਾਈ ਮਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਸੀ ਵੇਲੇ
ਮਕਾਨ ਵਾਲਾ ਅਪਨੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਅੰਦਾਜਾ ਲਾ ਸਾਲ ਮਿਤੀ ਲਿਖਵਾਂ
ਪੁਲਸ ਮੇਂ ਇਤਲਾਹ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਜਾਗਦੇ ਪਹਿਰੇ ਨੂੰ ਭੁਲਾਕੇ ਅਪਨੇ
ਲੁੱਟੇ ਜਾਣੇ ਦੀ ਸਾਲ ਮਿਤੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ, ਅਰਥਾਤ ਕਿਸ ਸਾਲ ਕੌਣ
ਤਾਰੀਖ ਤੇ ਕੇਹੜਾ ਚੋਰ ਆਕੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਲਿਖ ਗਿਆ, ਸਗਮਾਂ ਸਤਗੁਰਾਂ ਦੇ
ਰਾਗਮਾਲਾ ਲਿਖੇ ਤੋਂ ੩੦੦ ਸੌ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਬੇ ਮਿਆਦੀ ਰਪੋਟ ਲਿਖ
ਗੁਰ ਪੰਥ ਅੱਗੇ ਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਪੁਕਾਰ ਪੌਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕਾਇਦੇ ਤੋਂ
ਬਰਖਿਲਾਫ ਹੈ;ਕਿਉਂਕਿ ਸੰ: ਬਿ: ੧੬੬੧ ਵਿੱਚ ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੋ "੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁ" ਸੇ ਲੇ "ਅਠਾਰਹ ਦਸ ਬੀਸ" ਤੱਕ
ਪੂਰਣ ਕੀਤਾ, ਬਾਦ ਮੇਂ ਛਠਮ ਗੁਰ ਜੀ ਸੇ ਲੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੱਕ ਪੰਜੇ ਹੀ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਬਾਣੀ ਕੋ ਸੀਸ ਝੁਕੌਂਦੇ ਰਹੇ। ਬਾਦ ਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ
ਸਾਜਿਆ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਭੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਕੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਮੰਨਦਾ
ਰਿਹਾ। ਤੇ ਗੁਰ ਪੰਥ ਦੇ ਮੁਖੀਏ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਦੇ ਕਿਸੀ ਦੀਵਾਨ ਮੇਂ ਯਾ ਕਿਸੀ ਗੁਰ
ਅਸਥਾਨ ਮੇਂ ਕਦੀ ਭੀ ਏਹ ਗੁਰਮਤਾ ਨਹੀਂ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ
ਰਾਗਮਾਲਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਸਦੀ ਉਨੀਸਵੀਂ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ
ਇਕ ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮੇਂ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਦੀ
ਨਿੰਦਾ ਰੂਪ ਬੀਮਾਰੀ ਨੇ ਆਣ ਮੂੰਹ ਵਿਖਾਇਆ, ਪਰ ਗੁਰ ਪੰਥਨੇ ਇਕੱਤ੍ਰ ਹੋਕਰ
ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਰੂਪ ਔਸ਼ਧੀਆਂ ਸੇਂ ਜਿੱਥੋਂ ਏਹ ਨਾਮੁਰਾਦ ਬੀਮਾਰੀ ਉੱਠੀ ਸੀ
ਉਥੇ ਹੀ ਦਬਾ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥ ਭੀ ਇਸ ਗਿਆਨੀ
ਦੀ ਕੁਛਕ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਸੀ, ਸੋ ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਭੀ ਉਕਤ ਬੀਮਾਰੀ
ਅਪਣਾ ਅਸਰ ਕਰ ਗਈ ਤੇ ਇਸੀ ਕਰ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਵਿਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਪਰ ਕੁਛਕ ਸ਼ੰਕੇ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਹੋਰ ਗੁਰਪੰਥ ਵਿੱਚ ਇਸ ਭੈੜੀ
ਬੀਮਾਰੀ ਵਲੋਂ ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਹੀ। ਰਹੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸੰਃ ੧੯੬੦ ਤੋਂ ਬਾਦ ਰਾਗਮਾਲਾ

57

1903 ਈ.

1843/57/1900

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

53

Original with: Anup Singh, Noida
Digitized by: Panjab Digital Library

[ਵਾਦੀ]

ਵਾਦੀ ਸਫਾ ੧੭ ਪਰ ੧੨ ਉਨ ਗੁਰੂ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀ ਫਰਿਸਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ ਮੇਂ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀ ਗਲਤੀ ਸੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਗਈ।

Can omit a line or two — then correct it

[ਉਤ੍ਰ]

ਹੁਣ ਅਸੀ ਉਕਤ ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗੋਚਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪਿੰਡ ਕਾਨ ਗੜ ਰਾਜ ਪਟਿਆਲਾ ਨੰਬ੍ਰ ੩ ਵਿਚ ਜਿਸ ਬੀੜ ਦੀ ਵਾਦੀ ਨਜ਼ੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਬੀੜ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਇਸਤਰਾਂ ਪਰ ਹੈ:—ਚੌਬੋਲੇ, ਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਸਲੋਕ, ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੫; ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਤੋ ਨਾਹੀ, ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮਹਲਾ ੫; ਥਾਲ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵਸਤੂ ਪਈਓ, ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ, ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ, ਤੇ ਸ੍ਵੈਯੇ 'ਛੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘਾਸਨ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਕੋ ਦੇ ਆਇਓ'। ਇਸ ਬਾਣੀ ਪਰ ਇਸ ਬੀੜ ਦਾ ਭੋਗ ਹੈ, ਅਤੇ ਤਤਕਰੇ ਵਿਚ ਸੰਮਤ ੧੭੧੯ ਕਿਸੇ ਨੇ ਥੋੜੇ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਸੀ ਦਾਵੇ ਨਾਲ ਆਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਮਤ ਦੀ ਲਿਖਤ ਉਕਤ ਬੀੜ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੇ ਕ੍ਰਮ ਉਲਟ ਪਲਟ ਹੈ।

ਅਤੇ ਨੰਬ੍ਰ ੪ ਵਿਚ ਬਾਬੇ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬੁਰਜ ਵਾਲੇ ੨ ਗੁਰੂ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀ ਜੋ ਵਾਦੀ ਨੇ ਨਜ਼ੀਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਇਕ ਦਾ ਭੋਗ ਤਾਂ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ੍ਵੈਯਾਂ ਪਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਦੂਜੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੇ ਬੀੜ ਭੀ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਭੀ ਨੌਵੇਂ ਸਤਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਰ ਸੰਮਤ ਦੀ ਲਿਖਤ ਭੀ ਉਕਤ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਨਹੀਂ,ਔਰ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਸਤਰਾਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਕੁਰੀਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਰਾਮਰਾਇ ਜੀ ਦੇ ਮਸੰਦ ਸਨ,ਇਸੀ ਕਰਕੇ ਜਿਤਨੇ ਭੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ ਸੋ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਆਇਆ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਪੂਰਬ ਅਸੀਂ ਪੰਜ ਬੀੜਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਆਏ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤੇ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਰਾਗਮਾਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਚੜ੍ਹੀ ਤੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੰਮਤ ਤੇ ਦਸਖਤ ਉਨ ਬੀੜਾਂ ਪਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਅਤੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀ ਗਲਤੀ ਦਾ ਉਤ੍ਰ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਹੈ,ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਸੇ ਲੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਤੱਕ ਇਕ ਹੀ ਕਲਮ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੈ। ਤੇ ਦੂਜੀ ਵਿਚਾਰ ਏਹ ਕਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਜੇ ਰਾਗਮਾਲਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਜੀ ਆਦਿਕ ਪਰਾਤਮੀ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਲਿਖੀ ਗਈ, [illegible]

a lie!!!

Original ... Anup S... Digitized by Panjab Digital Library

~~1843~~
~~57~~
~~1786~~
~~ਸੰਮਤ 1743 ... 1686 AD.~~

Copied [illegible]

ਗੁਰਦਾਸ [illegible]

[illegible] ਗ੍ਰੰਥ [illegible]

55

(1)

ਸ੍ਰੀ ਅਥ ਲਿਖੀ [illegible] ਤਤਕਰਾ [illegible] ਦਾ [illegible]

[illegible] ਕਾ [illegible]

ਸੰਮਤ ੧੮੪੩ ਮਿਤੀ [illegible]

ਤਤਕਰਾ [illegible]

[illegible] ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਦਸਤਖਤ [illegible]

੧੦ [illegible] ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਦਸਤਖਤ

[illegible] is followed by [illegible]

ਤਤਕਰਾ ਤਤਕਰੇ ਕਾ [illegible]

[illegible] incomplete

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਤਤਕਰਾ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ

ਸਾਖੀ [illegible] ਅਸਥਾਨ

ਸੈਂਚੀ ਤੇ ਅੰਕ

Also shows the list of contents

in precedence here. I have

[illegible] etc. which are there.

The names of ਲਿਖਾਰੀ are there

This is a copy evidently

from older copy itself

in 1843.

At the end the [illegible]

next is

[illegible] [illegible] [illegible]

। ।

ਸਹਿਬ ਭਗਤ ਰਵੀਦਾਸ ਜੀ

ਸਹਿਬ ਸੇਖ ਫਰੀਦ

ਸਹਿਬ [illegible] ਜਾਗਦੇ

[illegible] ਰਾਜੇ [illegible]

ਸਹਿਬ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ

[illegible]

ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾ

57

[illegible]

Need dates of death of persons whose gurbani are given

(2)

A second manuscript
smaller size no year of
writing given – [illegible]
Comes at the end

Date of Death upto 9th
given along with that of
Baba Gurditta given
at end of list of contents

List of contents begins with
ਜਪੁ etc & then come the
[illegible] followed by 33 [illegible]
[illegible] begins with [illegible]
[illegible]

List of contents ends with
with ਜੈਜਾਵੰਤੀ। Nothing
further entered

In the book after ਜੈਜਾਵੰਤੀ
come the following words:

ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ੧ & ੫
ਗਾਥਾ, ਫੁਨਹੇ, ਚਉਬੋਲੇ
ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ ending
with ਸਲੋਕ ਮਹਲੇ ੯ — ੫੭
ਮਰਾਦਤੀ
ਸਲੋਕ ਭਗਤ ਕਬੀਰ — ੨੪੩
ਸਲੋਕ ਭਗਤ ਫਰੀਦ — ੧੩੦

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

60 [illegible]

(3)

ਪੈਰੇ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਸੋਦੇਵੇ
ਵੇਦੇ ਦਵੀਆ ਕਾਗਜ਼ ਪਰ ਨਹੀਂ। ਤਤਕਾਲ
ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਬਿਰਹਾ ਅਕਾਲੀ ਦੇ
ਸਬਰਾਂ ਸਾਗਾ ਪਤਰਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਵ
ਸਾਹਿਬ ੧੯੩੫ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ
ਪੁਰਾਣੂ ਸੀਗੇ ਛੱਡ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੈ ਜੋ ਪੰਥਦਾ
ਜੇਹਰੀ ਜੀ ਅਰ ਦਸਤਪਤ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਉਸ
ਵਿਚ ਸਨ। ਮੂਲ ਇਬਾਰਤ ਯਹ ਕੀਤਾ ਹੈ:—

ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਪੋਥੀ ਨਾਤਤਕਾਲ ਗਾਹਕਾ
ਰਹਿਤ ਦੇਤੀ ਜੈਤ ਸਮਾਈਏ ਦੇਕੇ
ਸੰਮਤ ੧੮੩੮ ਪ੍ਰਸ਼ ਵਦੀ ੩

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਗੁਰਮੁਖੀ ਪੋਥੀ ਲਿਖਿ ਪੂਰਨੇ॥
ਨੀਸਾਣੁ ਗੁਰੂ ਕੇ ਦਸਤਖਤ। 61

ਜੋ ਪੋਥ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹਨ। ਗੰਗਾ ਦੇਵੀ ਜਾ ਜਗਤੇ ਫੇਰਣ ਆਂਦਾ ਹੈ॥ ਤਤਕਰੇ ਜੇ ਪਨੇ ਨਹੀਂ ਦੀਏ ਜਾਂਦੇ ਨਾ ਉਨੇ ਗੱਟੇ ਦੀ ਜਗਾਤੀ ਹੋਵੇ ਹੈ। ਗੰਗਾ ਦੇਵੀ ਜੇ ਧੀ ਤਤਕਰੇ ਜੇ ਤਰਤੀਬ ਜਿਹਾ ਹੈ:—

ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ
ਗਾਥਾ, ਫੁਨਹੇ, ਚਉਬੋਲੇ
ਸਵੇ ਸ੍ਰੀਮੁਖ ਬਾਕ੍ਯ
ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ
ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਕੇ
ਸਲੋਕ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਕੇ
ਸਲੋਕ ਤਥਾ [illegible] ਮਹਲਾ ਨਾਵਾਂ ੯
ਰਤਨਮਾਲਾ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧
ਹਕੀਕਤ ਰਾਹੁ ਸਿਵਨਾਭ ਕੀ
ਰਾਗ ਮਾਲਾ॥

Next follows:—

2 ਤਤਕਰਾ ਤਤਕਰੇ ਕਾ ਦਾਖਲਾ

The 31 rags are named again

When comes:—

ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ

ਤਤਕਰਾ ਸਬਦਾ ਕੇ ਆਦਿ

ੴ ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਚਉਪਦੇ ਮਹਲਾ ੧

ਮੋਤਿ ਤ ਮੰਦਰ ਊਸਰਹਿ।

ਰਾਗ ਸਾਰੰਗ ਕੇ ਨੀਚੇ ਸੂਰਦਾਸ ਜੀ

ਕੀ ਯਿਹ ਬਾਣੀ ਹੈ:—

ਰਾਗ ਸਾਰੰਗ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸੂਰਦਾਸ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗ ਬਸੇ ਹਰਿ ਲੋਕਾ।

ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਰਪਿ ਸਰਬ ਸੁਸਭੁ ਅਰਪਿਓ

ਅਨਦ ਸਹਜ ਧੁਨਿ ਝੋਕਾ ॥

੧ ਰਹਾਉ ॥ ਦਰਸਨੁ ਪੇਖਿ ਭਏ ਨਿਰਬਿਖਈ

ਪਾਏ ਹੈ ਸਗਲੇ ਥੋਕਾ ॥

ਆਨ ਬਸਤੁ ਸਿਉ ਕਾਜੁ ਨ ਕਛੂਐ ॥

ਸੁੰਦਰ ਬਦਨ ਅਲੋਕੋ ॥ ੧ ॥

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

63

ਸਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਤਜਿ ਆਨ ਕੁ ਚਾਹਤ ਜਿਉ
ਕੁਸਟੀ ਤਨਿ ਜੋਕ॥
ਸੂਰਦਾਸ ਮਨ ਪ੍ਰਭਿ ਹਥਿ ਲੀਨੋ ਦੀਨੋ ਇਹ
ਪਰਲੋਕ॥੨॥੧॥

There is another Sayo ਸੁਤ੍ਰਕੀਤ from the print
ਤਜ ਮਨ ਹਰ ਬਿਮੁਖਨ ਕੇ ਸੰਗ॥
ਕਾ ਭਯੋ ਪੈ ਪਾਨ ਕਰਾਏ
ਬਿਖ ਨਹੀ ਤਜਤ ਭੁਜੰਗ॥
ਕਾਗਾ ਕਾ ਕਪੂਰ ਚੁਗਾਏ ਸ੍ਵਾਨ ਨ੍ਹਵਾਏ ਗੰਗ

ਸੂਰਦਾਸ ਕੀ ਕਾਲੀ ਕਮਰੀਆ
ਚੜ੍ਹਤ ਨ ਦੂਜਾ ਰੰਗ॥

Kabir's Shloks are 245 & those of Farid 130.

In the Book itself ਸੰਗਤ ਦੇ follow ਸਲੋਕ ~~ਕਬੀਰ~~ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਕੇ, then come

ਜਿਤ ਦਰ ਲਖ. ਮੁਹੰਮਦ

64 [illegible]

ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ ਰਤਨਮਾਲਾ ੧

Ending in the usual line

ਰਤਨਮਾਲਾ ਸੁਪੂ ਉਤਾਰ ਕੀਤਾ ਸਿੰਘ
ਕਾ ਆਪਣੀ ਤੇਰਕੀਜੀ ਭੀ ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤੀ
(ਲਿਖੀ ॥੧॥

ਹਕੀਕਤ ਰਾਹੁ ਮੁਕਾਮ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਰਾਜੇ
ਰਾਗਮਾਲਾ followed by
~~(There is no recipe for making ink)~~ ਕਬਿਤ [illegible]
ਸੰਮਤ ੧੫੮੬ ਅਸੁ [illegible] ੨੦ ਤੇ ਲੇਕਰ
ਨਵਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਸਮਾਂ ਤਕ
The last covers the
ਸਿਆਹੀ ਕਿ ਬਿਧਿ॥

In this book the words ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ
੧੦ does not precede ਬ.ਨ ਕੁਏ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਚੌਪਦਾ ਛੁਟੇ ਸਭੁ ਰਿਹਾ ਲੋਤ ਮੁਰਾਰੀ॥
ਗੁਜਰੀ ਮਹੇਲਾਂ ਦਾ ੨੧੦॥ 65

Mirabai's ਸਬਦ "ਸਹੁ ਸਾਰਤ ਬਾਬੁ
etc appears as usual under rag
maru.
Under Rambali only 8 pauris
appear in ਟਿਕੇ ਦੀ ਵਾਰ॥

(੪)

Dasamgranth manuscript
Contains ਚੁਪਈਆਂ ਸਾਹਿਬ
ਵਾਰ ਮਾਲਕੌਸ ਦੀ and other
pieces in excess of those contained
in others. This should be seen again

There are a number of old manuscripts
at Rampali Ajodhia (ਬਾਣ ਸੰਗਤਨ ਦੀ [illegible])
These have also to be examined —[illegible]

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

68

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਬਨਾਰਸ

ਜਿਥਤੇ ਕੁਝੀ ਇਕ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਾਂ ਜੋ ਦੇਖੇ ਗਏ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਇਥੇ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸੰਗਤ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਪਏ ਹਨ।

(1)

ਪਹਿਲਾ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਵਿਚ ਸਨ ਮੁਤਾਬਕ ੧੮੭੦ ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਲਿਖ ਪਰ ਇਹ ਕਰਨ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਭਾਈ ਕੇਵੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤਤਕਰਾ ਹੋਰ ਬੀੜ ਵਿਚੋਂ ਨਕਲ ਕਰਕੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਤਰਤੀਬ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ਤਤਕਰੇ ਸਾਰ ਅਸਲ ਬੀੜ ਦਾ ਨ ਮਿਲਨਾ ਭੀ ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਤਤਕਰੇ ਵਿਚ "ਜਪੁ" ਦਾ ਸਾਰ ਸਬਦ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ ਪਰ ਬੀੜ ਵਿਚ ਹਨ। ਤਤਕਰੇ ਵਿਚ "ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੀਸਾਣ" ਦਾ ਭੀ ਵਰਨਨ ਹੈ ਪਰ ਹੈ ਲਿਖੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਪੂਰੇ ਰਾਗਾਂ ਅਸਲ ਬੀੜ ਦਾ ਹੀ ਦੇਖੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੈ। ਤਤਕਰੇ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਨਵੇਂ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਿਆਹੀ ਹੈ। ਸਿਆਹੀ ਸੁੰਦਰ ਜੈਸੇ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਸਾਰ ਤਤਕਰੇ ਸਾਰ ਬੀੜ ਵਿਚ ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਰੰਗਤ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਤਤਕਰੇ ਦਾ ਮੁਢ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰ ਹੋਇਆ ਹੈ:—

ਸ੍ਰੀ ਪੋਥੀ ਕਾ ਤਤਕਰਾ ਰਾਗਾਂ ਕਾ।
ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਵਣੇ ਕਾ ਚਲਿਤ੍ਰ
ਸੰਮਤ ੧੮੭੦ ਮਿਤੀ ਅਸਾੜ ਸੁਦੀ ੨।
ਨੀਸਾਣ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਦਸਤਖਤ ਅੰਕ।
ਜਪੁ ਅੰਕ ੧।
ਸੋਦਰੁ ਪੰਜ ਸਬਦ।
ਸੋਹਿਲਾ ਆਰਤੀ ਪੰਜ ਸਬਦ।
ਸਿਰੀ ਰਾਗ।
— — —
ਰਾਮਕਲੀ।
ਜੈਜਾਵੰਤੀ।
— — —
ਬਿਭਾਸ ਪ੍ਰਭਾਤੀ
ਤਤਕਰਾ ਤਤਕਰੇ ਕਾ ਦਾ ਕਰਨਾ

List of raga is repeated here with the following at the top

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਬਿਭਾਸ ਪ੍ਰਭਾਤੀ।
ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ।
ਗਾਥਾ, ਫੁਨਹੇ, ਚਉਬੋਲੇ।
ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ।
ਸਲੋਕ ਸੇਖ ਫਰੀਦ।
ਸਵਈਏ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕ।
ਸਵੰਈਏ ਭਟਾਂ ਕੇ ਤਥਾ ਹੋਰਨਾਂ ਕੇ।
ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ।
ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮਹਲਾ ੫।
ਸਲੋਕ ਜਿਤ ਦਰ ਲਖ ਮੁਹਮਦਾ
ਸਲੋਕ ਮ: ੧ ਬਾਬਿ ਆਤਸ
ਮਾਲਕੀ ਰਤਨਮਾਲਾ ਮਹਲਾ ੧
ਹਕੀਕਤ ਰਾਜੇ ਸਿਵਨਾਭ ਕੀ
ਰਾਗਮਾਲਾ।

Then follows the ਤਤਕਰਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ followed by ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦਾ। to the usual dates upto the death of Guru Tegh Bahadur is added the following new one

ਸੰਮਤ ੧੭੨੧ ਕਤਕ ਵਦੀ ੫ ਦੀਵਾਨ ਧਰਮ ਚੰਦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੀਆਣ ਬਾਬੀ ਜੀ ਸਮਾਏ

The date of death of Baba Gurditta 1695 S. is given.

This ends the list of contents when the book begins ਜੋ ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਤਾਰ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਰਾਗ ਆਸਾ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਰ ਦੀਆਂ ਅਰ ਪੌੜੀਆਂ ਹਨ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਸਲੋਕ ੨੪੩ ਅਰ ਫ਼ਰੀਦ ਦੇ ੧੩੦ ਹਨ। ਰਤਨਮਾਲਾ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਹਕੀਕਤ ਮੁਕਾਮ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਰਾਜੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅੰਕ ੫ ਦਾ ਅੰਕ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ। ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਪਾਠਾਂ ਤਤਕਰੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਅਤੇ ਤੇਹਵੇਂ ਲਿਖੇ ਭੀ ਲਿਖੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ।

ਤਤਕਰਾ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸੰਮਤ ੧੭੫੨ ਦਾ ਹੈ ਅਰ ਅਖਰਾਂ ਕਰਕੇ
ਆਦਿ ~~...~~ ਤੇ ਪੁਰਾਣੀ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਹੈ ਲਿਖਿਆ
ਜਿਵੇਂ ਲ = ਲ, ਙ = ਙ, ਖ = ਖ ਆਦਿਕ ਹੈ
ਲਿਖਿਆ ਤਤਕਰੇ ਨਾਲੇ ਦੀ ਪੱਤ੍ਰੇ ਕੋਰੇ ਸਨ ਪਰ ਪਾਣੀ ਦਾਗਾਂ ਦੀ ਰੰਗਤ
ਗੰਧਲੇਪਨ ਹੈ ਅਰ ਨਾਲ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ

ਸੰਮਤ ੧੭੫੨ ਮਿਤੀ ਵਸਾਖ ਵਦੀ ੧
ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਿਤ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ।

The list of contents begins as follows:—

ਸੂਚੀ ਪਤ੍ਰ ਪੋਥੀ ਕਾ ਤਤਕਰਾ ... ੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ
ਸਿਰੀ ਰਾਗ, --- ਜੈਤਸਰੀ, ਜੈਜਾਵੰਤੀ; --- ਬਿਭਾਸ ਪ੍ਰਭਾਤੀ।

in four ~~boxes~~ ~~ਜੈਤਸਰੀ~~ all names written together + not in ~~ਜੈਜਾਵੰਤੀ~~ columns as usual, then begins the ਸੂਚੀ ਪਤ੍ਰ apparently in columns & is thus:—

ਜਪੁ।
ਸੋਦਰ ਪੰਜ ਸਬਦ।
ਸੋ ਪੁਰਖੁ ਚਾਰ ਸਬਦ।
ਸਿਰੀ ਰਾਗ
ਜੈਤਸਰੀ।
ਜੈਜਾਵੰਤੀ।

ਬਿਭਾਸ ਪ੍ਰਭਾਤੀ।
ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤਿ।
ਗਾਥਾ, ਫੁਨਹੇ, (the word ਚਉਬੋਲੇ is omitted here)।
ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ।
ਮੁੰਦਾਵਣੀ।
ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਕੇ।
ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ ਕੇ।

Original with: Anup Singh, Noida
Digitized by: Panjab Digital Library

ਸਦਚੋਏ ਕੀ ਸੁਖਬਾਰ
ਸਦਚੋਏ ਸਤਰਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ
ਰਾਗ ਮਾਲਾ.

Then comes the ਤਤਕਰਾ ਸਬਦਾਂ ਦਾ on the next page

ਰਾਗ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਵਿਚ ਨੌਂਵਾਂ ਸਬਦ ਪਿਛੀ ਕਰਤਾਰ ਅੰਕ ਦੇਕੇ ਛੋਡੇ ਪਤਰਿਆਂ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਿਛੋਂ ਲਿਖਣ ਦੀ ਸਮਝੀ ਸੀ। ਇਸ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਦੇ ਪਿਛੋਂ "ਬਸੰਤ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੫ ਪਤਿ-" ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਅਗੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਇਹ ਵਾਰ ਨਹੀਂ। ਨਾਹੀ ਆਖ਼ਰੀ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਸਲੋਕ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਸਾਧਾਰਣ ਕੁਝ ਦੇਖੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਵੇਂ 'ਬਾਬ ਗੁਰਦਿਓ', 'ਸਭ ਗੁਰਦਿਓ', 'ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ', 'ਬੋਧਕਾਂ' ਇਹ ਸਭ ਲੇਖ ਛੱਡਕੇ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਬਸੰਤ ਦੀ ਵਾਰ ਹੈ ਨਹੀਂ।

(3)

ਓਸਦਾ ਭੀ ਸਾਹਿਬ ੧੮੦੬ ਦਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮੂਲ ਤਤਕਰੇ ਤੇ ਇਓਂ ਹੈ॥

ਸੰਮਤ ੧੮੦੬ ਮਿਤੀ ਕਤਕ ਵਦੀ।
ਸੂਚੀਪਤ੍ਰ ਪੋਥੀ ਦਾ ਤਤਕਰਾ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀਓ ਕੇ ਦਸਤਖਤ ਕਾ ਨਕਲ ਨਕਲ ਕਾ ਨਕਲ।
ਨਕਲ ਕੇ ਨਕਲ ਕਾ ਨਕਲ। ੨੧
ਚਲਿਤ੍ਰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣੇ ਕਾ।
ਜਪੁ ਮਹਲਾ
ਸੋਦਰੁ ਪੰਜ ਸਬਦ
ਸੋਪੁਰਖੁ ਚਾਰ ਸਬਦ
ਕੀਰਤਿ ਸੋਹਿਲਾ
ਰਾਗ ਸਿਰੀ ਰਾਗ
— —
ਜੈਤਸਰੀ
ਜੈਜਾਵੰਤੀ
— —
ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤੀ
ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤਿ
— — —

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ
ਮੁੰਦਾਵਣੀ
ਸਲੋਕ ਮਹਲ ਨਾਵੇਂ ਕੇ
ਰਤਨ ਮਾਲਾ
ਹਕੀਕਤ ਰਾਹ ਮੁਕਾਮ
ਰਾਗ ਮਾਲਾ

71

Then follows the detailed list which stops short at ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤੀ. After a blank page and a half follows the list of dates of death of Gurus. A number of corrections are made in this list, but wrongly. The date of death of Guru Gobind Singh is given as

ਸੰਮਤ ੧੭੬੫ ਕਾਤਿਕ ਸੁਦੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਾਏ

ਸਮਾਵਣੀ ਕੀ ਤਿਥੀ ends the book and the following shlokas are given after ਸਲੋਕ ਨਾਵੇਂ ਮਹਲ ਕੇ, though not mentioned in the Contents

ਜਿਤ ਦਰ ਲਖ ਮੁਹੰਮਦਾ etc

+ ਬਾਣਿ ਮਾਰਤਣ ਆਬ etc.

بنارس کا بابو زادہ نام کا ایک گاؤں تین چار میل پر ہے + دشاؤ شو میں ہی ہیں یا [illegible] گڈھ میں اترین - وہاں
یک رکے مرزا پور پہنچے - موالی ستمبر میں [illegible] مکان پر ادا کرا [illegible] صاحب پر انا [illegible] جس میں [illegible] بادشاہ
کے دستخط ہیں + یہ نوٹ گرنتھی بنارس نے دی

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

* ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ

73

ਤਖਤਾਂ ਤੇ ਨਾ ਰਹਿਕੇ ਇਥੇ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਬਾਬਤ ਪੁਛਗਿਛ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਇਕਾਦਸੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਖੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸਿਰਫ ਸੰਗਤ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀ ਹੈ॥ ਹਜ਼ੂਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਹਰ ਸਨ ਓਹ ਮੈਂ ਵੇਖੇ ੨੪-੩-੧੮ ਨੂੰ। ਵੈਸੇ ੩੦ ਸ੍ਰੋਤੇ ਸਾਹਿਬ ਇਥੇ ਹਨ।

(੧) ਲਿਖਤ ਦਾ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਕੋਈ ਤਾਰੀਖ ਦਰਜ ਨਹੀਂ। ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਛਾਪੇ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਾਂਗ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਜੀ ਹੈ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।

(2) ਲਿਖਤ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਲਿਖਾਰੀ ਤਤਕਰਾ ਵੀ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਸਮਾਪਤ ਸਮਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਦੇਖਣੇ ਤੇ ਉਤਾਰਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨ ਕਰਨ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਖੋ ਵਖ ਤਤਕਰੇ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਨਵਾਂ ਜੀ ਹੈ।

(੩) ਤੀਜਾ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਛਾਪੇ ਦਾ ਸੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਛਾਪੇਖਾਨੇ ਦਾ ਛਾਪਾ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪਾਠ ਵਾਲੇ ਤਾਰ ਮਸਦਾਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ਓਹ ਆਦਿ ਬੀੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕਈ ਫਾਲਤੂ ਗਲਾਂ ਜੋ ਉਸ ਵਿਚ ਪਿਛੋਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ।

(੪) ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਤਰਤੀਬ ਛਾਪੇਖਾਨਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇ ਫੁਟਕਲ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਬਿਤ ਸਵਯੇ ਨਹੀਂ। ਜਿਸਦੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਆਦਿ ਵਾਲੇ ਸਫਰ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਿਤੇ ਹਨ।

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

14

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਪੁਰਾਣੀ ਸੰਗਤ ਛੋਟਾ ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ

ਗੰਗਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਤੋਂ ੫ ਜਾਂ ਛੇ ਮੀਲ ਉਪਰ ਛੋਟਾ ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ ਨਾਮ ਇਕ ਗ੍ਰਾਮ ਹੈ। ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਨੌਵਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਦੌਰੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਸੀ ਕੇ ਹੁਣ ਮਿਟ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਗਤ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੁਣ ਗੁਰਦਾਸੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਾਸ ਹੈ। ਅਜਕਲ ਰੇਲ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਉਤਰੀਏ ਤਦ ਛੋਟਾ ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ ਸਾਰੇ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ੧੭੩੬ ਸੰਮਤ ਦਾ ਹੈ ਅਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਇਕ ਅਦਭੁਤ ਭੀ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦਾ ਸਿਟਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

"ਸੂਚੀ ਪਤ੍ਰ ਪੋਥੀ ਕਾ ਤਤਕਰਾ ਰਾਗ
ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਵਣੇ ਕਾ ਚਲਿਤ
ਸੰਮਤ ੧੭੩੬ ਮਿਤੀ ਸਾਵਣ ਵਦੀ ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਦਸਮੀ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਿਆ
ਨੀਸਾਣੁ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਦਸਤਖਤ ਅੰਕ ੨੦
ਜਪੁ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀਉ ਕਿਆ ਦਸਤਖਤ ਕਾ ਨਕਲ ~~ਕਾ~~ ਕਾ
ਨਕਲ ~~ਕਾ~~ ਤਿਸ ਕਾ ਨਕਲੁ ਨਕਲ ਕਾ ਨਕਲ ਨਕਲ ਕਾ
ਨਕਲ

ਸੋਰਠ ਪੰਚ ਸਬਦ
ਸੋਹਲਾ ਆਰਤੀ ਪੰਚ ਸਬਦ
ਸਿਰੀਰਾਗ---- ਗਉੜੀ ਜੈਜਾਵੰਤੀ, ਆਸਾ,----
ਧਨਾਸਰੀ, ਜੈਤਸਰੀ,.... ਬਿਭਾਸ ਪ੍ਰਭਾਤਿ-----
ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ, ਗਾਥਾ, ਫੁਨਹੇ, ਚਉਬੋਲੇ
ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਕੇ — ੨੪੪
ਸਲੋਕ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਕੇ — ੧੩੦
ਸਵਈਏ ਸ੍ਰੀਮੁਖਬਾਕ
ਸਵਈਏ ਕਲ ਕੇ ਤਥਾ ਹੋਰਨਾਂ ਕੇ

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਸਲੋਕ ਦਾਸਾਂ ਤੇ ਕਬੀਰ ਤੇ ~~[illegible]~~

76

Then comes ਤਤਕਰਾ ਤਤਕਰੇ ਕਾ ਦਾਖਲਾ cramped in the same later hand

ਤਤਕਰਾ ਸਬਦਾ ਕਾ ends with ਬਿਭਾਸ ਪ੍ਰਭਾਤੀ evidently it was not completed.

The arrangement of 9th Guru's Slokas & hymns is considerably different. It requires more careful examination than I have time at present. The end of the book is thus:—

ਮੁੰਦਾਵਣੀ
ਜਿਤ ਦਰ ਲਖ ਮੁਹੰਮਦਾ
ਬਾਇ ਆਤਸ਼ ਆਬ
ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧ — ੫੬
ਰਤਨਮਾਲਾ
ਹਕੀਕਤ ਰਾਹ ਮੁਕਾਮ
ਰਾਗ ਮਾਲਾ।

ਫੇਰ ਤਿਨ ਕੋਰੇ ਪਤ੍ਰ ਛਡਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਕੀ ਥਿਥਿ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਜੋਤੀਜੋਤ ਸਮਾਵਣੇ ਦੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਦੇਵਜੀ ਤਕ —

ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹਥ ਦਾ ਸੋਧ ਲਿਖਤਾ ਮੂਲ ਹੈ:—

+ ੧ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

[illegible] ਰਾਗ ਮਾਹੁ ਜਿਠੋਂ ਸਾਰ ਲਿਖੀ ਦਾ ਹੋਆ ਸਨ

Original with Anup Singh, Noida
Digitized by: Panjab Digital Library

ਪੋਥੀਆਂ ਭੀ ਹਨ।

ਇਸ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਜਾਵਟੀ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਪੁਰਾਣੇ ਹੋਰ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਤਕ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ। ਔਰ ਕਾਸੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਤ੍ਰਾਸੀ ਗੁਰਦਾਸ ਦੇ ਦੇਖੇ ਇਥੇ ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ।

ਸ਼ਹਿਰ ਜੇ ਕੋ ਸਾਤ ਮੀਲ ਪਰ ਇਕ ਛੋਟਾ ਗ੍ਰਾਮ ਪਰੇਵਾ ਹੈ ਇਥੇ ਭੀ ਪੁਰਾਣੀ ਸੰਗਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੁਸ ਇਕ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਪਾਸ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਾ ਹਸਤਲੇਖ ਹੈ। ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਮਤ ੧੭੪੪ ਦਾ ਹੈ। ਦਸਤਖਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਇਸ ਤਰਾਂ ਪਰ ਹੈ:—

ਸੰਮਤ ੧੭੪੪ ਮਿਤੀ ਅਸਾੜ ਵਦੀ ਏਕਾਦਸੀ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਾ ਸੰਪੂਰਣ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਦਸਤਖਤ ਪਤਰਾ ੮੦ ਦਸਤਖਤ ਲਿਖਤਾਂ ਪਰ ਹੈ

ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ

ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਬਾਕੀ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਓਹੋ ਹੈ ਜੋ ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਕਲਮ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜਿਲਦ ਭੀ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ। ਕਾਗਜ਼ ਕਾਗਜ਼ ਕੁਝ ਖਸਤਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਆਖੋਂ ਆਖ ਨਕਲ ਇਥੇ ਭੀ ਹੈ ਪਰੇਵੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਗ੍ਰੰਥ ਇਕ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਹਨ।

ਸੰਪੂਰਨ ਵਾਲੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਇਹਨਾਂ ਤਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜੀ ਪਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ।

5th May 1918

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

76

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਲਖਨਊ

ਲਖਨਊ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਇੱਕ ਰੱਖੇ ਹਨ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹੇ ਹਨ ਓਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜਮਨੀ ਲਾਹੌਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਚ ਅਨੰਦਪੁਰ (ਕਰਤਾਰਪੁਰ) ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਨ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਸਤ ਪ੍ਰਸਾਦ ਆਦਿਕ। ਸੰਗਤ ਦੀ ਕਾਰਜ ਵੱਲੋਂ ਉਸਾਰਿਆ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਇਕ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਸਤਖਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸੰਮਤ ੧੭੪੩ ਮਿਤੀ ਅਸਾੜ੍ਹ ਵਦੀ ੯ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਤਤਕਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰ ਹੈ:—

ੴ
ਗੁਰੂ ਸਤਿ
ਸਤਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ

ਇਸ ਬੀੜ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਧ ਰਚਨਾਵਾਂ ਤੇ ਫੇਰ ਸਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਕੀਤੀ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਪੰਥ ਦੇ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਮੈਨਾ ਵਰਤੀ ਰਾਗ ਜੈਤਸਰੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਅੰਕਿਤ ਹੈ। ਫੇਰ ਦੇਨ ਪਰ ਤਰਤੀਬ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ:— (੧) ਪ੍ਰਭਾਤੀ, ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਗਾਥਾ, ਫੁਨਹੇ, ਚਉਬੋਲੇ

(Correcting note that Kabir's & Farid's Shlokas stand come here & then the Guru's bani)

ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ
ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯
ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ
ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ— ੨੪੪

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਸਕੋਰ ਨੰਬਰ - ੧੩੦
ਜਿਤ ਦਰ ਲਖ ਮੁਹੰਮਦਾ
ਬਾਣੀ ਆਤਮ ਰਸ
ਰਤਨਮਾਲਾ
ਹਕੀਕਤ ਰਾਹ ਮੁਕਾਮ
ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਸਿਆਹੀ ਕੀ ਬਿਧਿ

ਇਸੇ ਬੀੜ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਚੰਗਾ ਉਤਾਰਾ ਭੀ ਇਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ
ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪਹਿਲਾ ੧੭੫੦ ਦਾ ਅਰ ਦੂਜਾ
੧੭੫੮ ਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਅਸਲੋਂ
ਪਤ੍ਰਿਆਂ ਪਰ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਦੂਜਾ ਅਰ ਸੰਚੇ ਦੇ
ਰੇਸ਼ਮ ਪਰ ਹੈ ਅਰ ਦੂਜਾ ਅਸਲੀ ਲਿਖਾਈ ਦੇਖ
ਦੇ ਅਰ ਸਾਰੇ ਪਤ੍ਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਪਰ ਹੈ।

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸਿਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ
ਸੰਗਤੀਆ ਬਾਲ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਸੰਗਤ
ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਵਰੈਗਾ ਕਾਰ ਭੇਟ ਸੰਗਤਿ
ਵਿਸੇਖ ਨੇ ਹਜੂਰ ਆਵਣਾ ਜੋ ਸਿਖ ਆਵੈਗਾ
ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋਵਗੁ।

੧ ਇਕ ਤੁਪਕ ਬਾਜ ਸੁਧਾ ਹੈ ਆਵਣਾ
ਮਿਤੀ ਮਾਘ ਸੁਦੀ ੫ ਸੰਮਤ ੧੭੫੦ ਪੰਜਾਹ।

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਕੋਈ ਪੰਕਤੀਆ ਬਾਕੀ।

੧) ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੌਦਾਗਰ ਨੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

[illegible]

83

੩੪੮੯
੪੦੬

ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਪਿਸਾਵਰ ਕੀ
ਮੇਰਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ
ਜਨਮ ਸਉਰੈਗਾ ੫ ਪੰਜ ਤੋਲੇ ਸੋਨਾ ਫੁਰਮਾਇਸੁ ਲਿਖੀ
ਹੈ ਸੰਗਤ ਹੁਕਮ ਦੇਖਦੇ ਸਿਤਾਬੀ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਭੇਜਣੀ
ਖਾਲਸਾ ਮੇਰਾ ਬਾਗੁ ਹੈ ਏਦਕੀ ਸੰਗਤਿ ਅਜੀਜ ਅਜੀਜ ਹੈ
ਹੈ ਮੇਰੀ ਸਿਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕੁਛ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਮਿਤ ਕਾ ਹੋਵੈ
ਸੋ ਹੋਰ ਕਿਸੈ ਨੋ ਨਾਹੀ ਦੇਵਣਾ ਹਜੂਰ ਪਹੁਚਾਵਣਾ
ਜੋ ਸਿਖ ਸਿਖੀ ਸੋ ਜੋਗ ਕਰਦਾ ਕਿਰਤ ਨਾਮੀ ਕਰਨੀ
ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ ਆਪ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਕਰਣਾ ਸੰਗਤ
ਹਥਿਆਰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਦਰਸਨ ਆਵਣਾ ਜੋ ਸਿਖ ਦਰਸਨ
ਆਵਣੁ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋਵਣੁ ਮਿਤੀ ਫਗੋਣ ੨੦ ਸੰਮਤੁ ੫੮
ਸਤਰਾਂ ੯

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

89

ਪ) ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਲੈਣਦੇ ਨੇ ਦੇਣੇ ਹੈ

[illegible] [illegible] ੩੮੧੬/੩੦੧

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

85

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜਾਂ

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਸ: ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਪ੍ਰੰਟੈਂਡੰਟ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਫਸ ਲਖਨਊ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ

ਯੂ: ਪੀ: ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਭੀ ਕਈ ਇਕ ਬੀੜਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜਾਂ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਦਸਤ ਲੇਖ ਹਨ। ਅਜਕਲ ਹੀ ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਬੀੜ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਾ ਹਸਤਲੇਖ ਹੈ ਵੇਖੀ ਹੈ। ਸੰਮਤ ੧੭੪੩, ੪੪, ੪੫ ਦੇ ਉਤਾਰੇ ਕੀਤੇ ਬਹੁਤ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜਿਨਾਂ ਸਭਨਾ ਵਿਚ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ "ਨੀਸਾਣ" ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਤਾਰੇ ਕਰਾਣ ਵਿਚ ਖਾਸ ਉਦੇਦ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜੇਕਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰੀਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨ ਦੇਨ ਆਦਿ ਵਾਲੀ ਗਲ ਦੀ ਕੁਝ ਬੁਨਯਾਦ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵਾਕਿਆ ਇਹਨਾਂ ਸਮਤਾਂ ਤੋਂ ਪਹਲੇ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸਮੇ ਦੇ ਮੁਢ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਨਾਕਿ ਛੇਕੜਲੇ ਸਮੇ ਜਦ ਦਮ ਦਮੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਟਿਕੇ ਸਨ।

ਅਸੀਂ ਸੰਮਤ ੧੭੩੯ ਦੀ ਬੀੜ ਭੀ ਵੇਖੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ ਵਿਚ ਹੈ ਜੋ ਕਾਂਸ਼ੀ ਤੋਂ ਸਤ ਮੀਲ ਉਪਰ ਦਰਯਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਹਲਵਾਈ ਸਿੰਘਾਂ ਪਾਸ ਹੈ। ਇਥ ਪੁਰਾਣੀ ਸੰਗਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਏਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ ੧੭੩੯ ਵਾਲੀ ਇਸ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਸੰਗਤ ਫਿਰ ਢੈਲਾ ਹੋ ਗਿਰ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੁਣ ਹਲਵਾਈ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਤਤਕਰੇ ਦਾ ਮੁਢ ਇਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:—

"ਸੂਚੀਪਤ੍ਰ ਪੋਥੀ ਕਾ ਤਤਕਰਾ ਰਾਗਾਂ ਕਾ ਜੋਤਿ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣੇ ਕਾ ਚਲਿਤ੍ਰ ਸੰਮਤ ੧੭੩੯ ਮਿਤੀ ਸਾਵਣ ਬਦਿ ਤ੍ਰਿਓਦਸੀ ਗ੍ਰੰਥੀ ਲਿਖਿਆ ਨੀਸਾਣ ਗੁਰੂ ਜੀਕੇ ਦਸਤਖਤ ਮਹਲਾ ੧੦"

ਇਹ 'ਨੀਸਾਣ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਹੈ ਉਪਰ ਓਹੋ ਚਕਰ ਤੀਰ ਦਾ ਨਸ਼ਾਨ ਹੈ ਅਰ ਇਸਤਰਾਂ ਪਰ ਹੈ:-

ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾਪੁਰਖ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਦਸਤਖਤ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਨਾਲ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਪੁਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਦਸਤਖਤੀ ਕਾਪੀ ਦੀ ਨਕਲ ਦਰ ਨਕਲ ਹੈ। ਸੋ ਪੁਰਖ ਦੇ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਪਹਲੇ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ। ਜੈਸਾਵੰਤੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਗਉੜੀ ਰਾਗ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਹੋ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਦੇ ਕੇ ਫੇਰ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਬਾਣੀਆਂ ਇਸ ਤਰਤੀਬ ਸਿਰ ਹਨ:-

ਸਲੋਕ ਜਿਤ ਦਰ ਲਖ ਮੁਹਮਦਾ ਆਦਿ
ਸਲੋਕ ਬਾਇ ਆਤਸ਼ ਆਬਿ ਆਦਿ
ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯ (ਸਾਰੇ ੫੬)
ਰਤਨਮਾਲਾ
ਹਕੀਕਤਰਾਹ ਮੁਕਾਮ ਰਾਜੇ ਸਿਵਨਾਭ ਦੀ
ਰਾਗਮਾਲਾ ਸਿਆਹੀ ਕਿ ਬਿਧਿ
ਚਲਿਤ੍ਰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣ ਕੇ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਸਮਾਵਣ ਤਕ)

ਰਾਗਮਾਲਾ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਮੀਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਅਰ ਟਿਕੇ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀਆਂ ਅਠ ਪੌੜੀਆਂ ਹੀ ਹਨ। 'ਬਲ ਹੋਆ ਬੰਧਨ ਛੁਟੇ' ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹਲਾ ੧੦ ਸਾਫ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿ ਹੋਰ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਸਭ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ। ਇਸ ਗਿਰਦ ਨਿਵਾਹ ਵਿਚ ਬਨੀਏ ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੋਏ ਸਿਖ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਆਬਾਦ ਹਨ। ਦੂਸਰੀ ਪੁਰਾਣੀ ਬੀੜ ਦਨਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਗ੍ਰਾਮ ਪਟੜਾ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੈ ਇਹ ਬੀੜ ਸੰਮਤ 1744 ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਭੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿਸਾਨ ਸਮੇਤ ਦਸਮੇਸ ਦਾ ਹਸਤ ਲੇਖ ਹੈ ਅਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰ ਹੈ:-

ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨਿਰਭਊ
ਨਿਰਵੈਰ ਆਕਾਲ ਮੂਰਤ ਅਜੂਨੀ
ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਬਾਣੀ ਬਾਬਤ ਜੋ ਨੋਟ ਉਪਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ਓਹ ਹੂਬਹੂ ਇਸ ਬੀੜ ਵਿਚ ਹਨ ਇਸ ਬੀੜ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਨਕਲ ਵੀ ਇਥੇ ਹੀ ਪਟੇਟੇ ਵਿਚ ਹੈ। (ਫਾਕੀਰ)

87

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

68

ਲਖਨਊ ਵਿਚ ਵੀ ਉਂਜ ਤਾਂ ਕਈ ਪੁਰਾਣੇ ਲਿਖਤ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹਨ ਪਰ ਹਸਤ ਲੇਖ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਇਕ ਵਿਚ ਹੀ ਕਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਪਾਸ ਜੋ ਯਹਯਾਗੰਜ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲੀ ਓਹਨਾ ਦੇ ਨਾਮ ਪਰ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਵਾਲੀ ਗਲੀ ਕਰਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦੇ ਬਨੀਏ ਸਨ। ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਵਕਤ ਪ੍ਰਯਾਗ ਰਾਜ ਆ ਵਸੇ ਸਨ ਅਰ ਉਸ ਵਲੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਕਾਰਭੇਟ ਉਗ੍ਰਾਹਨ ਦਾ ਸਭ ਕਾਰਜ ਇਹਨਾ ਦੀ ਹੀ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਗ੍ਰੰਥ ਇਹਨਾ ਪਾਸ ਹਨ ਓਹ ਸੰਮਤ ੧੭੪੩ ਦੇ ਹਨ। ਲਿਖਤ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀ ਸੋਹਣੀ ਨਹੀ। ਭੁਲਾਂ ਬਹੁਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਫੇਰ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਭੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਮੁਢ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰਹ ਪਰ ਹੈ:—

+ ੧ ਓ ਗੁਰਸਤ

ਸਤਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ

'ਸੋ ਪੁਰਖ ਵਾਲੇ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਪਹਲੇ ਨਹੀ ਹਨ। ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਹਿਠਾਂ ਮੀਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਜੋ ਜੈਵੰਤੀ ਰਾਗ ਜੈਤਸਰੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਛੇਕੜ ਪਰ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਇਹ ਹੈ:--

ਪ੍ਰਭਾਤੀ, ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤ, ਗਾਥਾ, ਫੁਨਹੇ, ਚਉਬੋਲੇ, ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ, ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯, ਸਵਈਏ ਸ੍ਰੀਮੁਖਵਾਕ, ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ ੨੪੪, ਸਲੋਕ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ੧੩੦, ਸਲੋਕ ਜਿਤ ਦਰ ਲਖ ਮੁਹਮਦਾ ਆਦਿ ਸਲੋਕ ਬਾਇ ਆਤਸ਼ ਆਬਿ ਆਦਿ, ਰਤਨ ਮਾਲਾ, ਹਕੀਕਤ ਰਾਹਿ ਮੁਕਾਮ ਰਾਜੇ ਸਿਵਨਾਭ ਦੀ ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਬਿਧਿ।

(੨) ਇਸੇ ਉਪਰਲੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਫੇਰ ਇਕ ਹੋਰ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ ਓਹ ਭੀ ਇਥ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਖਰ ਵਧੀਕ ਸੋਹਣੇ ਹਨ ਅਰ

ਛਾਂ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਛਪਵਾਈ

ਭਾਈ। ਸੰਗਤੀਆ ਵਾਲਾਂ

ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਹੈ:—

Original with Anup Singh, Nabha
Digitized by:
Panjab Digital Library

- + + + + ੧੨ ੩੫੨

੧ ੧੨੨੧੧ ੫੧੭

ੴ

ਗੁਰ ਮਤ

ਤੁਣ ਮਹਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਰਤ

ਰਾ ਸ੍ਰੀ ਦੇ ਟ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ

On Silver paper

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਉ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਸੰਗਤੀਆ [illegible] ਨਾ [illegible] ਸਮਸਤ
ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸੁਤਿ ਹੋਗਾ ਕਾਰ ਲੈਕੇ ਸੰਗਤਿ
ਇਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਦਰਸਨ ਆਵਣਾ ਜੋ ਸਿਖ ਆਵੈਗਾ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋਵੈਗਾ

੧ ਇਕ ਤੁਪਕ ਸਾਤ ਸੁਧਾ ਲੈ ਆਵਣਾ

ਮਿਤੀ ਫਾਗ ਸੁਦੀ ੫ ਸੰਮਤ ੧੭੫੦ ਪਰਿਆਗ।

ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਹੈ:—

ੴ ਸਿਅਰੁਧਚਾ ਜੋਵੇਲੇਨੇ ਦੇਲਾ ਕਾਲੇਨੇ

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਭੁਲਾਂ ਭੀ ਨਹੀ। ਇਕ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਭੀ ਪੁਰਾਣਾ ਲਿਖਤ ਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਹਾਲੀ ਨਹੀ ਕੀਤੀ।

(ੲ) ਦੋ ਹੁਕਮ ਨਾਮੇ ਭੀ ਇਹਨਾਂ ਪਾਸ ਹਨ ਜੋ ਹੂਬਹੂ ਉਸੇ ਨਮੂਨੇ ਦੇ ਅਰ ਓਹੋ ਜਿਹੇ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਢਾਕੇ ਆਦਿ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਮੇ। ਪਹਲਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸੰਮਤ ੧੭੪੦ ਦਾ ਹੈ ਅਰ ਦੂਹਰਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਪਹਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਸਤ ਲੇਖ ਵਿਚ ਟੂਕ ਹੈ ਅਰ ਫੇਰ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਉਸੇ ਨੂ ਕੁਝ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇਕੇ ਕਿਤਾਬੀ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਪਨਾ ਹਸਤ ਲੇਖ ਇਸ ਤਰਹ ਪਰ ਹੈ:—

* * * * ੧੨੩੫੨

੧ ਓ ਗੁਰੂ ਸਤਿ

ਭਾਈ ਸੰਗਤੀਆ ਕਾਰ ਸੰਗਤ ਲੇ ਆਵਣਾ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ।

ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਇਸੇ ਨੂ ਵਧਾਕੇ ਇਸ ਤਰਹ ਪਰ ਦਿਤਾ ਹੈ:—

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਓ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਭਾਈ ਸੰਗਤੀਆ ਬਾਲਾ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਰਖੈਗਾ ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਕਾ ਪਣਾ ਜਨਮ ਸਉਰੇਗਾ। ਕਾਰ ਲੈਕੇ ਸੰਗਤ ਬਿਸੋਏ ਨੂ ਦਰਸ਼ਨ ਆਵਣਾ ਜੋ ਸਿਖ ਆਵੇਗਾ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ਇਕ ਤੁਪਕ ਸਾਫ ਰੂਪ ਲੇ ਆਵਣਾ।

ਮਿਤੀ ਫਾਗ ਸੁਦੀ ੫ ਸੰਮਤ ੧੭੪੦

ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਹੈ:—

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

੧ ਓਸਤਿ ਗੁਰੂ ਜੀਉ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਸਰਬਤ ਸੰਗਤਿ ਪਿਰਾਗ ਕੀ ਮੇਰਾ
ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਰਖੇਗਾ। ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣਾ ਜਨਮ ਸਵਰੈਗਾ
ਪੰਜ ਤੋਲੇ ਸੋਨਾ ਫੁਰਮਾਇਸ ਲਿਖੀ ਹੈ ਸੰਗਤ ਹੁਕਮ ਦੇਖਦੇ
ਸਿਤਾਬੀ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇ ਭੇਜਣੀ ਖਸਮਾਨਾ ਹੋਗ ਚਾਹੂ ਦੇਵੈਗੀ
ਸੰਗਤਿ ਮਸੰਦ ਮਸੰਦੀਏ ਨੇ ਨਹੀ ਮਿਲਣਾ ਜੋ ਕੁਛ ਗੁਰੂ ਦੇ
ਨਮਿਤ ਹੋਵੇ ਸੋ ਹੋਰ ਕਿਸੈ ਨੇ ਨਾਹੀ ਦੇਵਣਾ ਹਜੂਰ ਪਹੁਚਾਵਣੀ
ਜੋ ਸਿਖ ਮਿਲੈ ਸੋ ਮੇਲ ਲੈਵਣਾ ਕਿਰਤ ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ਮੇਰੀ

ਨਾਵਤ ਕੀ ਤਰ੍ਹ ਸੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਨ ਨਾਹੀ ਦੇਵਣਾ ਹਜੂਰ ਪਹੁਚਾਵ

ਜੋ ਸਿਖ ਮਿਲੈ ਸੋ ਮੇਲ ਲੈਵਣਾ ਦਿਕਤ ਨਾਹੀ ਕਰਨੀ ਮੇਰੀ
ਖੁਸੀ ਹੈ ਆਪ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੰਗਤ ਗੁਰੂਆਂ
ਬਨ ਕੇ ਦਰਸਨ ਆਵਣਾ ਜੋ ਸਿਖ ਦਰਸਨ ਆਵੇਗੁ ਸੋ
ਨਿਹਾਲ ਹੋਵੇਗੁ ਮਿਤੀ ਫਗ ੧੦ ਸੰਮਤ ੫੮ ਸਤਰਾਂ ੮

੪੦੯
———
੩੪੭੯

ਸਰਬ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਯਾਗ ਜੀ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

97

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

95

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

99

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

100

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

107

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

102

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

[illegible]

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

104

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Notes from Elliot's History of India

Vol ~~III~~ VI

جن کتابوں کا تذکرہ اس جلد میں کیا ہے :—

اکبر نامہ مصنفہ ابوالفضل — تکمیل اکبر نامہ بخط عنایت اللہ — اکبر نامہ مصنفہ فیضی سرہندی

واقعات شیخ فیضی — وقائع اسد بیگ — تاریخ حقی — زبدۃ التواریخ

روضۃ الطاہرین — منتخب التواریخ — تاریخ فرشتہ — مآثر رحیمی

انفع الاخبار — تاریخ سلیم شاہی یا تزک جہانگیری — تتمہ واقعات جہانگیری

اقبال نامہ — مآثر جہانگیری — انتخاب جہانگیر شاہی — صبح صادق

[illegible] فتح کوٹ کانگڑہ

Inayatallah or Peshraukhan was first in the service of Abulfazal, died in 1041 Hejri in the commencement of the reign of Shah Jehan wrote the Wikaya — The folling is an extract from it:—

" Introduction of Tobacco

In Bijapur I had found some tobacco. Never having seen the like in India

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

I brought some with me and prepared a handsome pipe of jewelwork. The stem the finest to be procured at Achin was two cubits in length beautifully dried & coloured both ends being adorned with jewels & enamel. I happened to come across a very handsome mouthpiece of Yaman carnelian oval shaped which I set to the stem; the whole was very handsome. There was also a golden burner for lighting it as a proper accompaniment. Adil Khan had given me a betel bag of a very superior workmanship, this I filled with fine tobacco, such that if one leaf be lit, the whole will continue burning. I arranged all elegantly on a silver tray. I had a silver a tube made to keep the stem in and that too was covered with purple velvet.

His majesty was enjoying himself after receiving my presents and asking me, how I had collected so many strange things in so short a time when his eye fell upon the tray with the pipe & its appurtenances; he expressed great surprise and examined the tobacco which was made in pipefuls;

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

he enquired what it was and where I had got it. The Nawab Khan-i-Azam replied: "This is tobacco which is well known in Mecca & Medina and this Doctor has brought it as a medicine for your majesty." His majesty looked at it and ordered me to prepare & take him a pipeful. He began to smoke it when his physician approached & forbade his doing so. But his majesty was graciously pleased to say he must smoke a little to gratify me & taking the mouthpiece into his sacred mouth drew two or three breaths. The physician was in great trouble & would not let him do more. He took the pipe from his mouth and bid the Khan-i-Azam try it who took two or three puffs. He then sent for his druggist & asked what were its peculiar qualities. He replied that there was no mention of it in his books; but that it was a new invention and the stems were imported from China and the European Doctors had written much in its praise. The first physician said:- "In fact, this is an untried medicine, about which the Doctors have written nothing

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

How can we describe to your majesty the qualities of such unknown things." I said to the first physician "The Europeans are not so foolish as not to know all about it; there are wisemen among them who seldom err or commit mistakes. How can you, before you have tried a thing and found out all its qualities, pass a judgment on it that can be depended on by the physicians Kings, greatmen & nobles? Things must be judged of according to the facts of the case." The physician replied "we do not want to follow the Europeans, and adopt a custom which is not sanctioned by our own wise men without trial." I said "It is a strange thing, for every custom in the world has been new at one time or other; from the days of Adam till now they have gradually been invented. When a new thing is introduced among a people & becomes well known in the world every one adopts it; wisemen & physicians should determine according to the good or bad qualities of a thing; the good qualities may not appear

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

of once. Thus the China root not known anciently has been newly discovered ! & is useful in many diseases". When the Emperor heard me dispute & reason with the physician he was astonished and being much pleased, gave me his blessing & then said to Khan-i-Azam "Did you hear how wisely Asad spoke. Truly we must not reject a thing that has been adopted by the wisemen of other nations merely because we can not find it in our books; or how shall we progress?" The physician was going to say more when His Majesty stopped him & called for the priest. The priest ascribed many good qualities to it but no one could persuade the physician; nevertheless, he was a good physician.

As I had brought a large supply of tobacco & pipes I sent some to several of the nobles, while others sent to ask for ~~them~~ some; indeed all without exception wanted some & the practice was introduced. After that the merchants began to sell it so the custom of smoking spread rapidly. His Majesty however did not adopt it.]

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(٢) از زبدة التواريخ

(1) About this time (900 A.H.) there was a great scarcity in Sikander Lodi's time.

(2) Hindu temples were razed to the ground by Sikander and shaving of heads etc at Mathura & other places stopped and several processions and pilgrimages stopped.

(3) Upto this time (986 A.H., or 1578 A.D.) the King Akbar used to attend public worship at five stated times whether he was in the capital or in camp and the reciters of the Quran, who were on the royal establishment used to read that sacred book both at prayer and at other times. Indeed the King himself used to take the lead in worship. One of the strange incidents of this year was the King's abandonement of the natural religion, which became a stumbling block to many people weak in the faith. The cause of this dereliction was that the Court had become the centre of attraction to all sects, persuasions & people, to the learned of Khorasan, Irak, Mawarau-n-nahr & Hindustan etc etc

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(۳) از واقعات جہانگیری - مصنفہ جہانگیر بادشاہ

شیخوپورہ کا اصلی نام جہانگیر پورہ تھا یہ جہانگیر کی شکار گاہ تھی + وہاں پر

ہرن مسمیٰ منسراج کا ذکر آتا ہے + جو یہیں دفن کیا گیا تھا اس کا نام [illegible] تھا

اس کے مرنے کے بعد جہانگیر نے وہاں شکار ~~کھیلنے~~ کی ممانعت کر دی +

On Thursday, the 14th of Zil Hajja (~~1015 A.H. or~~ 1606 A.D) we encamped in the pargana of Chandwála and after one intervening stage arrived (حفیظ آباد) on Saturday at Hafizabad & put up in the buildings erected under the superintendence of Mir Kiwam-ud-Din (قوام الدین) who held the office of Krori at that station. In two marches more I reached the banks of the Chenab.

Hasan Abdal

On Wednesday, the 12th of Moharrum, our encamping ground was Baba Hasan Abdal. About a kos to the east of this place there is a cascade over which the water flows with great rapidity. On the whole road to Kabul there is no stream like this, but on the road to Kashmir there are two or three of the same kind. Raja Mán Singh raised a small edifice in the middle of the basin whence the water flows. There are several fish in it of half or quarter of a yard long. I stayed three days at this

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

112

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

charming spot and drank wine with my intimate companions. I also had some sport in the way of fishing. 113
I had never upto this time thrown the Safra net which in Hindi they call "Bhanwar Jál" and is one of the commonest kind — —— I ask the inhabitants and people acquainted with history who Baba Hasan Abdal was but no one could give me any specific information. The most noted spot there is where a spring issues from the foot of the hill. It is exceedingly pure and clear —— Khwaja Shamsuddin Khawafi who was for a long time the minister of my respected father erected a small summer house* there and excavated a cistern into which the water of the spring flows, supplying the fields & gardens with the means of irrigation. Close to it he built a domed tomb for himself but it was not his fate to be buried there. Hakim Abul-Fateh Gilani & his brother Hakim Humám who were the most intimate friends of my father and to whom he entrusted all his secrets were buried there by his orders. (There is an old domeless tomb there now)

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

114

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Note by Sir Elliot:- It is probable that the Summer House is the place now occupied by the Sikh granthis who have set up the panja or hand of Bába Nának and have established the cistern as a sacred spot where they feed fat fish. Considering at what a late period this place came under the dominion of the Sikhs it is curious that popular feeling should concur in the new belief that Baba Nanak visited the spot and performed the miracle ascribed to him which is recorded by our modern travellers who have visited the spot.
(Elliot's History published in 1875)

معلوم ایسے ہوتا ہے کہ یورپ کی بنی نقشہ پروں کی ایسی نقل اتارتے تھے کہ خود
بنانے والے نقش اور اصل میں دھوکہ کھاتے تھے +

---

(۴) از انتخاب جہانگیر شاہی - مصنف نامعلوم مگر جہانگیر کا ہمعصر
جہانگیر گجرات میں گیا اور شاہ دولہ کو ملا جس نے بہت سی مساجد و حجرے
زر کثیر اور فیض سے تیار کروائے تھے گو بظاہر وہ مفلس تھا + لوگوں میں شاہ
دولہ کی بابت بہت اعتقاد تھا +

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Volume VII

جن کتابوں کا ذکر اسمیں ہے اور جن سے اقتباس ہیں یہ ہیں :—

پادشاہ نامہ - محمد امین قزوینی

بادشاہ نامہ - عبد الحمید لاہوری

شاہجہان نامہ - عنایت خان

بادشاہ نامہ - محمد وارث

عمل صالح - محمد صالح کنبوہ

شاہجہان نامہ - محمد صادق خان

مجالس السلاطین - محمد شریف حنفی

تاریخ مفضلی - مفضل خان

مرآت عالم
مرآت جہاں نما - بختاور خان

زینت التواریخ - عزیز اللہ

لب تواریخ ہند - رائے بھارا مل

عالمگیر نامہ - محمد کاظم

مآثر عالمگیری - محمد ساقی مستعد خان

فتوحات عالمگیری - محمد معصوم

تاریخ ملک آشام - شہاب الدین طالش

وقائع - نعمت خان

جنگ نامہ - نعمت خان

رقعات عالمگیری - اورنگزیب بادشاہ

منتخب اللباب - خافی خان

تاریخ - ارادت خان

تاریخ بہادر شاہی

تاریخ شاہ عالم بہادر شاہی

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

1606
12
1594 born 1621 died - age 60 years

1701
57
1644

12 years + 12 years + 16 years + 10

عبرت نامہ ۔ محمد قاسم

119

از بادشاہ نامہ عبدالحمید لاہوری

The Emperor had never visited Lahore one of his chief cities since his accession. He now (A.H. 1043 or A.D. 1633) determined to proceed thither and also to pay a visit to the peerless vale of Kashmir. Accordingly he set out from Agra on the 3rd Shaaban 1043 H.

حکم دیا کہ کئی [illegible] مندروں کا [illegible] اور جہاں فوری
ہے - فقط بنارس میں 76 مندر ڈھا دیے گئے +

بغاوت کوچ بہار و [illegible] راجہ کا اطاعت قبول کرنا
یہ واقعات شاہجہاں کے وقت کا ہیں سن ~~۱۶۳۸~~ 1695 عیسوی کا
بارھویں سال عہد سلطنت کے

۱۰۶۲ ہجری مطابق ~~1652~~ ۱۶۵۲ ع میں جملہ نواب کوچ بہار راجہ کی بغاوت
جبکہ بادشاہ بیمار پڑا تھا اور چاروں طرف شورش تھی + جملہ نواب نے آسام کا راجہ
جے بجے سنگھ پر حملہ کیا تھا - نانکی نام وہاں گیا - کوچ بہار کا نام اسنے عالمگیر نگر رکھا
اور آسام کو فتح کیا +

از عالمگیر نامہ +
کپتان ہاکنس لکھتا ہے کہ جو کچھ بادشاہ جہانگیر کا روز مرہ کا [illegible] میں +
جاتے وہ بدیہی میں ہو جاتا بیدار - حتیٰ کہ اسکے بیگموں کا ساتھ سونا اور جاگ [illegible]
جانے تک لکھا جاتے ہیں +

نسخہ وشنو ناتھ کا مندر بنارس میں ۱۶۶۹ میں گرایا گیا +

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

120

ستنامی یا منڈیہ سادھوؤں کی بغاوت اورنگزیب کے پندرھویں سال میں
ہوئی + ستنامیوں کے [illegible] دوسرا مہابھارت کا پیدا ہوا تھا +

— تاریخ ارادت خان ایک اچھی کتاب ہے اورنگزیب کے پچھلے حالات کے لئے
سکاٹ نے اپنی تاریخ دکن میں اس سے بہت مدد لی اور اسکا ترجمہ کیا یہہ شخص
فرخ سیر کے عہد ~~[illegible]~~ میں مرا + سکھوں کا کچھ حال بھی اسمیں ہے — بابے بندے
کا تنگ ہو کر سرہند سے [illegible] بھاگ جانے اور خانخانان کی بدنامی اور موت
کا حال ہے + ۱۲۱۵ [illegible] میں

تاریخ بہادر شاہی — مصنف نامعلوم — اورنگزیب کی وفات سے لیکر
محمد شاہ کی تخت نشینی تک + یعنی بہادر شاہ کے عہد کی تاریخ ہے + سکھوں
کی بابت اسمیں لکھا ہے

At the time, the army was marching southwards towards Burhanpur, Guru Gobind one of the descendents of Nanak had come into these districts to travel and accompanied the royal camp. He was in the habit of constantly addressing assemblies of worldly persons, religious fanatics and all sorts of people. One day, an Afghan who frequently attended these meetings was sitting listening to him when certain expressions unfit for the ears of the faithful fell from the tongue of the Guru. The Afghan was

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

enraged & regardless of the Guru's dignity & importance he gave him two or three stabs with a knife & killed him

---

علی وردی خان بہت عرصہ پنجاب کا حاکم رہا اور شاہجہان کے
عہد حکومت کے ۳۱ ویں سال میں فوت ہوا لاہور میں +

عبرت نامہ محمد قاسم لاہوری — عمدہ کتاب بابت حالات بعد فوت اورنگزیب
تا فوت سادات بارہ + سکھوں کے حالات پر دو صفحہ ہیں
ساری کتاب ۱۰۸ صفحہ کی ہے

Vol VIII

اس میں کوئی ۲۰ کتابوں کا ذکر اور ان سے اخذ دئے ہیں +

چند ایک نام یہ ہیں

منتخب التواریخ اور خلاصۃ التواریخ مصنفہ سجان رائے   ہفت گلشن محمد شاہی مصنفہ
تذکرہ چغتائی
محمد ہادی کامور خان —

نادر نامہ — مرزا محمد مہدی   تہماسپ نامہ مصنفہ مسکین

تاریخ محمد شاہی — مصنفہ یوسف محمد خان

تاریخ احمد شاہی

تاریخ عالمگیر ثانی

تاریخ فیض بخش — مصنفہ شیو پرشاد

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

مآثر امرا مصنفہ شاہنواز خان صمصام الدولہ

سیر المتاخرین - غلام حسین خان

تاریخ شہادت فرخ سیر - مرزا محمد بخش

عبرت نامہ فقیر خیر الدین محمد - بابت غلام قادر روہیلہ

چہار گلشن - رام چتر مان

تاریخ - مصنفہ جگل کشور

سعادت جاوید - [illegible]

تاریخ شجاعی مصنفہ [illegible]

شاہ عالم نامہ غلام علی خان

مفتاح التواریخ Thomas William Beal

خلاصۃ التواریخ اصل میں مختصر التواریخ کی نقل ہے جس سے آگاہ سیر المتاخرین نے نقل کی + ایک اچھی کتاب ہے

فرحت الناظرین - مصنفہ محمد اسلم سنہ 1184 ہجری میں لکھی گئی مطابق سنہ 1770-1 ع

سنہ 1160ھ میں احمد شاہ نے پہلا حملہ کیا - میر منو نے مقابلہ کیا

The chief agent of Mir Mannu was a man named Kora Mal who had been a corn-chandler & could scarcely earn his bread, but now had become master of immense riches & had obtained Kettle drums & flags with governorship of Multan.

از تاریخ علائی مصنف مولوی ~~...~~ بجنسہ سنہ ۱۲۸۹ میں لکھی گئی

Originally the infidel Khokhars of the Punjab, before embracing Islam, observed a very curious custom. Among them also polyandry prevailed. When one husband went into the house of the woman he left something at the door as a signal, so that if another husband happened to come at the same time, he might upon seeing it return.

از چہار گلزار شجاعی مصنف ہری چرن داس سنہ ۱۱۸۵ کے قریب

عبرت نامہ حالات راجہ رنجیت سنگھ پسران تہ شہ سنہ ۱۲۶۸ع میں لکھی

These forces then entered [illegible] the territories of the Jât & stretched out their hands to plunder. Although the Jâts opposed them, yet they did not withhold their hands. At last the armies of Ranjit being collected fought with the Sikhs & drove them out of his possessions

---

تاریخ امیر حیدر خان سنہ ۱۲۸۴ میں لکھی گئی

Adina Beg Khan having united the Sikh nation to his own forces, advanced to give battle to Murád Khan when ——— the Sikhs ravaged the district of the Doab

ادینہ بیگ خان کے وقت لکھی جنگل سے آیا تھا

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

[Urdu line at top, partly illegible] 1/1 ۱۱۱

124

(After rejection of peace proposals by Sirajud-Daula) Col. Clive then resolved to fight and placed four guns in position. Nanak Chand (the Commander of the place) made some show of fighting, but he soon fled.

Sirajuddaula directed his diwan Mohan Lal who was eager to fight to go & stop the fighting until next day & return ~~to the lines~~. The Diwan replied that it was no time for turning back; upon which ~~Sir~~ Sirajud-daula again conferred with Mir Jaafer who reiterated his treacherous advice. The Nawab was bewildered & could do nothing but follow the counsel of Mir Jafer. He sent strict orders recalling Mohan Lal who was fighting manfully at his post. As soon as the Diwan retired many who were over matched took the alarm & fled to their defences. A general panic ensued followed by a signal defeat. On learning the condition of his army, Sirajud-daula was filled with dismay; he feared the enemies

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

in front and his hostile servants around him + fled in haste towards Murshidabad.

میں اس کا ذکر جامع التواریخ ~~مصنف فقیر محمد~~ میں بھی ہے

125

از سعادت جاوید - ہرنام سنگھ برہمن لودہی سنہ ۱۸۱۴ میں لکھی گئی

نواب ذکریا خان کو نہایت منصف مزاج بتایا ہے اور ایک واقعہ

دیا ہے جس میں ایک مغل نے گھردانی کو دھوکہ سے غصب کرنا چاہا تھا لیکن

دھوبن کے ذریعہ سے شادی کا کپڑا اس کے گھر بھجوا کر مشہور کیا کہ

مہرات کو اس کے ساتھ نکاح کر لیا + نکاح ایک لونڈی سے

رکھا ہوا تھا اور مٹھائی وغیرہ بھی تقسیم کی تھی +

پرسکھ راج کا دادا آگرہ کا حاکم تھا یہ پہلے گوری تھا اسنے مجمع الاخبار

نامی تاریخی کتاب لکھی +

عمادت السعادت مصنف میر غلام علی در سنہ ۱۸۰۸ میں بھی سکھوں

کا کچھ حال ہے

اخبارات سنہ مصنف محمد رضا سنہ ۱۸۴۷-۴۸ میں سکھوں کی پہلی لڑائی

کا ذکر ہے +

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

126

Original with:
Anup Singh; Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

از اصول سکھ گورو صاحبان مصنفہ بخشی رام سنگھ

(۹) کیتے پون پانی بیسنتر کیتے کاہن مہیش

کیتے برمے گھاڑت گھڑیئس کیتے روپ رنگ کے ویس (جپ جی)

(۵۴) نانک کمل سے ہر ہا سچے بید پڑھینہ ملکھ کنوڑ سوار تا کو انت نہ جائی لکھنا آوت جات رہے کیتار (گوجری محلہ ۱)

(۱۲۸) روگی کھٹ درسن بھیکھ دھاری نانا روپی اٹکل - بیلکتے گرنتھ ... بیب ... بوجھے ... [جیو اسٹ پدیا محلہ ۱ (۱۱)]

(۱۱) سمرت دیپ سمت سارا تو کھند چار وید دس اسٹ ہیراما

ہرس سمپھناں وچ توں ورتدا ہر سمپھناں بھانا (سری راگ کی وار محلہ ۴ - ۲)

(۹۵) چار کھا زینہ نہ توں بلنے کھٹ بھی الکا بات وکھا نینہ دس اشٹی مل ایکو کیہا تاں بھی جوگی بھید لیہا [رام کلی محلہ ۱]

(۱۳) بانی وچوں رتن لبے ہیر لیا ما دھانی

انگ سمرت شبد دیوی تمانے ہرلی لگے بانی (ماجھ کی وار شلوک محلہ ۱ - ۳)

(۱۵) گیج گرنتھ اس منیو جیہ سمرت تم کاٹے لسب اوو - (گوڑی محلہ ۹ (۲ - ۵)

(۱۹) برہمے گرنتھ لیا نہیں جانیا بید کی بیت بری کچھ تانیا جیہ ہر لوک ہتھیں من مانیا

بل ریچا ماتا اہنکاری جگن کرے بہو بھار اپھاری بن گر پوچھے جائے پیاری

ہری میندر انکے جس کیو بن گر انت نہ پائے بیروے آپ بھلائے آپے ہتو ویے

درمت ہرنا کس دراچاری ہر پھو نارائن گرب پرہاری پرہلاد ادھارے کرپا دھاری

بھولو راون مگدھ اچیت لوٹی لنکا سیس سمیت گرب گیا بن ستگر ہیت

سہس بانہہ - مدھ کیٹ - مہکا سا ہرنا کھس لے نکہو بدھا سا دیت سنگھارے بن بھگت ابھیاسا

جراسندھ - کال جمن سنگھارے رکت بیج کال نیم بدارے دیت سنگھارے کہنت لستارے

پوتا در جودھن پت کھوئی رام نہ جانیا کرتا سوئی جن کو دوکھ دیئے دوکھ بھوئی

جنمیجے گرسبد نہ جانیا کیوں سکھ پاوے بھرم بھلانیا اک تل بھولے بہو پچھتایا

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

۱۰ ۱۲/۱۹

کنس کیشی - جانندہ نہ کوئی ... علم نہ جینیا اپنی پت کھوئی ... بن گیدس نہ راکھے کوئی

بن گر گرب نہ میٹیا جائی ... گرست دھرم دھیری ہرنائی ... نانک نام ملے گن گائے

[گوڑی اشٹ پدیاں محلہ ۱ (۹=۲)]

(۲۰) پرتھمے برہما کالے گھر آیا ... برہم کمل پیال نہ پائیا [گوڑی اشٹ پدیاں محلہ ۱ (۹-۱۴)]

(۲۱) برہما مول وید ابھیاسا ... تس تے اپجے دیو موہ پیاسا ... ترگن بھرمے ناہیں نج گھرواسا

(۲۲) برہما وید پڑھے واد وکھانے ... انتر تامس آپ نہ پچھانے [گوڑی اشٹ پدیاں محلہ ۳ (۸-۱۴) و ۸-۵]

(۲۳) نرنکار آکار نرگن سرگن ایک ... ایکہ ایکہ بکھانو نانک ایک انیک

اوئنگ گرمکھ کیو آکارا ... ایکہ سوت پرووں اپارا

بھن بھن ترگن بستھار ... نرگن تے سرگن درشتار

دوس بھانت تے آپ اپارا ... نانک انت نہ پارا وارا [گوڑی باون اکھری محلہ ۵ (۲)]

(۲۷) سرگن آپ سرگن بھی اوہی ... کلا دھار جن سگلی موہی [سکھمنی محلہ ۵ (۱۰-۲۱)]

(۲۸) سرگن نرگن نرنکار سن سمادھی آپ

(۲۹) تریجے گھٹے میں ادھرم کیتے ... ساس گراس سمرت پربھ ہوتے [(۶) ditto]

(۳۳) اجون بچاؤ ... [illegible] ... لاگت [illegible] [گوڑی ... کبیر جی ۶۲]

(۳۹) جیسے جنم جھر بیں [illegible] ... رسنا نام [illegible]

اننگ کی ساس ساس سمھالے نہ [illegible] [آسا محلہ ۵ (۳۵)]

[گوڑی سکھمنی - اشٹ پدی محلہ ۵ (۱۰)]

(۴۶) کتی کوٹ کھانی اور کھنڈ ... کتی کوٹ آکاس برہمنڈ

کتی کوٹ [illegible] ... کتی [illegible] کیو وسناہ

(۴۷) [illegible] ... [آسا محلہ ۳ - اشٹ پدیاں ۲۳]

جگ [illegible] ... [illegible]

(۴۸) [illegible] ... ditto [آسا محلہ ۱ - (۱۱)]

(۴۹) است جگ ... [illegible] ... دھرم دھیاجی [آسا چھنت محلہ ۴ (۴)]

(۶۱) [illegible] ... تیرا دکھا [سورٹھ محلہ ۵ (۲۶)]

(۶۴) ازل سے کی نکمیل کا وقت جو [illegible] ... [illegible] محلہ ۵ (۵۲)

(۱۱۳) [illegible] ... [illegible]

(۱۱۴) [illegible] ... [مارو سولہے محلہ ۱ (۸)]

[illegible] ... [تکھاری چھنت محلہ ۱]

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

اشارات بطرف کرشن جی و وشنو بھگوان

(۳۴) آس پاس گھن ترسی کا بروا   مانجھ بنیا رس گاؤں رے
اُوا کا سروپ دیکھو موہی گوارن   دُوکو چھوڈ نہ آؤں نہ جاؤں رے
تیرے چرن من لاگو سارنگ دھر   سو ملو جو بڈ بھاگو رے

راگ ۔ سندرابن من ہرن منوہر   کرشن چراوت گاؤں رے
جاکا ٹھاکر توہی سارنگ دھر   موہے کبیرا ناؤں رے
[گوڑی پوربی کبیر جی ۶۶]

(۳۵) لکھ چوراسیہ جبیہ جون مینہ بھرمت نند بہو تھاکو رے
بھگت ہیت اوتار لیو ہے بھاگ بڑو بیرا کو رے
تم جو کہت ہو نند کو نندن نند سو نندن کا کو رے
دھر اکاس دسو دس ناہیں تب یہہ نند کہا تھو رے
[گوڑی کبیر جی ۷۰]

(۳۶) دیجا بان تاریلے رام کہت جن کیس نہ تری
راگ ۔ ناری کے گنکا بن روپ کبجا بیادھ اجامل تاریلے
چرن بدھک جن تیسو مکت بھئے ۔ ہؤں بل بل جن رام کہے
داسی ست جن بدر سداما ۔ اگرسین کو راجد ئے
جپ ہین ۔ تپ ہین ۔ کرم ہین ۔ کل ہین ۔ نامے کے سوامی تیئو ترے [گوڑی چیتی نامدیو]

(۳۷) اندھلے دہیر موند کہا پا   راون مارکیا ہی سکھیا وڈا بھیا
جیہ آیا جگت ہتھ کینی کالی نتھ کیا وڈا بھیا

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

تگے انت نہ پائیو تا کا کنس جیہ کیا وڈا بھیا

نال کٹمب ساتھ ور داتا بر ہما بھاکن سر شٹ گیا

رتن اپائے دھرے کھیر متھیا سور بھاکھ لڈ جے اسی کیا

کنے نانک چھپے کیوں چھپیا ایکی [illegible] ایکی ونڈ دیا [آسا محلہ ۱ (۷-۱۸)]

(۴۸) جج ہیمہ بل [illegible] جو چھلی جینہ راولی گاہن کرشن مادم بھیا

پار جات گوپی لے آئیا بندرابن چھیہ رنگ کیا [آسا کی وار محلہ ۱ (۱۲)]

(۵۳) ایکا سا گوونے سمنہ سبھی گھالی تنہ راون گھر نہ پائی

اک لکھ پوت سوا لکھ ناتی اتنہ راون گھر دیا نہ باتی

چند سورج جا کے تپت رسوئی بیسنتر جا کے کپڑے دھوئی [آسا کبیر جی ۲۱]

(۵۶) بڑھے بیر باتی ہر کاسی ماتا من لے بیارا مہا دیو گیانی ورتے گھر اپنے تا مس بہت اہنکارا

کشن سدا اوتاری رودھا کت لگ ترے سنسارا [وڈہنس محلہ ۳ (۵۵)]

(۶۰) آپے گوپی کاہن ہے پیارا بن آپے گئو چرائے تے سانول سندر پیارا آپے ونس بجائے

کوبلیا پیڑ آپے مرائیندا پیارا کر بالک روپ پچائے آپ اکھاڑا پائیندا پیارا جینڈو رکنس کیس مرائے

آپے ہی بل آپ چھپے پیارا بل بھنے مور کھ مگدائے [گوڑ مہلہ ۴ - (۶-۴)]

(۷۹) بوچھو بار درسی ستے کشن اتر یا گھر جس جائے [سوہی محلہ ۴ (۱۲)]

(۱۰۷) جیون بکر ڈر ویدی دشتاں آنی ہر ہر لیئے نوائے [بسنت اسٹ پدیا محلہ ۱ - (۱-۵)]

(۱۰۸) دھن دھن او رام بین باجے مدھر مدھر دھن انہت گاجے

دھن دھن میگھا رومادلی دھن دھن کرشن اوڑھے کامبلی

دھن دھن تو ماتا دیو کی جہہ گرہ رمیا کولاپتی

دھن دھن بن کھنڈ بندرابنا جہہ کھیلے سری نارائنا

بین بجاوے گودھن چرے نامے کا سوامی آنند کرے

میرو باپ مادھو تو دھن کیشو سانولیو بیٹھلدا ئی

گر دھرے چکر بیکنٹھ تے آئے گج ہستی کے پران ادھار ئیے

دہسا سن کی سبھا دروپد امبر کیت ابارئیلے گوتم نار اہلیا تاری پاون کیتک تارئیے

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ریا ادھم اُدھارن مامدیو تو سرنا گت آئیلے [نامی گوڑا - نامدیوجی ۲-۳]

(۱۰۹) جبنو نام سک جنک گر بچننن ہر اسران ہرے والد بھنج سدامے ملیو بھگتی بھائے تے

دھرو پر ہلاد - بیر دور کا ست اُگر کھ نام تے

نامہا - جید یو - کبیر - تر لوچن - سبھ دو کھ گئے چیرے

بسیو اروت اجامل اودھر بیو نکھ بوے نارائن ہر ہرے

نام جیت اگر سین گت پائی تو ڑ بند جن مکت کرے [ماروجھلم - ۱۰۲]

(۱۱۱) بیجائی کو رہج سبھا میں رام نام سدھ آئی تاں کو دو کھ ہر و کرنا مے اپنی پیج بڑھائی (ماروجھلا ۹)

(۱۲۹) اجیت یار ہر ہم پرمیسر انتر جامی - مدھسودن دامودر سوامی

رکھی کیش گوردھن دھاری - مرلی منوہر ہر رنگا موہن مادھو کرشن مرارے جگدیسر ہر جیو اسر سنگھارے

دھرنی دھر الیس نر سنگھ نارائن داڑا اگر پرتھم دھرائن

باون روپ کیا تدھ کرتے سبھ ہی سیتی ہے چنگا -

سری رام چند جس روپ نہ رکھیا - بنوالی چکرپان درس انوپیا (سرگن حالت میں اوتار پہلا نرگن سے)

سہس نیتر مورت ہے سہسا اک دا تا سبھ منگا

بھگت وچھل انا تھیہ نا تھے - گوپی نا تھ سگل ہے سا تھے

باسدیو نرنجن داتے برن نہ سا کوں گن انگا

مکند منوہر لکھمی نارائن - دروپدی لجا نوار ادھارن

کملا کنت کریں کنتوہل انند بنودی نہسنگا

سری رنگ بیکنٹھ کا واسی مچھ کچھ کورم آگیا اترا سی

کیشو چلت کرہنہ نرالے کیتا لوڑ یئے سو ہوسیگا

سا تھوں اسندر روپ بنا ویہہ - بین کنت سبھ موہیگا

بن مالا بھبو کھن کمل نین سندر کنڈل مکٹ بین

سنکھ چکر گدا ہے دھاری مہا سا رتھی ست سنگا

پیت پینبر تربھون دھنی - جگن ناتھ گوپال مکھ بھنی

سارنگدھر بھگوان بیٹھلا میں گنت نہ آوے سر بنگا

Continued on 5th page onward

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

بیمانک گنگا

(٤٠) بڑھا دک سنگا دک سنگ سمندن سینان سنت کار ـ تن کو محل دکھاوے [آسا محلہ ۵ ۱۲۱۰]

(٥٢) سنگ کسنے انت نہیں پایا ـ بید پڑھے پڑھ برہمے جنم گوایا [آسا کبیر جی ۱۰ اکتیسے]

132

(٦٢) جیسے سرت گنگا سی ادھی تان کو جس ار دھارو
ایہہ بھیو دھو کا سمجھ ار نر بھئے پد پایا
جب سی تن گئی کر باندھ گج اگ تے چھوٹا
اجامل پائی جگت جگ تنکہ او نستارا ـ نانک کہت جیت ضیاع تس بھی اتر پار [گوڑی محلہ ۹ (سو-۲)]

(٦٨) ملو دھن تدھ دکھو لئے ماجیہ اکمس مار کچھا یا [گوڑی محلہ ۳ (۸-۱)]

(٧٣) سنگ کسنے بہنس سماناں ـ سکھی ناد تیرو برم نہ جاناں
ہنو ہاسو گرو سماناں ـ شر یت نرمت نہیں گن جاناں
جاپو ار سمرت پرانا ـ کملا پت کولد نہیں جاناں [دھناسری ـ کبیر جی]

(٧٤) اجامل ـ گج ـ گنکا ـ پتت کرم کینے (دھناسری کبیر جی)

(٧٥) مارکنڈے تے کو ادھکائی جن ترن دھر مونڈ بلائی
میری میری کیرو کرتے دو جودھن سے بھائی
بار جوجن چھتر بیٹھا تھا دیہی گرجھن کھائی
سرب سونے کی لنکا ہوتی راون سے ادھکائی
کہا بھیو در باندھ ہاتھی کھن مینہ بھئی پرائی
دربا سو کو ستہ گری جادو ایل بحل پائی [دھناسری نامدیو (الہ-۱)]

(٧٦) سنگو سنگ سرسری اسنان ـ سکل جن مدھ ملیو نرنگ پیان
بیو کا دیپک سوامی تاچے ـ سواکتی ـ بنکھ نراے آئے تاچے باندھوا ـ کرم کر مکھنگ میجیٹس ری
انگ یا نگ ہتا ـ ترجون ناتھری ـ کرم کر اگن بنگلا دری
المرت یعنی ـ ادھن ـ لچھی ـ کلپتر ـ سکھر ـ سنکر ـ ندی بچے نا ٹھنگ ـ کرم کر کیال میجیٹس ری
دادھی لئے لنکا گڑھ ـ اباڑی لے راون بن سل لبل آن تو کھیلے ہری ـ کرم کر کھار میجیٹس ری
پورا بلو کرشن کی ننٹئے ری گھر گہین ـ کرم کر کھوٹی میجیٹس ری [ترلوچن ـ دھناسری]

(٨٦) اجامل ـ گنکا ـ گج ـ نارد ـ دھرو کی اوٹ اشارہ [بلاول محلہ ۹ ـ دوبیے]

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(۷۷) گوتم نار اُدھیت سوانی ۔ سمیس وچوں سنہیں بھگت گامی [جیت سری ۔ اوددرس

(۹۲) ہرہر ناکس ہرہران ۔ اجیل کہیو بیکنٹھ تھان ۔ سودا ہر ٹھاوت گنگا تری سوہم نینیہ کی پوتری

ہا ہو رت پوتنا تری بال گھاتنی کپٹے بھری سمرت در دیت اُدھری گودم ستی سلہ ستری

کیسی کنس منھن جن کیا جیوداں کالی کو دیا برنی ناماں الیودھری جاں جیت بھے ایدا تری [گوند ۔ نامدیو]

(۹۴) پانڈے تمری گائیتری لودھے کا کھیت کھاتی تھی لیکا ٹھینگا ٹنگری توڑی لنگت لنگت جاتی تھی

پانڈے تمرا مہادیو دھولے بلد چڑھیا آوت دیکھیا تھا ۔ مودی کے گھر کھانا پکا تا کا لڑکا ماریا تھا

پانڈے تمرا رامچند سو بھی آوت دیکھیا تھا ۔ راون سیتی سرپر ہوئی گھر کی جوئے گوائی تھی [گوند ۔ نامدیو]

(۹۹) اجامل کو انت کال میں نارائن سدھ آئی جاں گت کو جوگیسر باچھت سو گت چھن مہہ پائی

ناہن گن ناہن کچھ بدیا دھرم کون گج کیا نانک برد رام کا دیکھو ابھے دان تہہ دیا [رام کلی ۔ محلہ ۹ ۔ بتیپ]

(۱۰۳) سنہیں دا وِچ اندر روآیا پرسرام روئے گھر آئیا

اجے سو روئے بھکھیا کھائی ایسی درگہ ملے سجائی

روئے رام نکالا بھیا سیتا لکھمن وچھڑ گئیاں

روئے دہسر لنک گوائی جن سیتا آندی ڈؤرو وائی

روئیہ پانڈو بھئے مجور جن کے سوامی رہت حضور

روئے جنمیجا کھوئی گیا ایکی کارن پاپی بھیا

روئیں شیخ مشائخ پیر انت کال مت لاگے بھیڑ

روئیں راجے کن پڑائے گھر گھر مانگن بھکھیا جائے

روئیں کرپن سنچیں دھن جائے پنڈت روئیں گیان گوائے

بالی روئے ناہن بھتار نانک دکھیا سبھ سنسار [رام کلی کی وار محلہ ۱ (۱۲)]

(۱۰۵) سنگت کا گن بہت ادھکائی پڑھ سوآ گنک ادھرائی

پرسن پرس بھئے کبجا کو لے بیکنٹھ سدھارے

اجامل سے پتر پریت کری کر نارائن بولارے

گرمکھ ناک من بھائے بھاوئی جم کنکر مار بدارے [نٹ ۔ اشٹ پدیا ۔ محلہ ۴ (۸ ۔ ۳)]

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

134

(۱۰۷) جیوں بکر درودیری دشٹاں آئی ہے لیع لوائی

(۱۰۹) دیکھو ادہر اکشن نابنیجے

(۱۱۰) باغ برکھو رناتو دھود بارک ہے سمرت اہراٹے
بیتر بہت ناری کہیو جم کنکر مار بدارے +
بالمیک سیجارو ترتیو بدھکتی بچارے
ایک نملو من باہنہ ارادھیگ بیت پار تارے
کیتی رکھیا بھگت ہر آدہر ناکھس نکھیں بدارے
بدر وارکا ست بھیا بنیتا سگ کل ادھارے [مارو محلہ ۵ (۱۲-۲)]

(۱۲۱) سوان سترو اجات سبھ تے کرشن لدو ہت
دکھیڑا کہا اس لہے بتن لوک پر وس (بالکیک بھینگی ودار ہے)
اجامل سنگھد - لبھت - کنجر گئے ہر پاس
الے درمت لستبت تو کیوں نہ ترس روداس [کیدارا - رودوا کا]

(۱۲۵) پر بلدی پوری کہانی دی ہے [راگ بھیرو محلہ ۳ (۵-۱۰-۲۰) اور (۵-۱۱-۲۱) - ۱۱۲-۱-۲]
اسیلع بھیرون نامدیو
بسنت کبیر جی

(۱۵۱) ~~اہلیبیہ پتنی بیت~~ گوتم تیا اہلیا استری لس دیکھ اندرو لھایا
سہس سریر چہن بھگ ہوئے تاں من پچھوتایا
ہائے - تن اری جیندیر ہتھی بیت ربجے کا گرتیم نہ پائی
اوگن جانے تاپن کرتے کیوں - کیوں نخاس لگائی
کرو اڈھائی دھرتی مانگی باون روپ بہانے
کیوں بیال کا جیوں چھلے ہے بل روپ پچھانے
راجا جنمجاے مت برج بیاس پڑھایا
تن کر جگ اٹھار ہ گھاتے کرت نہ مٹے چلاتے (بیر بھائی اسٹٹ پدیا محلہ ۱)

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

[illegible]

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

آپے گوپی آپے کانہا آپے گئو چراوے بانا

اکیلے جگ من کون کلچھنا — سہس جہبہ سیکو انت نہ جانی [مارو سولہے محلہ ۵]

(۱۲۱) راجن کون تمہارے آوے ایسو بھاؤ بدر کا دیکھیو اوہ غریب موہے بھاوے +

سر سنتی دیکھو بھوم سینے سوہے بدرو تہ جانیا سری بھاگ تہ جانیا

ہمرو دودھ بدر کو پانو امرت کر میں مانیا کھیر سمان ساگ میں پایا گن گاوت رین وہانی

کبیر کو ٹھاکر انند بنودی جات نہ کاہوں کی مانی [مارو — کبیر جی]

(۱۲۲) سنکھ چکر مالا تلک براجت دیکھ پرتاپ جم ڈریئو

انبھر کیو دیکھو ابھے پد — راج بھبھکن ادھک کریئو

نو ندھ ٹھاکر دئی سدامے دھرو اٹل اجہوں نہ ٹریو

بھگت ہیت ماریو ہرناکس نرسنگھ روپ ہوئے دیہہ دھریو

نامے کے بھگتے بس کیشو اجہوں بل کے دوار کھریو

(۱۳۶) دنیا دین دیال بھجے جے جیون مرشن سبہ رنگ آشا [مارو نامدیو]

(۱۳۷) گنگا ادھری ہر کی بھگت گج اینہہ ادھار ہر کیرہ سوکھ بلیؤ سرو اسا بھاوی ادھار سبھ کچھ آسا دالد بھنج سمایا

[بسنت تہہ دل محلہ (۱-۹)]

بھیر سرام دالد بھنج رے من تو بھی بھج گومنہ

بر حکم ادھار دیئو کم ہار کبا ادھری انگشت دھار

بور ادھار دیئو درسٹ پھاگ رے من تو بھی ہر دھیائے

پیر بلد د رکھی ہر بیچ آپ بسنت جینت دروپدی رکھی لاج

جن جن سیو پانت بار رے من سیو تو پریئہ پار [بسنت محلہ ۵ — دتکیاں]

(۱۶۳) رام چہرے دل منگلی انتر بل ادھکار

بنتر کی سینا سیوے من تن مجھ اپار

سیتا لنگیو دس سر و لچھمن موؤ سراپ

نانک سرتا کرن ہار دیکھے تھاپ اتھاپ

من میں جھورے رام چند سیتا لچھمن جوگ

ہنونتر آراد ھیا آئیا کر سنجوگ

بھولا دیت نہ سمجھی تن پربھ کیئے کام

نانک بے پرواہ سوکرت نہ مٹئی رام

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

137

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

138

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

139

(۱۳۰) مفصلہ ذیل شبد کبیر جی کے نام پر گورو ارجن صاحب نے کہا

"جو پاٹھر کو کہتے دیو۔ تاکی برتھا ہووے سیو۔۔۔۔۔۔ دام مجگینا ہے سد اسکہائے"

To see if this Statement is correct

نامدیو کی زندگی کی کئی کہانیاں اسکی اپنی بانی میں دی ہیں۔ دیکھو راگ بھیرو میں کئی ایک شبد +

چھاڈ من ہر بے مکھن کو سنگ –

To see if give all Granth Sahib

(۱۴۴) سارنگ محلہ ۵ – سور داس جی

ہر کے سنگ بسے ہر لوک

تن من ارپ سرب سو سبھ ارپیو انند سہج دھن جوک

رہاؤ – درشن پیکھ بھئے نربکھی پانے ہے سگلا تھوک

آن بست سیو کاج نہ کچھوئے سندر بدن الوک

شیام سندر تج آن جو چاہت جیوں کشٹی تن جوک

سور داس من پربھ ہتھ لینو دینو ایہہ پرلوک

دیکھو سہر ناما – جس میں ... نام ... اور کسی کو ...

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

160

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Agriculture

14

Sann or Indian hemp is used as green manure, grows well on poor land, draws its nitrogen from the air, its cultivation is cheap & easy, it enriches the soil for other crops & is therefore a good crop to grow in rotation with others - its market is Amritsar.

Ak - (Calotropis Gigantea) thrives on barren soils. When nitrated the fibre can hardly be distinguished from silk. Every ~~plant~~ part of the plant is useful in medicine. "mercerised silk" contains Ak floss. The milk is used for tanning goat skins. It is a powerful agent in the reclamation of kallar land

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

145

Saw daughter of Baboo Gulabchand Soni at Dacca with a view to examine the old manuscript copies of Granth Sahib heard to be in her ~~position~~ possession. She says 7 books sent to Benares Guru ki Bagh - none left here. This is one of the three old families of Dacca

GBS 28 3/20

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

146

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

148

×

منڈ سارن کے - بھائی پھیرو کے دوسرے دن
ریٹھی سنگھ + بھائی نانا + گوردوارہ والے ایک اداسی
سنگھ کے پاس ہے

* ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਸੰਗਤੀਆ ਜੀ *
ਸੰਗਤ ਦੇ is a sect }

Bhai Pheroo lived from
7th Guru's time to 10th Guru's
+ [illegible]

D/ 10—10—43

Notes from a Granth Sahib

Seen at Pt. Samvat 1728
Teja Singh's place

Granth Sahib written in one handwriting throughout — ~~obtained~~ found by Sant Jit in a village near Bhai Pheru
The date is given on leaf 677 after Rag mala thus

ਸੰਬਤ ੧੭੨੮ ਮਿਤੀ* ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਕਾ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਆ।
ਲਿਖ ਲਿਖਿ ਹੋਇਆ ਜਾ ਭੁਲਾ ਚੁਕਾ ਹੋਵੈ ਖਾਲਸਾ ਬਖਸਣਹਾਰ
ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਮਿਤਿ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਨਮਿਤਿ ਬਖਸਿ ਲੈਣਾ।
ਦੇਹਰ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹੋਇ ~~[illegible]~~ ਪਰਵਾਨ ਕਰਣਾ ਜੀ
ਹੋਰ ਜੀਆ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਣੀ ਸਾਰੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਇ
ਦੇਆਰ ਪਰਵਾਨ ਕਰਣਾ ਸਰਹਿ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਿ ਦੀ
ਰਖਣਾ ਦਿਨੁ ਲੌਤੁ ਆਪਿ ਆਪਿ ਭੁਲਿਆ ਦਿਵਿ ਨੂੰ
ਪਰ ਸਮਾਪਣੇ ਸਿਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਣੀ ਤੁਸਾਡਾ
ਸਿਰਦੇ ਨੂੰ ਤੁਸਾਡਾ ਸਿਰ ਨੂੰ ਜੀ॥

ਪੋਥ ੬੭੮ ਪਰ ਲਿਖਿਆ
ਰਾਗ ਤਤੁਕੋਸ ਮਹਲਾ ੫ ਛੰਤ ਸਤਾਰਹਾਂ ੧੭।
"ਘਤ ਦਹੇ ਕੋਰੇ ਸਮਾਰਥ ਰਸ। ਰਾਮ ਰਮਤ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

152

ਸਮਾਨ ਵੇਰਵਾ ਜਾਜ- ----

ਬਿਨਵੰਤ ਨਾਨਕ ਸੁਖ ਸਾਧ ਸੁਗਤੀ
ਰੰਗ ਰਵਹਿ ਅਨੰਦਾਰ ਚਾਰੇ ॥੪॥੧॥੩੨
ਛੰਤ ਵਡਹੰਸ ਦਾ ਰਹਿਆ ਹੋਇਆ ਜਿਥੋਂ
ਲਿਖਿਆ ਨੂੰ ਸਤਾਰਵਾਂ ਸਮਾਪਤਿ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ
ਲਿਖਣਾ ॥

ਇਸਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ।

ਤਤਕਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ" ਲਿਖਤ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਣ ਦਾ
ਸੰਮਤ ੧੫੯੬ ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇਵ
ਜੀ ਸਮਾਣੇ.
ਸੰਮਤ ੧੬੦੯ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੪ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਗਦ
ਜੀ ਸਮਾਣੇ।
ਸੰਮਤ ੧੬੩੧ ਭਾਦਰੋਂ ਸੁਦੀ ੧੫ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਸਮਾਣੇ
ਸੰਮਤ ੧੬੩੮ ਭਾਦਰੋਂ ਸੁਦੀ ੩ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ
ਜੀ ਸਮਾਣੇ।
ਸੰਮਤ ੧੬੬੩- ਜੇਠ ਸੁਦੀ ੪ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ
ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਮਾਣੇ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਸੰਮਤ ੧੬੯੫ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੫ ਨਾਲ ਪੜੀਆਂ ਵਿਚ ਕਰਕੇ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਤਾ ਜੀਉ ਸਮਾਏ ਹੈ।
ਸੰਮਤ ੧੭੦੧ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੫ ਵਿਚ ਕੀਰਤਪੁਰ
ਗੁਰਦੇਵ ਤੇ ਸਾ ਇਤਵਾਰ ਕੀ ਗਤਿ ਪੜੀਆਂ
ਤੇਤੇ ਦੇ ਗਤਿ ਗੁਜਰੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਿ
ਗੋਵਿੰਦ ਜੀਉ ਸਮਾਏ ਹੈ। ਕੀਰਤਪੁਰ।
ਸੰਮਤ ੧੭੧੮ ਕਤਕ ਵਦੀ ੯ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀਉ
ਸਮਾਏ ਹੈ ਕੀਰਤਪੁਰ।
ਸੰਮਤ ੧੭੨੧ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੧੪ ਦੀਹ ਵਾਰਿ ਸਾ ਪੀਰਤ
ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਉਤੇ ਗੁਜਰੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ
ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀਉ ਸਮਾਏ ਹੈ ਸਾਹ ਜਹਾਨਾਬਾਦ
ਵਿਚਿ॥

ਸਮੇਤ ਤਤਕਰਾ ਰਾਗਾਂ ਦਾ and
ਤਤਕਰਾ ਬਾਣੀ ਦਾ

on 28 un-numbered leaves

ਪੋਥੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀਆਂ।
ਜੋਤੇਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ॥

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

راگ بسنت محلہ ۱ - اشٹ پدیاں - شبد نوشتہ ہے ۵

میں آخری سطر

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ
ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਸਮਾਈ॥੮॥੮

میراں کا شبد - ۱۷ بیس ہے (بزبانی سردار ... سنگھ)

سورداس کا شبد - راگ بسنت

ਛਾਡੁ ~~ਮਨ~~ ਮਨ ਹਰ ਬਿਮੁਖਨ ਸੰਗ - ਓਹਨਾਂ
ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ॥
ਜਿਹ ਕੇ ਸੰਗਿ ਬਧੇ ਹਰਿ ਭੇਕ
شروع کیا ہے +

Prof. Teja Singh has got
copies of Hukamnamas
of the [illegible]
of the [illegible]
[illegible] Mata Sahib
of 5 [illegible]
[illegible] in the
He got these copies of [illegible]

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

Mobeat Mubarak Surf of Patwa

153

D/ 11th Oct 1943

Lahore to Chuhr-Kana

Ry Station is at Mandi some 1½ distant Chuhr Kana village to the west of the station. At Chuhr Kana village on its North west corner is the shrine <u>Sacha Sauda</u>.

The temple is on a tibba - the front portion of which was recently filled up & built upon - double storeyed - the two towers being 4 stories (about 8 ft or 10 ft high each).

The tibba had a number of ~~one~~ <u>Wan</u> trees on it. When the temple was first built four or five generations back some of these trees were cut, but one is preserved upto now

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

The centre of the shrine where Granth Sahib is placed was (prakash) now the centre point of the tibba & the largest tree, which was cut to make room for a small shrine unpretentious at first. This tibba is supposed to be the place where the Sadhus sat under the then tree.

Cheeha Kana village itself was found by Cheeha, the one-eyed head of a clan of the Werka Jats who migrated to these parts from Sealkote side about 200 years after Guru Nanak. He had a Mohammedan wife also, so his descendants are half of them Mohammedans and the other half were Hindus who subsequently became Sikhs. They still have brotherly relations & make one fraternity. They marked out the grazing grounds round about the village of Mud-bowels for grazing their cattle

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

and goats & sheep.

It was only four or five generations back that one of his descendants Baba Rāyā by name, when one day sleeping under the van tree at the tebba, ~~dreamt that~~ had a dream in which he saw a holy man, who told him that the place, where he slept was holy & that Guru Nanak had visited the place. The dream repeated itself for three days successively. He thereupon decided to build a shrine there in memory of Guru Nanak's visit to this place & feeding the Sadhus.

All the buildings now ~~in existence~~ there have come into existence very recently & the oldest also was built within living memory. Considerable areas of agricultural land are attached to the Gurdwara, gifts of the Sikh landowners in the village, said about church kora. It is one of the richly provided for Gurdwaras.

P.T.O.

It would appear that the whole glory took its rise about a century & a quarter back i.e. about 1810 or so.

That is why it does not appear in the Sakhis

کہاں گئے والی ہم ساکھی کو دیکھا

~~Wirals~~ ousted Bhatties from these villages

+ سانا کھنڈور گاؤں میں قریبا ½ میل کے اسکا کھنڈر +

نیا کھنڈور کھیت کا پاؤں میں ہے + کھیت کا [illegible] ملا [illegible]

کوئی چار سو فٹ لمبا اور سو فٹ چوڑا اور

اٹھ [illegible] فٹ گہری [illegible] + گرتے [illegible] سب +

ببے والا کنواں - جسکو کہتے ہیں کہ جیسے پانی سوکھ جائے اور زیادہ گہرا کرنا ہو تو پرانی عمارت کے اندر نیا چک ویرانا اوپر چھوٹے قطر کی عمارت بنانا - اور پھر اسکو گلانا

جانگلی لوگ = کھرل - [illegible] - کجھ سینہ کے

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Talwandi

جب رائے بھوئے نے اس محل کو پکڑ ادھر آکر پھر اس علاقہ کو
غیر آباد پایا اور تھوڑے بہت جو جنگل تھے صاف کر دیئے تھے۔ اور کاشت
کر کے آباد کی گئی۔ ~~[illegible]~~ کے داخل میں مختلف قصبہ جات
تین چار اس
بڑے گاؤں وغیرہ کے بنے تھے اور باقی غیر آباد تھے جنگلوں کا اس پر
قبضہ کیا۔ بھٹیوں کے پاس آبادی اسواسطے کی کہ وہاں پر لوگ
کنوئیں بنے۔ زراعت وغیرہ کا پانی کا ہوتا ہے جس سے پانی
نکلنے کا سلسلہ تھا۔

رائے بھوئے نے اپنی رہائش ایک بہت بڑے قصبہ کے پاس کے
گاؤں میں اختیار کی جو بہت مشہور ہوگا اور جو رائے بھوئے کے واسطے
سے منسوب کیا جاتا ہے۔ یہاں پر بڑی بڑی اینٹیں ملتی ہیں
۱۵ × ۱۰ × ۲ کی بلڈنگ تلی میں جو قصبہ میں سے لیکر دوسرے مکانوں کو دیواروں میں
استعمال کی گئی ہیں۔ چنانچہ اسی طرح پر جو قبر رائے بلار کی ہے
اسکا بالائی بھی انہی بڑی اینٹوں سے بنا ہے۔ اسی طرح سے
قریباً ایک دو اڑھائی میل پر ایک اور ٹیلہ پر جہاں ابھی تک

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

کی زیارت ہے وہیں ہے + وہ [illegible] پاکی اکبر کی قبر شاہ ولی [illegible]

ھے + جو بالیں میں تھا +

ورانے والے پیر کے باؤلی میں ہے کوٹھی پر آکے میں ہے

پانے والا — بستیا والا — بھائی بھگتی سنگھ والا (مشرق میں)

صحن سنگھاں سنگھ احاطہ میں باؤلی + بیٹھ والی وان (دو میل پر)

گاہستیا تھڑوں یعنی پیغمبر کا پانی میں اوجا اس کا نکلا ہے — گرو کی

۹ فٹ چوڑائی کا — اوپر کی اینٹیں ڈول میں اور نیچے کی پکی

ہیں ۳۲ [illegible] میں مگر ۱۲ آتوں کی مشتمل ۱۹ کوڑی سٹڈیں

ہال میں ہیں اور ہر ایک سٹڈ ایک ایک ہاتھ کا پھر پانی [illegible] کا ہاتھ

پانی کی گہرائی

$$285 = \frac{1}{2} \text{ of } \left(19 \times 20 \times \frac{3}{2}\right)$$

گرل دو سر صفحہ [illegible]

[illegible] ۱۵۰ [illegible] ۱۰۰ [illegible]

دو گا دھی کا کنواں جس سے [illegible] ہے یعنی

[illegible] ایک کنواں دوسرا [illegible]

16 [illegible]

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

پہلے جل بابا بنودی سنگھ کی استھان ہے

نکلی داس - دھرم چند + ... چند - ساکھ چند - لاجپت

ششو پال - [illegible]

پھر ادلی سادھو کے بارہ ... لشتے

غریب داس بھائی ... - علیت رام - بھائی دایا

گلاب داس - مہنت ... - سادھو رام - ... داس

اور ترائن داس جا ... + ... ۱۹۲۲ ... ۸ سال

۱۶ سال

مہنت سادھو رام سے ۱۹۳۹ء گدی پر بیٹھے

بھائی نے مہنت کی گدی پر ... اور ...

نقد ... + ... کے ... تک ... [illegible]

... [illegible] ...

... + ... مہنت کے ... [illegible] ...

... جو ... [illegible] ... دوسری

ٹکڑوں میں جا کر بس سکیں گے انکا سکھ ہمیں
لگیگا - مگر ظاہر ہے کہ جب دھول کا زور پھر اٹھے گا
شروع ریگستان میں تب کی یہ بات ہو گی +
جھگڑے کی دوسری وجہ یہ بھی ہے کہ معاملہ تک اطلاع
نہ کر سکے تھے
ننکانہ کے ساتھ کل ۲۱۰۰۰ گھماؤں زمین تھی
جس میں ۳۱۰۰ بیٹ والی کے پاس میں جا رہی ہے
اور دو گاؤں کا قبضہ میں ہے
مہنت کی آمدنی بہت بڑھ گئی ہے +

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ہم مہمان + پہلی بار [illegible] مکان [illegible] ہم [illegible]

[illegible] + [illegible] میں [illegible] کا [illegible]

[illegible] + (۱۰۰ - ۱۲۰ [illegible])

کوئی پرانی مسجد تھی میں - اسی طرح کمین لوگ تیلی سا ولی

کمہار وغیرہ مسلمانوں کی آبادی ہے - جو زمین کاشت [illegible]

[illegible] نہیں - [illegible] محلہ [illegible] مسلمان اور [illegible]

[illegible] میں - جو اب آباد نہیں [illegible]

مجھے دو دو روپے دے کر [illegible] بتائی جاتی ہیں

کیونکہ [illegible] رہیں + اس لئے کوئی نہ کوئی [illegible] خرچ ہوتا ہے

میری [illegible] میں [illegible] نہیں بتائی گئیں - بلکہ [illegible] تیار [illegible]

[illegible] میں [illegible] ہیں [illegible] کاٹ [illegible] میں [illegible]

[illegible] اور [illegible] میں

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

D/ 22-10-43. 163

باوا ہرا سنگھ بیدی ڈیرہ دون - اسوقت بابا [illegible] سنگھ

ہیں - گوردوارہ کے چارج میں ہیں +

انکی زبانی ہے کہ یہ گوردوارہ گورو جی کے درشن کے سبب

بنا ہے + اور باوا جی چلا - جو اس گوردوارہ کے متعلق ہیں

وہ سالہ سے آ رہے ہیں + یہ [illegible] اس وقت

مہاراجہ رنجیت سنگھ نے گوردوارہ کی تعمیر کرائی تھی - اس کا [illegible] والی

اور کنور نونہال سنگھ نے لیا اور سنگھ [illegible] کو

بچے درشن کر گئے ہیں +

جاگیر مہاراجہ کی دی ہوئی ۳۶۰۰ روپیہ سالانہ کی تھی

جو بعد الحاق پنجاب سرکار نے ضبط کی اور اب صرف ۱۵۰۰ روپیہ کی

رہ گئی ہے

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

وارث بہ نکلا تھا

بہت پرساد پر نام دھیان نہ تھا

بند ھوں کا دے ہار ہار [illegible] تا دھر

پایا سب کے جو لے آیا تھا [illegible] سادھی

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਤਤਕਰਾ ਰਾਗਾਂ ਦਾ — ਪਤ੍ਰਾ ੧ (2nd page)

ends as follows

165

੫੪੭ ਰਾਗ ਪਰਭਾਤੀ

ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ

ਗਾਥਾ

ਫੁਨਹੇ

ਚਉਬੋਲੇ

੫੬੨ ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ

ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਕੇ

ਸਲੋਕ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਕੇ

ਸਵਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕ ਮਹਲਾ ੫

੫੭੨ ਸਵੈਯੇ ਭਟਾਂ ਕੇ

[illegible]

੫੮੬ ਲਿਖੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣੇ ਕੇ

੫੮੭ ਬਸੰਤ ਕੀ ਵਾਰ

The last two entries in the hand of writing of Boora Sandhu

ਪਤ੍ਰਾ ੫੮੭ ਬਸੰਤ ਕੀ ਵਾਰ " This entry

Original with: Anup Singh, Noida
Digitized by: Panjab Digital Library

was probably to come
where are lines space is left

ਤਤਕਰਾ ਸਬਦਾਂ ਦਾ ਪਤ੍ਰਿ
18 leaves ਪਤ੍ਰਿ
last entries
ਸਲੋ ਵਿਹਾਗ ਮਹਲਾ ੩
ਆਸਾ ਸਲੋਕਾਂ ਮਹਲਾ ੫ — ੫੫੫
ਸਤਿਗੁਰ ਰਾਖੀ
ਸਾਸ ਸਰੂਪ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਨ ਬਿਖ ਸਤਕਾਰੇ
੧ ਬਾਣੀ ਭਗਤਾਂ ਕੀ — ੫੫੬

Next leaf just begun
with ੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

no details given here, as

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

they were already given under the ਤਤਕਰਾ ਜਨਮ ਕਾ

167

Two leaves left blank here numbered 19 & 20 (missing) 21

This numbering continues in the main body – i.e. Japji starts on leaf 26

Leaves 22 & 23 stuck together & on front the ਨਿਸਾਣ of Guru Arjun, ਸ੍ਰਾਤਿਗੁਰ ਦੀ

as ~~copie~~ traced

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Main body of the Granth Sahib
leaf 26 to 586, the last
lines

ਤਤੁ ਸਿਮਾਰਤ ਪ੍ਰਗਟੀ
ਗਰ ਮਹਲਾ ਨਉ ਦੇਸਾਵਰੀ ॥

(Bhatāṅ Swayyas
all this is in one man's
writing including the
tatkaras

Then leaves 587 to 589
that were in the original
copy – are missing & have
been replaced by four
leaves in a different hand
writing & numbered as 587
to 591

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

These leaves contain the following:—

167

~~ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧ [illegible]~~
[illegible]
to ~~[illegible]~~
[illegible]
[illegible] ॥੨੫॥
[illegible] ॥੩॥

~~[illegible]~~

ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧
[illegible]
[illegible]

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥੨੫॥

[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥

ਤਰੀਕ ਤੇ ਗਣ ਮੁਕਾਮ ਕਾਰੇ ਇਸਲਾਮੰ
ਹੀ॥ ੧੬ ਸਤਿਗਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।
ਨਾਗਾਪਟਣ ਖਿਰਣ ਤ੍ਰਿਲਾਣ ਮਾਨਗਾਮ
ਤਾਂ ਕਾ ਰਾਜਾ ਅਹਿਰਾਪਤਿ ਨਾਂਇਕ
ਹੈ ਤਾ ਦ੍ਰਮਾਇਤ ਹਾਰੇ ਗਮ ਕੀ ਹੈ।
ਤਾਂ ਤੇ ਨਰੂ ਦਾਗਕ ਬੜ੍ਹਤਾ ਹੈ। ਇਤਨਇਕ
ਇਤਨ ਗਤ ਇਕ ਨਾਗਾਪਟਣ ਪਾਰਕਾ
ਖਰਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਾਇ ਉਤਰਤ ਹੈ। ਸੋ
ਪਿਆਨਾਰੀਅ ਹੈ। ਫੈਰ ਜੈ ਗਾਏ
ਇਕ ਦਮਰਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਜਾਤ ਕਾਰੇਖੇ।
ਗਨ੍ਹ ਆਖੋ ਕੇ ਘਰਨ ਇਕ ਗਾਨ ਤੇਉਆ
ਹੈ। ਇਸਲਾਮ ਗਾਰੇ ਕੀ ਧੇਤਰਿ
ਮਾਤ੍ਰਾਦਰ ਪਾਹਰ ਹੈ ਤਪਤਗਾਨ
ਤਾਂ ਅਖ ਗਾਰਾ ਜਾ ਮਿਲ ਰਹੇਨੀ
ਹੈ। ਜਾਰੇ ਜਾਇ ਸਿੰਘ ਕਾ ਖੇਨ, ਗਾਰੇ
ਇਸਲਾਮ ਕਾ ਪੈਰੂ ਹੈ। ਤਾਂ ਗਾਰ ਕੀ
ਤੇ ਗਾਮ ਆਸਾ ਹੈ। ਸੀਗੇ ਰਤੂ ਗਏ ਹੈ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

171

ਕੀਰਤਨ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਰਹਿਣੀ ਬੀਬਿਆਂ ਤ੍ਰਨ
ਹੋਸ [illegible] ਚਲਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਬੀਕਾਨੇਰ
ਤੇ ਤਪ ਹੋਸ ਹੈ। ਆਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ।
ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਬੀਕਾਪੁਰ ਤੇ ਹੋਰ ਜਗਹੀ ਹੈ।
ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੌਰ ਹੈ। ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਵੀ ਭਾਈ ਦੇ
ਵੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਦੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਾਹੁਤ
ਹੈ ਆਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਪਾਰ ਤੇ ਰਹਿਣੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ
ਹੋਸ ਅਤੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ
ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦੇਹਰਾ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਅਕਾਲੀਆ
ਦੇਖ ਸੁਣਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਸਿਖ ਨਾਮ
ਗਿਆਨ ਰਖੇ ਪੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੇਮ। ਤਾਂ
ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਕਾ ਦੇਹ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ
ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਜਪੇ
ਵਸਨੀ ਆਪ ਕ੍ਰਿਆ ਗਾਵੈ। ਤਾਂ ਵੀ
ਸੰਗਤ ਹੈ।।

ਗੁਰਮਤਿ

ਸਿਆਲੀ ਦੀ ਕਿਸੀ (ਕਾਰ ਜਾਰ)

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਤ੍ਰਿਕ ਕੋਈ ਕੋਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ।

ਸੰਮਤ ੧੫੬੬ - ਮਾਘ ਵਦੀ ੧੦ ਰਾਤ
ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜਨਮੇ

ਸੰਮਤ ੧੬੯੮ ਦੇਤ ਸੁਦੀ ੪
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਜਨਮੇ

ਸੰਮਤ ੧੬੩੧ ਕੱਤੇ ਸੁਦੀ ੫ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਜਨਮੇ

ਸੰਮਤ ੧੬੩੮ ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ੩ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ
ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਜਨਮੇ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ
ਕੀ ਦੇ ਸਰਨ ਕੋਈ ਜਪਿਆ ਸੀਖਦ ਹੈ
ਕੋਇਆ। ਇਹਿਆ ਗੁਰੀ ਤ੍ਰੈ ਸੀਸ੍ਰ
ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸਾਹੀ ਦੇ ਸਰਨ। ਇਹ ਪਰ੍ਹੇਆ
ਗਏ ਸਿਮਰੀ ਪੋਸਾਕ ਦੇ ਛਾਣੀ। ਦੇਵੀ
ਇਸ ਕੋਸ ਲਾਗਿਆ ਕੀ ਰਾ ਜਾਣਦੇ ਦੇਖਦਾ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਉਸਨੂੰ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਫੋਟੋ ਦਾ 173

ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਇਆ। [illegible]

ਜੀ ਸਾਹਿਬ [illegible]

ਸੰਮਤ ੧੯੯੯ [illegible]

[illegible]

੫

੩ ੩ ੩

੨ ਪ੍ਰਤੀਆਂ [illegible] ਦੇ ਉੱਪਰ [illegible]

ਦਿੱਤੀਆਂ No Mundavani given

[illegible]

ਦਿੱਤੇ ਹਨ। [illegible]

[illegible]

[illegible] ਦਿੱਤੀ।

[illegible] ੧੩੦੭

੩ [illegible] ੨੬੩

[illegible]

[illegible] bani not given

ਙ ਞ ਛ ਚ ਞ

ਤ ਣ ਪ ਸ ਲ ੜ

ਅ ੪

੧ ੬ ੭ ੮ ੬੮੬੯੬੧

Rehras

Kirtan Sohila

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

175

[illegible]
[illegible] ਤਰਤੀਬ
[illegible] ਲਿਖਿਆ
ਰਾਗੁ ਸੋਰਠੀ [illegible]
[illegible] ਹੈ।

~~[illegible]~~
Whole page blank, & then
Sri Rag ਮਹਲੇ ੩ ਸੋਰਠ

Rag Maru. Bhagat Bani in order
of Kabir 11 + Namdev 1
+ Jaidev 1 + Ravidas 1
no disorder

Rag Bhairo
Kabir 20 + Namdev 10 + 9
+ Ravidas 1

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Rag Basant

[illegible] — 496 / or Front page

[illegible]

(in another hand, written by — even as that of last four pages / leaves)

Kabir 8 + Ramanand 1 + Namdev 3 + Ravidas 1

Rag Sarang

Kabir 3 + Namdev 3 + Parmanand 1 Surdas 1

Rag Mallar

by Ghandhi(?) under Chaupadas

Three Shabads

[illegible]

~~[illegible]~~ [illegible] is there

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Rag Malhar Var — 22nd pauri
First shlok is of 2nd Guru
ਮਹਲਾ 2 + rest of 3rd Guru

Name of Rag is given as
ਬਿਭਾਸ ਪ੍ਰਭਾਤੀ

From a printed Granth Sahib [illegible]

× Sri Rag
Kabir 1; Trilochan 1; Kabir 1; Beni 1; Ravidas 1

Goojri Rag
Kabir 2; Namdev 2; Ravidas 1; Trilochan 2; Jaidev 1.

Dhanasari
Kabir 5; Namdev 5; Ravidas 3; Trilochan 1; Sain 1,
Pipa 1; Dhanna 1.

× Maru
Kabir 10; Namdev 2; Jaidev 2; Ravidas 2 Kabir

× Bhairo
Kabir 20; Namdev 11; Ravidas 1; Namdev 1.

× Basant
Kabir 7; Ramanand 1; Namdev 3; Ravidas 1;
Kabir 1

× Sarang
Kabir 2; Namdev 5; Surdas 1; Kabir 1

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

D/23 10/43

੧੭, ਸਤੰਬਰ ੭੭ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਭਾਈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਜੀ,
ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ
ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹਰੀਆਂ। ਦੇਖ ~~[illegible]~~ ੧੯੬੬

~~[illegible]~~

[illegible] ਨਾਲ ਪਰਤ ਪਰਤਾਏ।

[illegible] ਬੀਤ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। [illegible] ਨਾਲ
ਨਾਲ [illegible]

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਖ਼ਾਨੇ ਪੋਤੇ ਮਲੋਂ ਕਈ ਦੂਜੀ ਮਲੇ ਪਤੇ
ਦੀ ਹੋਰ, ਇਕ ਜਿਲਦ ਵਿਚ ਕਰਕੇ, ਸਾਰੇ
ਲੇਖਿਆਂ ਪਰ ਸੰਖ ਪਿੰਡ ਲਏ ਦੇ ਦੇ ਹਨ
ਸਾਰੇ ਲੇਖ ਉਨੇ ਗਿਣ ਕੇ ਅੰਤ ਗਿਣੇ ਗਣ ਕੇ
ਦੇਣੇ ਦੇ ਇਕ ਲੇਖੇ ਦੇ ਹੋਣ।
ਇਕ ਮੁਲੇ ਪਤੇ ਨ: ੧੬੬੫ ਪਰ ਇਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ
ਦਾ ਸਤੋਤ੍ਰ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰਜ ਦਾ ਰਚਿਤ ਦੇਕੇ ਇਸ
ਸਤੋਤ੍ਰ ਦੇ ਅੰਤ ਲਿਖੇ ਦੇ ਸਤੋਤ੍ਰ ਲਿਖਨ ਦਾ ਸੰਮਤ
੧੬੬੨ ਦੇ ਲਿਖਤ ਹੈ॥

श्री रामो जयति।
अविनयमपनय विष्णोदमयमनः समय विषय
सतृष्णांभूतदयं
विस्तनयतारा॥

नारायण करुणामय शनरणं करवाणि
तावकौ चरणौ।
इति षट्पदी मदीय वदन सरोजे सदा वसतु॥
Shatpadi
इति श्री शंकराचार्य विरचितं षट्पदी
स्तोत्रं समाप्तं॥

षट्पदी
Shastti
शस्ति = praise?

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

A few letters deleted here with ink — but only partly. What can be read is

गंगदासं मिश्रेण अयोध्या मण्डले
आसपुन टाँडाख्ये नगर वासिना
श्री नानक गुरो: शिष्यो नाम्ने
शिष्याय परम मित्राय स्मरणार्थं
पाठार्थं च॥ संवत १८९३ मास
ज्येष्ठ शुक्ला पक्षे बुध वारे॥

ਪਤ੍ਰੇ ੨੩੩੨ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ੨੩੩੭ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ
ਵਿਚਾਰ ਪਤ੍ਰ ਅੰਕ ੨੩੩੨, ੨੩੩੫, ਅਤੇ ਵਿਚ
[illegible] ਪਤਰੇ ਕਾਗਜ਼ [illegible]
[illegible] ਹਨ। [illegible] ਅਤੇ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਪਤ੍ਰੇ ੨੩੩੨ ਪਰ

੧ਓ
ਸਤਿ ਨਾ:ਮੁ ਕਰਤਾ: ਪੁ
ਰਖੁ ਨਿਰ ਭਉ ਨਿਰਵੈ
ਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅ
ਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾ:ਦਿ

ਪਤ੍ਰੇ ੨੩੩੫ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਫ਼ੇ ਪਰ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਥਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ "ਦੇ ਕਰ ਲੇਖੇ ਲਿਖਿਓ" ਦਾਸ ਸਾਰਾ ਸ਼ਬਦ "ਰਣ ਪਰਾਏ" ਲਿਓ ਤਕ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਦੀ ਲਿਖ ਸੰਤੋਖ ਧਾਰ ਲਈ ਹੈ। ਉਪਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਸਤਗੁਰ ਦੀ

[illegible]

ਵਿਹੀ ਅਤੇ ਕਲਮ ਦੀ ਓਹਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਇਸਦੇ ਪਿਛਲੇ ਸਫ਼ੇ ਪਰ ਦੇ ਹੋਰ 'ਨਿਸ਼ਾਨੇ' ਤਕ ਓਹੋ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਉਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਤਕਰੀਬਨ ਇਕੋ ਤਰ੍ਹੋਂ ਜਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਹੈ।

P.T.O.

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ੴ

ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰ
ਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ
ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

This may be of Guru Hargobind or of Guru Har Rai. The tracing of the hand is below

ੴ

ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰ
ਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂ
ਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰਪਰਸਾਦਿ

This [illegible] 24

Guru Hargobind's Handwriting

Next leaf is not numbered, but on the first or front page appear written eight pieces, all four lines good, in the hand writing of Guru Gobind Singh, in all directions something like what you sometimes find Urdu or Persian Rubais — all four lines rhyming. These ~~couplet~~ verses are new to me, ~~that~~ and perhaps not from Dasam granth. I have no time to read them, but there is no doubt that this was some loose leaf on which tenth guru had written some verses, which he must have composed at the time. This leaf did not form part of any book.

On leaf 1260 the decalogue named Sakhi is written thus:—

੧ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ~~ਜੋਤਿ~~ ਸੰ੦ ਖੀ। ਅੰ੦ ਦੇ ਪੋਹਿ ਰੈਣ ੩ ਰਹੇ
ਅੜੈ ਪੋਹਿ ਰੈਣ ਰਹੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਰਹਾਏ।।

P.T.O

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਨ ਕਰੈ ਪੰਜ ਕਮਾ॥
੧ ਪਰ ਦਾਰਾ ਨ ਤਕੈ॥
੧ ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨ ਰਵੈ॥
੧ ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਨ ਕਰੈ॥
੧ ਜੂਆ ਨ ਖੇਲੈ॥
੧ ਮਦ ਮਾਸ ਨ ਖਾਇ॥

ਪ

ਪੰਜ ਕੰਮ ਕਰੈ [illegible] ਹੈ।
੧ ਸੰਗਤੀ ਜਿਹੜ ਜਾਵੈ ਕਿਰਤਮ
ਪੰ ਦੇਹ ਨੇ ਨ ਜਾਇ।
ਅਤੇ ਸਾਗਤੀ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਦੇਵੈ
੧ ਆਰਥੀਏ ਰੁਪੀਏ ਜਿਆਦੇ ਨੂੰ
ਸਾਦ ਦੇਇ
ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰੈ ਕਰਾਵੈ ਜੀਉ
੧ ਜਿਹੜੇ ਕਰਤਾਰੀ ਦੇਈ ਨ ਕਰੈ
ਤਿਸਨੇ ਪੈਹਾਰਚ ਦੇ ਬਦਲ
ਕਰਾਵੈ ਅਤੇ ਆਪ ਕਰੈ
੧ ਮਹਜਪ ਤੇ ਜਿਉ ਸਿਖ ਤੇਂਹ
ਤਉ ਨੇਲ ਕਰੂ ਸਿਖ ਕਰੈ
ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਰ
੧ ਸਤੂਨ ਕੌਸਾਰਾ ਤੱਨ
ਸਜਾਏ ਦੇਈ ਰਖੇ ਨਾਲੀ
ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਪੜਾਵੈ
ਵਡੇ ਪੁਰਖ ਵਿਤੇ ਹੈ

ਪ

This also appears to have been a loose leaf put in here – The writing is in old letters

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

For Kanna ਾ a circle is put

ਜ ਵੈ ਅ ਨ ਛ ਟ ਲ | ਪ5

ਜ ਵੈ ਅ ਨ ਛ ਟ ਲ | ਪ5 front page

ਜੋ ਯ ਹੈ

ਜ ਚ ਚੈ

Asa ki Var — ਟੁੰਡੇ ਅਸਰਾਜੇ ਕੀ ਧੁਨੀ on leave 1131, front page

Similarly under other rags the dhuni or tune is given.

On front page of leaf 576 ਪਓੜੀ appears here

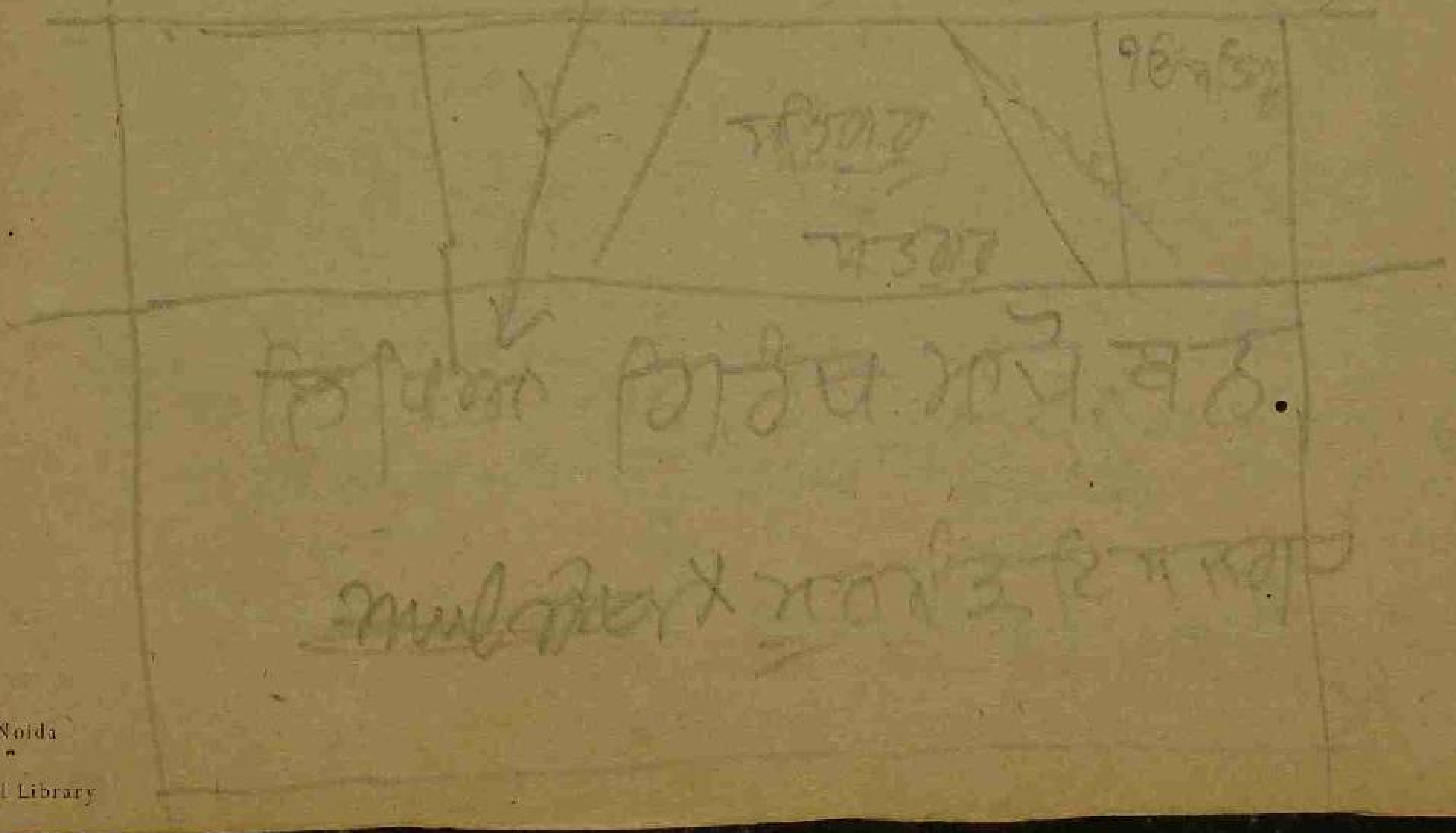

On the 2nd page of leaf 390 the following appears (9 leaves are blank here)

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਲਿਖਤ ਜੋਤੀਜੋਤ ਸਮਾਵਣੇ ਕਾ।

ਸੰਮਤ ੧੫੯੬ ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੋਤੀ [illegible] ਸਮਾਣੇ।

ਸੰਮਤ ੧੬੦੯ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੪ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਅੰਗਦ ਜੀ ਸਮਾਣੇ।

ਸੰਮਤ ੧੬੩੧ ਭਾਦਉ ਸੁਦੀ ੧੫ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ~~ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਸਮਾਣੇ~~ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਸਮਾਣੇ

ਸੰਮਤ ੧੬੩੮ ਭਾਦਉ ਸੁਦੀ ੩ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਸਮਾਣੇ।

ਸੰਮਤ ੧੬੬੩ ਜੇਠ ਸੁਦੀ ੪ [illegible] ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਸਮਾਣੇ।

Also in a different hand writing the following two entries

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਪੱਤ੍ਰ ੧੬੬੬ ਏਥੋਂ ਗੁਰੀ ਰਾਮਕਲੀ [illegible]
ਲਿਖੇ ਹੀ ਜਾਪਦੇ

187

ਪੱਤ੍ਰ ੧੭੧ (ਅਰਥਾਤ ੧੭੦੧) ਏਥੋਂ ਗੁਰੀ [illegible]
ਦੀ ਬਾਣੀ ਜੋ ਕੇਵਲ ਜੀ ਜਾਪਦੇ ਅਰਦਾਸ
ਲਿਖੇ ~~੪੫~~ (ਅਰਥਾਤ ਲਿਖੇ ੩੪੦)

This is not a loose sheet, but nine sheets blank removed from the end of another Granth; the paper is thin + glazed + differently sized

---

Sadd ends on leaf 382, and from 383 starts
ਜਪੁ ਜੀ [illegible] ਅਰਦਾਸ ਜੀ।
and covers 13 pages in the same hand writing as is the Sadd

P.T.O.

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

On the front page of leaf 40 — appears another ([illegible]) of ਸਤਿਨਾਮੁ written in yet a different hand writing — more bookish letters — as traced by me below

੧ਓ

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ

ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ

ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ

ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

Guru Har Rai or Guru Tegh Bahadur's handwriting

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

There are five blank leaves, numbered 40 to 44 — thin & polished taken from a different Granth Sahib & placed between the index or list of contents ਤਤਕਰਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ and the beginning of the Granth Sahib, which forms main part of this volume. 189

ਤਤਕਰਾ List of Contents

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਤਤਕਰਾ ੬੭ pages ਪਰ ਸ਼ੁਰੂ ਵਾਲੇ 11 pages ਫੈਲਦਾ ਹੈ। ending ਫੁਟਕਲ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲ ਪਰ ਲੀਤਾ ਹੈ

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਏ ਹਨ ਦੇ ਰਾਗ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਰਾਗ ਵਿਚ serial numbering of the Shabads ਹਰ ਰਾਗ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ੧੩੮ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ

This index is preceded by
two other ਤਤਕਰਾ ਤਤਕਰੇ ਦਾ, one
repetition of the other with a few
additions - evidently the first
one was very much cut up
There. —

ਰਾਗ

ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ੧੩੬ ਨੈਂਆਂ ਗਉੜੀ ਦਾ

ਮਾਝ ੨੦ (੯੨ ਜਾਣੁ (ਗਉੜੀ ੨੦

੨੧੧ (ਗਉੜੀ ਮਾਝ) ੨੧੪

ਸਿਰਾਗੁ ੪੫

ਗਗ ਗਉੜ ੨੯

ਰਾਂਮਕਲੀ ੧੧੧ : ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ੧੦੭

ਧਨਾਸਰੀ ੧੧੦ : ਗਉੜੀ ਮਾਝ ੪੬

ਭੈਰਉ ੬੧ - ਟੋਡੀ ਬਿਲਾਵਲ ੫੭

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਰਾਗ ਸੂਹੀ ੩੦ · ਮਾਰੂ ਰਾਗ ੧੪੨

ਕੇਦਾਰਾ ੧੯ - ਤੁਖਾਰੀ ੪ · ਧਨਾਸਰੀ ੯੬

ਰਾਗ ਭੈਰਉ ੩੩ · ਰਾਗ ਬੈਰਾੜੀ ੭

ਟ ਤੀਸ ਪਰਭਾਤੀ ੬ - ਜੈਤਸਰੀ ੨੦

੩੬੩ ਸਾਖੀਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ

ਮੁਹਾਰ ਨੈਂ ਸਾਰਨੇ ਦੇ ੧੬ —

ਰਾਗ ਗੋਂਡੀ ਪੂਰਬੀ ਦਖਣੀ

੧ ਸੌਰ ੬

~~੧ ਧਨੀ ੩~~

First column ends here
for the second column see
below

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਤਿਲੰਗ 13

ਆਸਾ ਕੌਫ਼ਾ 14

ਭੈਰੋ 99

ਧਨੀਤ 69

ਗੋਂਡ 137

ਖੇਮਾ ਕਾਫ਼ 16

ਗਉਰ 73

ਗੌਰੀ 165

ਬਾਰਹਾਂ 90

ਦੇਵਗਾਂਧ 24

ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ 25

ਟੋਡੀ 52

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਪ੍ਰਕ੍ਰਤੀ 59

ਗਏਨੂ ਦੇ ਘਰ ਦੁਆਰੇ 218

〃 ਨਗਰ ਦੇ 150

ਘਾਟੀ ਬਰਗਾਂ ਦੀ 264

ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਕੁਸ਼ਤਾ 22

ਰਹਿਮ ਦਾ ਤਤਕਰਾ

ਪੁੱਤ ਸੀਅਸੀ ਦਾ ਤਤਕਰਾ

27 ਤੋਹਿ

ਰਾਂਝੇ 20

ਮੁੰਦਰ ਚਾਂਦ ਸ਼ੌਕੀ 67

ਰਾਜਾ 24

ਫੌਜ 23

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

~~ਝੈਦੇ~~ 4

ਕੋਰ ਆਰਤਾ ~~[illegible]~~ ੪੧੮ 1324

Total 3320+
ਨੈਮਪੁਰਨ
ਜਣੀ

Mundawani appear
in 2nd page of leaf 1327

A patra named ਦਸਮ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤ—
taken from a book which
[illegible] has got its edges
soaked in water on one
side of — about leaves
from leaves 1521 to 1612

This is followed (of 4 blank leaves) by another
[illegible] named ਮਾਤਾ ਜੀ [illegible]

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਤਿਲੰਗ ਕਾਫੀ

ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਨ ਲਿਆ

1616 to 1682 leaves

This portion is followed by 8 vayyas

M. 5

[illegible]

[illegible]

[illegible] ਦੇ Roman [illegible]

[illegible] ([illegible])

بھائی رام - رام سنگھ   محمد باقر   راولپنڈی شہر

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] +

D/24th Oct 1943.

Saw Baba Prem Singh at Hoti Mardan about Goindwal pothis. He has not the book with him, but is with the person who has practically stolen it from Goindwal, after the Akalis took possession of Baba Mohan's house. The second book has been missing for many years, over 20 or 25 perhaps. It was stolen from the house & was not given in dowry to any girl. Baba Prem Singh himself belongs to the priest family of ~~Hafizabad~~ Goindwal & is 14th generation from Guru Amar Das. He says he has often read them, i.e. both the books. They were written, according to the tradition in the family, by Sahans Ram, son of Baba Mohan & grandson

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

of Guru Amar Das. This was done at Guru Amar Das's instruction. And Shabads were written down from what the Rababis sang at Kirtans, or from people who remembered them by heart and from separate pieces of paper on which they were all written by different people.

Baba Prem Singh says, each book is of about 300 leaves 10" x 7" with about 12 or thirteen lines on each page. The letters are of old type, in reading which some difficulty is experienced, thus Chh, la, na are different.

His impression is that the books between them contain major portion of Guru Nanak's bani as contained in ~~Granth Sahib~~, some Kabir's Shabads & all Shloks, as also Shlokas of Baba Farid.

The young man at Peshawar who has the book in his possession, is just now a ~~State prisoner~~ political prisoner for the

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

offence of taking part in Congress movement and its demonstrations.

[illegible]

Here is no var in Raj Tukhari & no shlokas quundavani otherwise also

---

Asked Baba Prem Singh to somehow manage to get the book — take photographs of two openings, the pratiks of all the Shabads of Gurus with shlokas, and complete copy of Bhagat Bani. Then compare it with one of the Grauth Sahibs.

~~Baba Pr...~~ Bhai Kahn Singh in his Shabad Kosh mentions that in Ie of 553 or so there is an entry in Guru Hargobind's hand writing in Kartarpur Bir on the margin but he does not give any particulars of it, what the words are he does not say. That in the first page

of Kartarpur Bir, there is a ਤਤਤ of
Guru Arjan. S.S. Charan Singh wanted
to get a photograph of ~~the first copy~~
this ਤਤਤ. This has now been published
in several issues of the Granth Sahib
by different booksellers. One Pritam
Singh, a proof reader with Messrs Gulab
Singh & Sons, has got the block

[illegible Urdu text]

[illegible Urdu text] + [illegible]

. Seen it, there is nothing in it

Baba Prem Singh also tells me that S.S.
Charan Singh made a determined
effort by collecting large number of
people there and using the influence of
Sant Sabha to compare his copy with
the Kartar bir but did not succeed.
The photographic ~~step~~ snapshot taken
as soon as the book was opened was
all that he could do. Their hands were
held from further interference & hue &
cry was raised

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

Baba Prem Singh further stated that
Narayan Das was one of the 22
[illegible] Manjidars appointed by Guru
Amardas. His descendant [illegible] in fourth
generation from him became mahant
at Jandiala in due course. He had
a Mohammadan mistress. It was
to find an excuse for his misconduct
that the story about Guru Nanak
was invented, showing a similar mis-
behaviour on his part also. Handal
was the mahant of that gaddi — in
[illegible]
~~[illegible]~~

Met in train from Naushera to Rawalpindi
Sayed M. Abdul Jabbar Shah
Prince of Sethana [illegible]
Ex-Ruler of Swat
who seems to be greatly interested in history
and has written a history of his family
beginning with Babar's time

D/25th Oct 1943

Visited Dera Babian again today in order to make some more enquiries and remove doubts about the number and arrangement of hymns of various Bhagats under ~~certain~~ rags, thus:—

Siri Rag

In the printed copy of Granth Sahib the following are the hymns in the order given here

ਕਬੀਰ ੧; ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ੧; ਕਬੀਰ ੧; ਬੇਣੀ ੧,

ਰਵਿਦਾਸ ੧!

In the Dera Bawa, ~~both Shabads are given together~~ the arrangement is the same; here the subject matter of the two first Shabads have suggested this arrangement. The subject matter of Kabir's second hymn is different.

Maroo Rag.

In the printed book the numbers & arrangement are: Kabir 10; Namdev 1 Kabir 1 Jaidev 1; Kabir 1 Ravidas 2.

In the 1662 manuscript book, the corresponding figures are: Kabir 11; Namdev 1; Jaidev 1; Ravidas 1. = 14

Kabir's 11th hymn includes 2 parts, but only one number is given; the first part is not numbered at all, thus:—

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ॥ ਗਗਨ ਦਮਾਮਾ ਬਾਜਿਓ, ਪਰਿਓ ਨੀਸਾਨੈ ਘਾਓ

ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਟਿ ਮਰੈ ਕਬਹੂ ਨ ਛਾਡੈ ਖੇਤੁ।

ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ॥ ਰਾਮ ਸਿਮਰ ਪਛੁਤਾਹਿਗਾ ਮਨ

ਕਹਤ ਕਬੀਰ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਸੰਤੋ [illegible]

In the printed Granth Sahib of [illegible] the Debra (Bhai Chatar Singh Jeevan Singh booksellers) there is no ਨਿਸਾਨ of Guru Arjan Dev – only the moolmantra is written at the top of the page in green ink but in types, nor the Kabir's hymn beginning with ਰਾਮ ਸਿਮਰ ਪਛੁਤਾਹਿਗਾ ਮਨ [illegible]. The arrangement of Kabir's last three or four hymns also differs.

Namdev's only hymn begins with

[illegible]

Jaidev's hymn begins with

[illegible]

Ravidas's hymn begins with

[illegible]

The local printbook [illegible] hymn of Ravidas

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

[illegible]

Rag Basant

In the printed book the order is:— Kabir 8; Ramanand 1; Namdev 3; Ravidas 1, and Kabir again 1.

Kabir's all the 8 shabads are given together in the beginning in the manuscript & and not separately as in the printed & only the hymns of Namdev

Rag Bhairo ✓

In the printed book the numbers & arrangement are as follows:—

Kabir 20; Namdev 12; Ravidas 1, Namdev 1.

The manuscript contains the following:—

Kabir 20; Namdev 10+2 all together ([illegible] is the first line of the 12th hymn)

Ravidas 1; Namdev 1.

Rag Sarang

In the printed book the shabads are as given below:— Kabir 3; Namdev 3 [illegible]; Surdas 1; Kabir 1.

In the manuscript there are together three shabads of [illegible] beginning with:—

[illegible]

[illegible]

[illegible] 323।

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

They are preceded by three of Kabir's beginning with

ਕਹਾ ਨਰ ਗਰਬਸਿ ਥੋਰੀ ਬਾਤ।

ਰਾਜਾਸ੍ਰਮ ਮਿਤਿ ਨਹੀ ਜਾਨੀ ਤੇਰੀ।

ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕਉਨੁ ਸਹਾਈ ਮਨ ਕਾ।

Then come one of Parmanand

ਤੈ ਨਰ ਕਿਆ ਪੁਰਾਣੁ ਸੁਨਿ ਕੀਨਾ।

And last of all one of Surdas:—

ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗ ਬਸੇ ਹਰਿ ਲੋਕ।

Surdas's above shabad is not preceded by the line ਛਾਡਿ ਮਨ ਹਰਿ ਬਿਮੁਖਨ ਕੋ ਸੰਗੁ। as in Kartarpur bir & in other printed books copied from Kartarpur bir. This line is the first line of Surdas following hymn which also appears in full in Banno Granth Sahib:

ਛਾਡਿ ਮਨ ਹਰਿ ਬਿਮੁਖਨ ਕੋ ਸੰਗੁ।

ਕਾ ਭਇਓ ਪੈ ਪਾਨ ਪਿਆਏ

ਬਿਖ ਨਹੀ ਤਜਤ ਭੁਜੰਗੋ।

ਕਾਗੇ ਕਹਾ ਕਪੂਰ ਚੁਗਾਏ ਸ੍ਵਾਨ ਨ੍ਹਾਏ ਗੰਗ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

They a
with

There

And lo

Lor
by the
As li
book
His
fol
in f

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਮਕਰਾਜ ਦੀ ਰਾਣੀ ਰਾਣੀਆਂ [illegible] ॥

To see Sur-Sagar
for these two bigrams [illegible]
G.B.S.

Bohat - Distt Gujrat
Gurdwara Singh Sabha

One old manuscript copy of
Adi Granth ਸੰਮਤਿ ੧੬੬੮
ਮਿ/ ੨੩੨ ਸਦੀ ੫॥
First part leaves 1 to 568 original
along with the two indexes
leaves 5-69 of the original missing ~~pages~~
On the leaf of appears Ragmala
[illegible]
but there is no mention of
ਮੁੰਦਾਵਣੀ at the end of Bhog bani
either in the index, or [illegible]

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

the text ending in leaf 568 of which $1\frac{1}{2}$ page is still blank & ਮੰਗਲਾਚਰਣ can't have been written to

New leaves added 569 to 594 containing

ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ × — ਗਾਵੈ ਮਨ

ਰਾਗ ਸਾਰੰਗ — "

ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ — "

ਰਾਗ ਸੋਰਠ — "

ਰਾਗ ਕਲਿਆਣ — "

ਰਾਗ ਗਉੜੀ — " × why in two place

ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ — "

ਜੈਤਸਰੀ — "

[illegible] — "

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਤ੍ਰਿਤਿਕ ਪਰਤਸਾਰੀ ੧ ——

ਵਿਸਾਦਨ " ——

ਰਾਗ ਸਾਵਰੀ " ——

ਰਾਗ ਮਾਰੂ " ——

ਰਾਗ ਕੇਦਾਰੀ " ——

ਸਰਬ ਪਰਤਸਾਰੀ ੯ ——

ਸੰਗੀਤ ਮਾਲੇ ੧ — ਇਕ ਮਨ ਇਕ ਚਿਤ [illegible]

" ਮਾਲੇ ੨ — ਸੋਹੀ [illegible] ਪਰਕਾਸ਼
ਕਰਹੁ [illegible]

ਸੰਗੀਤ ਮਾਲੇ ੩ — [illegible] / [illegible]
[illegible]
[illegible]।

ਸੰਗੀਤ ਮਾਲੇ ੪ — [illegible]

ਸੰਗੀਤ ਮਾਲੇ ੫ — [illegible]
[illegible]

[illegible] ਦਈ।

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ — [illegible]

ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧ — [illegible]

ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ [illegible]

[illegible]

~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] ([illegible])

[illegible] with Guru Tegh Bahadur

[illegible]

[illegible] after [illegible] about the date not given. [illegible] date correctly given as [illegible]

[illegible]

These ~~pages~~ leaves 469 – 534 were evidently added after

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Guru Tegh Bahadur's death
in Guru Gobind Singh's time, whose
date of death is not given
And they are in a different
handwriting from ~~the~~ original
copy — Paper also differs

There are pictures supposed to
be of Guru Ram Das, Guru
Arjan (and Guru Hargobind
as a ~~young [illegible]~~ lad age about 12
a ~~Har Gobind Singh~~)
no sword — but only a flower in hand
Pictures of [illegible] style

There are also [illegible] [illegible]
BBB of Scott fraser - with
instructions [illegible]

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਜਿਥ ਮੰਗਲ ਦਰਜ ਹੈ ਰਹੇ ਜੇ
ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦੇ।

In the begin[ning] of Granth Sahib
on a separate illuminated sheet
the word ਮੰਤ੍ਰ is given — as
also the shlok

ਤਤਕਰ ਲਿਖੇ ਜਾਣ

Tracings of [illegible] [illegible] [illegible]
of the MS also [illegible] [illegible]
appear opposite

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

[illegible]

ਜੁਮਲੀ ਪਤ੍ਰ ਪੋਥੀ ਕਾ ਤਤਕਰਾ ਰਾਗਾਂ ਕਾ ਕੋਤੀ ਕੇਤ
ਸਮਾਪਤੇ ਕਾ ਇਤ੍ਰ ਸੰਮਤ ੧੭੩੨ ਪੋਹ ੨੩ ਤੂਈ
ਪੋਥੀ ਲਿਖੀ ਪਤੇਰ ਪਤ੍ਰਾ ੨੬ -

[illegible]

ਸਲੋਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ - ਗਾਥਾ - ਫੁਨਹੇ
ਚਉਬੋਲੇ - ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ - ਸਲੋਕ
ਫਰੀਦ ਕੇ - ਸਵਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕ -
ਸਵਯੇ ਕਲ੍ਹ ਕੇ ਤਥਾ ਭਟਾਂ ਕੇ - ਸਲੋਕ
ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ -

ਸਲੋਕ ਤਥਾ ਗੋਸਟ ਮਲਾਰ ਨਾਲ ਹੋਈ
ਮਹਲਾ ੧

ਰਤਨ ਮਾਲਾ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧

ਹਕੀਕਤ ~~ਰਾਹਿ ਮੁਕਾਮ~~ ਰਾਜੇ ਸਿਵਨਾਭ ਕੀ

ਰਾਗ ਮਾਲਾ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

اسی دشمن دا ہر ترحیل ویکھ سکدے ہاں (لشکر دی [illegible])

کلھے میں صفحہ 17 پر بتیہ ہے کہ بادشاہ [illegible] دا [illegible]

میں۔ بابا گورو شاہ [illegible] کا کمشن دیا ہے۔

ایک قصور گرو دی گرنتھ صاحب کا ہے۔

ایک حکمنامہ با شرف نام گرو دی گرنتھ صاحب دا تو

گم شدہ۔ [illegible] ਗੁਰ شکستہ سے [illegible] ہیں

سو در دی پانچ شبد اند سوہلا دی چار شبد

سوہیلا آرتی دی پانچ شبد ہیں۔

ਸ جب تو جاسکی سیکھ ہے۔

ਜਪੁ [illegible] ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀਉ ਦੇ

ਨਕਲ ਦੀ ਨਕਲ ਦੀ [illegible] ਦੀ ਨਕਲ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

213

پنڈی لالہ

حول سنگھ علیہ کا رد لکھا ہے ۔ پر تفو صاحب کا پنڈیہ مدراں گلے بنی

احد لکھ لالہ میں آدھ سچ ہے [illegible]

دوروں کا اور دکھیا [illegible]

جلد [illegible]

سکھوں نال [illegible]

سکھ نمبر 244

سکھوں کا جلد 142

جلد 153

کل سکھوں کا شہدوں بنایا 571

Original with: Anup Singh, Noida
Digitized by: Panjab Digital Library

اسی دستخط دا ہر ترجمہ جوت ہمارے (ثنائی ورم)

لکھے ہیں صفحہ 17 پر پہلے تو بات ہیں ... ہست دی

ہیں بابا گوردتا جی کے دستخط ہیں

جاتو

سنگھ جی ہیں

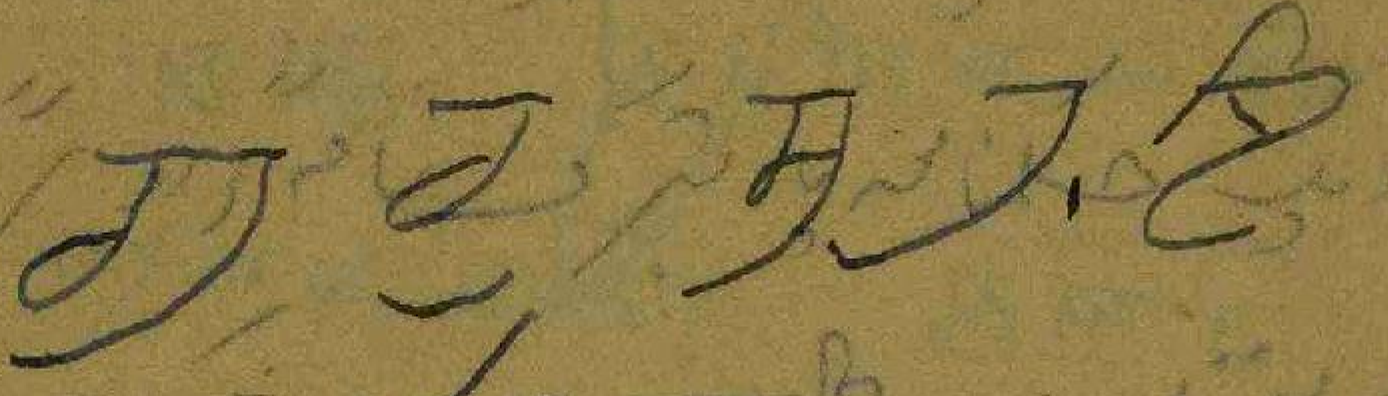

Guru Hargobind's sign
manual in the beginning
of Granth Sahib at Pindi Lala

ੜ

੧੭੨੮ ਵਾਂ. ੧੭੧੯ ਪ. ੬

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

بیڑی للام

مول منتر علیحدہ درج کیتا ہے۔ پر تفو جب دا بیڑا بند دتا گیا ہے

اتھے پہلاں بس آدِ سچ سے جپ جی دا شروع کیتا ہے

واراں دے اوپر دھنیاں دی ہن۔

صفحہ 538 سے 547 تک دوسرے دا لکھیا ہے

باقی تمام سب کو دا حساب کی۔ راگاں دے پچھے دتی ہے

مجموعی باراں پورے اصل دا تو ہیں ہے۔

سلوک کبیر دے 244 — سلوک فرید دے 130

سویّاں دا جملہ 142 — سلوک واراں توں ودھیک جملہ 153

ساری بانی دا صفحہ پتا 571

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] (٩٢) [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] 25 [illegible]

ਰਤਨ ਮਾਲਾ [illegible] ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

پنجابی دی لڑی

کجھ ہوئی

~~کسی ناں راں شعر دا بس ناں اسدا دا نیوے دا شعر دا ہووے~~

~~جو دونوں حساباں نیں بیں ہم بعض حصے سماں~~ ہے۔

اسدا دوجا شعر دا سبھا گھر دا خوشنما نمونہ ہوا۔ 1602 بکرمی دے پنجاباں

~~سائیں~~ ہے لکھیا دا بکرمی 1918 سنہ ۔ ورتو ہے

ਸਾਢੇ ਸਤਾਈ ਲਿਖਿਆ ਪਤਰ

~~ਕਾ~~ ਫਿਤਰ ਸਮਤ ੧੯੧੮

رستی دا پورا نقل گنتی ملی بھیجی ہے۔

تائیں نالوں انسان دے دیوے ہیں۔

سالی

1 اگرتے سلیار نال سچی

2 رتن نال وادم گل

3 حطب ۱۱۰ شاں بعد شو نال ہو ۔ لم درگ مالا

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

١٢ [illegible]

دکھیاں وارداں دی پوٹلی ہیں

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Can take up for words
with the help of a photographer
or other painter.

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

[illegible] + [illegible]

ایک بیرا گاؤں جھلانا مانگٹ کے پاس ہے - اسے پاس

جسے کو شبہ کھارا یا صرف کھارا کہتے ہیں

ڈیرا کو الہ ضلع

کھارا بلٹ

جھلانا ماجا گوں کی لڑکی

(مانگٹ گوت)

مانگوں کا ساجھی لگ گئی اور وہ لوگ بھی آ کر جھلانا ای

کھارا

پیچھے کھارا کا لفظ لگ کر صرف مانگٹ ہو گیا + بھائی ہیر کا دادا یا پڑدادا یہاں آ کر آباد ہوا

کھارا

+ کھارا

کھاری [illegible]

+ [illegible]

اندازہ یہ نقل کروائی گئی تھی وقت اور کہاں کی وقت ۱۸۲۱ اور

پہلے سے بیچ میں بڑی ۔ بابے کا بوں کی قلم کی تحریر ہیں اس بیڑ میں

ہیں +

لالہ شیدی میں بھائی جی نے کہا کہ یہاں کی بہاری بیڑ اور ملت

والی بیڑ ۔ دونوں ایک ہی اصل اور ۔ کی ضرب نقل کی گئی ہے

~~بانگلک کا ایک صاحب~~

بانگلک کے ایک صاحب بھائی بنو اوتیا نے بتایا کہ ۔ میرا کا شبد ۔ راگ مالا ۔ وغیرہ کا لکھو

بانیاں بھی خود بھائی بنو نے اپنی مرضی سے نہیں بلکہ گورو صاحب کا حکم پہنچے آنے پر

درج کیں + اس پر سوال ہے کہ کیا وہ اصل میں کی گئیں کہ صرف بنو کی نقل یا نقلوں میں

کسی صاحب پتا لگا کہ یہ بھی لکھ دیجئے کا مطلب ہے کہ گرنتھ صاحب نقل کرانے

گورو صاحب کا یا کہ بھائی بنو بھیجے + ~~اس پر سوال ہے کہ~~ یعنی یہ لفظ بھائی بنو کے ہیں

مگر سوال یہ آتا ہے کہ یہ لفظ پھر اصل بیڑ میں نہ ہونے چاہئیں + دوسرے انہوں نے بیڑ

گورو صاحب کے پاس بھیجنے سے پہلے ہی ختم کر لی تھی ۔ اور دونوں نقلوں کی جلدیں بنوا کر حاضر

ہو گئے تھے +

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਸਾਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇ ... [illegible]
ਨਿਕਲੇ

(1) [illegible] very probable

(2) [illegible]

[illegible]

ਬੀੜ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਜੀ
ਮਾਂਗਟ (Distt Gujrat)

(1) ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਥ:-

ਅਸੂ ਵਦੀ ੧ ਸੰਮਤ ੧੬੫੯

ਪੋਥੀ ਲਿਖਿ ਪਹੁੰਚੇ

ਤਤਕਰੇ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਮੇਂ ਦੀਆ ਹੈ। ਮਗਰ ... [illegible]

(2) ਰਾਗ ਸਾਰੰਗ ਮੇਂ ਸੂਰਦਾਸ ਕੇ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਪੂਰੇ ਪੂਰੇ
ਅਤੇ ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਵਿਚ ਮੀਰਾਂ ਬਾਈ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

(3) ਛਾਡਿ ਮਨ ਹਰਿ ਬੇਮੁਖਨ ਕੋ ਸੰਗ।
(ਤਕ)
ਕਾਗ ਕਹੇ ਪੈ ਪਾਨ ~~ਕਿ~~ ਪਿੰਆਇ ਬਿਖ ਨਹੀਂ ਤਜਤ
ਭੁਅੰਗ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਕਾਗਾਂ ਕਪੂਰ ਚੁਗਾਏ, ਸ੍ਵਾਨ ਨ੍ਹਾਇ ਗੰਗ।
ਖਰ ਕੋ ਕਹਾ ਅਗਰ ਕੋ ਲੇਪਨ।
ਮਰਕਟ ਭੂਖਨ ਅੰਗ।
ਪਾਹਨ ਪਤਿਤ ~~[illegible]~~ ਬਾਨ ਬੇਧੇ
ਰੀਤੇ ਹੋਇ ਨਿਖੰਗ।
ਸੂਰਦਾਸ ਕੀ ਕਾਲੀ ਕਮਰੀ ਚੜ੍ਹਤ ਨ ਦੂਜਾ ਰੰਗ॥

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(ਅ) ਹਰ ਕੇ ਸੰਗ ਬਸੇ ਹਰਿ ਲੋਕਾ। etc
(ੲ) ਅਬ ਆਏ ਵੇਖਿਓ ਮਾਈ ਕੇਤਨਨੈਣ etc

(3) Dhunis above rāgs entered — evidently corrections — ਹਦੂਤਾਨ ਫੇਰ ਉਪਰੀ ਪਾਸ ਜੋਗ ਤੋਂ ਉਪਰ ਲਿਖਕੇ, 'ਧੁਨੰ' ਇਕ ਪ੍ਰਸੋਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਾਂ ਅਗਿਓਂ ਹੀ ਤੋਂ ਲੀਕ ਦਿਸਦੇ ਹਨ।

(4) ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਹੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਅਤੇ ਨਿਸਾਣੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

(5) ਅਰ ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ ਦਸਾਂ ਦੀ ਲਿਖਿਤ ਇਸ ਬੀੜ ਵਿਚ ਹੈ।

(6) (ਕਵਿਤਾ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣ ਦੇ ਬਾਰ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਹੀ ਇਕ ਹਥ ਵਿਚ ਹਨ) I guess this — cannot verify

(7) ਏਥੇ ਕਈ ਤਾਰੀਖਾਂ ਤੇ ਦਸਖਤਾਂ ਦੀ ਗਲ:-
(a) ਤਿਨ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਥਾਂ ਦੇ
(b) ਤਿਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਥਾਂ ਦੇ
(c) ਇਕ ਅਤਾ ਸੰਮਤ ਜਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ ਦੇ ਜੋ 60 ਲਿਖੇ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲਿਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(ੲ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਕ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸੰਮਤ ੧੭੬੪
ਕੇਤੂ ੨੮ ਦਾ ਸੰਗਤ ਮਾਨੇਚਕ ਦੇ ਨਾਮ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਦੀ ਰਾਹੀਂ
ਸੀ। ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਦੇ ਮਾਨੇ ਚਕ ਸੰਗਤ ਪਾਸ। ਅਬ ਤੇਜਾ
ਸਿੰਘ ਦੀ ਫ਼ਰਮਾਇਸ਼ ਕਰ ਘਲੀ ਹੈ।

(ਅ) ਹੁਕਮ ਸੰਗਤ ਖਾਰਾ ਦਾ ਹੈ। ਏਸ ਵਿਚ 'ਖਾਲਸਾ' ਲਫ਼ਜ਼
ਆਇਆ ਹੈ। ੧੩ ਸਤਰਾਂ ਹਨ। ਸੰਗਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁਖੀ ਆਦਮੀਆਂ
ਦੇ ਨਾਮ ਲੈਕੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਚਿਠੀ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਤੇ ਇਹ
ਸਤਰਾਂ ਹਨ:—

ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਆਏ। ਸਿਰੋਪਾਉ ਅਰ ਸਠ ਹਜਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ
ਧੁਖਧੁਖੀ ਇਨਾਮ ਪਾਈ। ਹੋਰ ਭੀ ਸਤ ਕਾਮ ਗੁਰੂ ਦੇ
ਸਦਕਾ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਭੀ ਥੋੜਿਆਂ ਦਿਨਾਂ ਕੋ ਮੇਂ
ਆਵਤੇ ਹਾਂ। ਸਰਬਤ ਸੰਗਤ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ ਹੈ
ਸੋ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਮੇਲ ਕਰਨਾ, ਜਦ ਅਸੀਂ ਕਹਿਲੂਰ ਆਵੇਂ, ਤਦ
ਹਥਿਆਰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਹਜ਼ੂਰ ਆਵਣਾ। ਜੋ ਆਵੇਗਾ ਸੋ ਨਿਹਾਲ
ਹੋਵੇਗਾ। ਤੇਜਾ ੧ ਸੋਨਾ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਤਿਸਦੇ ਰੁਪਏ ਬੀਸ
ਕਿਆਰੀ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੇ ਹਨ। ਹੁਕਮ ਦੇਖਦੇ ਹੁੰਡੀ ਕਰ ਭੇਜਣੀ।
ਮੇਵੜੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਨਾਹੀਂ। ਜੇ ਮੇਵੜਾ ਰੋਕੇ ਤਾਂ ਖਰਚ ਦੇਕੇ
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਾਥ ਭੇਜਣਾ ਹੁੰਡੀ ਕਰਾਇਕੇ।

ਸੰਮਤ ੧੭੬੪ ਸਤਰਾਂ ਤੇਰਾਂ।

Clearly G. Gobind Singh was very happy on meeting Bahadur Shah at Agra and expected soon to be restored to his possessions at Kahlur & allowed to be returned to it. This must have been early in 1765

before Baisakhi - by which time he expected to return to Kahlur.
It is also clear that he was disappointed in these hopes & was dragged along to the Deccan by the Emperor practically a prisoner. And ~~later~~ after deportation to the Deccan, confined ~~at~~ at Nanded as state prisoner, ~~~~ when he returned from Hyderabad Deccan after battle with Kam Baksh, ~~it was to be a assassinated~~ assassinators followed him, & stabbed him at Nanded.

The year given in Hukamnama ought to be 1765 S. & not 1756 S.

[illegible]

Other Hukamnamas are promised ~~to~~ be brought ~~to me~~ at Lahore when they can be photographed.

[illegible]

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

واسو - جو منڈی بہاؤالدین سے ڈیڑھ میل کے فاصلہ پر ہے - وہاں کی بابا ... صاحب

Dt 19th Oct 1943

Wasu - district Gujrat - Tehsil Phalia

(1) ਤਤਕਰੇ ਦੇ ਮਗਰ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-
ਤਤਕਰਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕਾ ਲਿਖਿਆ ਸੰ: ੧੮੮੬ ਵਿਚ
ਜੇਠ ਸੁਦੀ ੧੦"

1886
57
1829 A.D.

(2) ਸਰੂ ਨੀਸਾਣ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦਸਤਖਤਾਂ ਦਾ ਤਤਕਰਾ ਥਾ
ਉਸ ਦਾ ਨਕਲ ਲਿਖਿਆ

(3) ਸੋਦਰ ੫ ਸਬਦ
ਸੋ ਪੁਰਖ ੪ ਸਬਦ
ਸੋਹਿਲਾ ਆਰਤੀ ੫ ਸਬਦ

(4) ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਗੋ ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

(5) ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਵਿਚ ਹੇਠ ਸਬਦ ਗੁਰਦਾਸ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਸਬਦ ਦਾ, ਜੋ ਬਾਕੀ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਬੀੜ
ਪਾਠ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ ਹੈ:-

ਛਾਡਿ ਗਇਓ ਸੁਖਮਨ ਕੇ ਸੰਗ।
ਰਸ ਭਰੇ ਪੀ ਪਾਇ ਪੀਆਲੇ ਬਿਖੁ ਨ ਤਜਾਵੀ ਭੁਇਅੰਗ (ਪਰੀ ਸਮਾ)
ਰਾਗਾਂ ਰਸ ਰੂਪਰ ਸੁਗਧਿ ਸਮਾਨਿ ਨਹਾਇ ਲੀਆ।
ਘਰ ਕੇ ਰਸ ਆਗਰ ਕੇ ਸੋਖਨ, ਸਰਕਟ ਭੁਯਨ ਸੰਗ॥੧॥
ਪਾਇਨ ਪਤਿਤ ਬਾਹ ਨ ਖੋਪੇ ਲੀਤੇ ਲੋਇ ਲਿਅੰਗ।
ਸੁਰ ਰਾਗਿ ਓਇ ਲਾਗੀ ਰਸਨੀਆ ਜਰਤ ਨ ਭਾਗ ਹੈਗ।

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ:— ਤਾਰੀ ਦੇ ਸੰਗ ਵਾਲੇ ਜੀ ਹੋਰ ਦਾ
(6) ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਵਿਚ ਮੀਰਾਂ ਬਾਈ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ:—
ਮਨ ਹਮਾਰੋ ਬਾਂਧਿਓ ਮਾਈ ਕਵਲ ਨੈਨ ਆਪਨੇ ਗੁਨ
ਮੀਰਾ ਗਿਰਧਰ ਸੁਆਮੀ ਦਇਆਲ ਤਨ ਕੀ ਤਪਤਿ
ਬੁਝਾਈ ਰੀ ਮਾਈ।
ਕਵਲ ਨੈਨ ਆਪਨੇ ਗੁਨ ਬਾਂਧਿਓ ਮਾਈ।
(7) ਭਗਤ ਕੀ ਬਾਣੀ ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ
ਸਹਲੇ ਭੁਣਾਂ ਤੋਂ ਰੇਕੇ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—
ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ ਮ: ੧, ਮ: ੩, ਮ: ੪, ਮ: ੫
ਮੁਦਾਵਣੀ —
ਸਲੋਕ 'ਜਿਤ ਦਰ ਲਖ ਮੁਹੰਮਦਾ'
ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ 'ਰਤਨ ਮਾਲਾ'
(ਆਸਾ ਜਾਪ ਨਿਰਬਾਣ)
'ਹਕੀਕਤ ਰਾਹ ਮੁਕਾਮ ਰਾਜੇ ਸਿਵਨਾਭ ਕੀ'
'ਰਾਗ ਮਾਲਾ'
'ਸਿਆਹੀ ਕੀ ਬਿਧਿ' (ਹੋਰੀ)
(8) Just before the ਤਤਕਰਾ there comes the ਚਲਿਤ੍ਰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣੇ ਕਾ giving dates of death of Gurus first to ninth guru. The date of tenth

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

guru is not given. That of Guru Nanak is ਸੰਮਤ ੧੫੯੬ ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦

A peculiar mistake is made about the date of death of Guru Hargobind. The date of death of Baba Gurditta is placed against Guru Hargobind's name thus: —

ਸੰਮਤ ੧੬੯੫ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੧੦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ
ਸਮਾਣਾ ਕੀਰਤਪੁਰ ਆਦਿਤਵਾਰ ਨਉ ਘੜੀਆਂ
ਰਾਤਿ ਜਾਂਦੀ ਨੂੰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕਾਰਣ ਕਰਣ ਸਮਰਥ
ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ
ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਸਮਾਣਾ ਕੀਰਤਪੁਰ
ਦੇ ਜੋਤਿ ਬਾਪੂ ਪਤਾਲਪੁਰੀ ਨਾਉ ਥਾ ਕੋਠੇ ਵਿਚਿ
ਪੰਜ ਦਿਨ ਸੰਗ ਹੋਆਂ। ਰਾਤਿ ਅੱਧੀ ਸਮਾਣਾ ਜੀ
ਉਤੇ ਦਾਗ ਦਿਤਾ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਜੋ
ਗੁਰ ਗੁਰਦਿਤਾ ਜੋ ਹੋਵੇਗਾ।

Guru Tegh Bahadur's date of death is given last of in these words

ਸੰਮਤ ੧੭੩੨ ਮਿਤਿ ਮਘਰ ਸੁਦੀ ੫ ਵੀਰਵਾਰ
ਡੇਢ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੀ ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ
ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਸੰਗ ਹੋਣਾ ਗੁਰੂ
ਕੀਤਾ॥

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Conclusions

(1) This copy was made in Ranjit Singh's time (10 years before Ranjit Singh's death) from a manuscript copy prepared in Guru Gobind Singh's time directly from Bhai Banno's <u>bir</u>.

(2) The mistake which was the cause of so much confusion about the dates of birth, death etc of Guru Hargobind's children and other events of his life, and possibly also of his own birth, started early in taking the date of death of Baba Gurditta as that of Guru Hargobind himself and evidently persisted till the time of Ranjit Singh. This was due to the fact that the two dates

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

of death i.e. of Baba Gurditta and of Guru Hargobind, were entered at the end of Chalitra Jotijot Sawanan ka in the Adi Bir by B. Harkrishan ji before Guru Har Rai's death probably at the dictation of his father Guru Hari Rai; But in giving Baba Gurditta's death date he omitted the name and simply stated

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਮਾਣੇ

This fact is clearly stated by subsequent copyists from the original Adi-bir

Later some copyist made another mistake that is they affixed the date of death to Guru Arjan Dev, as appears from a manuscript at Akhnur (Jammu)

The copyist in both cases appears to have thought one date extra so far as the Gurus were concerned, so he affixed the date of death of Baba Gurditta

in one case to Guru Hargobind
& in the other to Guru Arjan.
In the manuscript at Woxu,
he has chosen to omit the date
of Guru Hargobind's death and
the ~~be~~ mixed up the letter point
of both dates into one place.

Akhnoor (Riasi-Jammu) 329

D/ 30th Oct 1943

There are three manuscript copies of Adi-Granth at this place:— two in Gurdwara Panchaiti and one in Dharamsala Nanak Chand Ganesh Das Thakurál as also a manuscript of Dasam Granth in the Panchaiti Dharmsala

(1) The oldest copy is the one dated Sammat 1780:— (corresponding to A.D. 1723)

ਸੰਮਤ ੧੭੮੦ ਮਿਤਿ ਵੈਸਾਖ ਦਿਨ ਪੰਦਰਾ ਗੁਰਦੇਵ
ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਪੂਰਨ ਲਿਖਿਆ

(2) This is written by one scribe on 684 leaves of 13"x8" size — written width wise, that is like the books we find now a days.

(3) The Dhunis ਧੁਨੀਆਂ are given by the same scribe in due places

(4) The first line only of Surdas's hymn

ਛਾਡਿ ਮਨ ਹਰਿ ਬੇਮੁਖਨ ਕੋ ਸੰਗ

is given as in Kartarpur bir

The second hymn

ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗਬਸੇ ਹਰਿਲੋਕ

is given in full

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by,
Panjab Digital Library

(5) Under Rag Maru, Mirabai's hymn is given in full

ਮਨ ਹਮਾਰੋ ਬਾਂਧਿਓ ਮਾਈ ਕਵਲ ਨੈਨ ਆਪਨੇ ਗੁਨ

(6) Ninth Guru's bani is given under proper rags & Shloks at the end as found in printed books now. Rag Jaijawanti hymns appearing after Rag Jaitsari & not after Rag Prabhati.

(7) The bhog ki bani (entries towards the end) follow the order as shown below

(a) Shlokas of Kabir — 244
(b) Shlokas of Farid — 130
(c) ਸਵਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕ।
(d) ਸਵਯੇ ਭੱਟਾਂ ਦੇ।
(e) ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ
(f) ਸਲੋਕ ਨਾਵੇਂ ਮਹਿਲ ਦੇ ॥੫੭॥ — no space left but continuous
(g) ਜਿਤ ਦਰ ਲਖ ਮੁਹੰਮਦਾ।
(h) [illegible] ਨਾਲ ਦੇਵੀ।
(i) ਮੁੰਦਾਵਣੀ (ਦੋਵੇਂ ਸਲੋਕ)। — space left line
(j) ਰਤਨਮਾਲ ([illegible])। with the usual.

Colophon: ਰਤਨਮਾਲਾ ਸੰਪ ਉਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸਮਤੀ [illegible] ਜੀ ਕੀ ਸਮਤੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਖੀ।

(k) [illegible] ਗੁਰ ਮੁਕਾਮ [illegible] ਕੀ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(l) ਰਾਗ ਮਾਲਾ

(m) ਚਲਿਤ੍ਰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣ ਕਾ।

This is upto the date of death of 9th Guru. The date of death of Baba Gurditta is not given. Apparently this *bir* was copied ~~in Guru Gobind~~ from a copy made in Guru Gobind's time X

(n) ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਬਿਧੀ (ਵਿਧੀ)

The date of copying this *bir* is given again here, in fact must have been first written here, and afterwards given at the beginning of the *tatkaras* (list of contents) which were usually written after the main body had been copied

(8) Before the tatkaras on a loose & unnumbered leaf is given the following colophon:-

ਜਪੁ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕੀ ਦਸਤਕ ਦਾ ਨਕਲ,
ਨਕਲ ਦਾ ਨਕਲ, ਨਕਲ ਦਾ ਨਕਲ ਲਿਖੀ
ਸੀ ਤੇ ਲਿਖਿਆ

That is this *bir* is sixth in the series of copying, i.e. in 6th generation from the original.

Original with:
Anup Singh; Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Of course no 'ਨਿਸ਼ਾਨ' of any Guru appears in it, having been copied 15 years after Guru Gobind Singh's death.

II

(1) The second manuscript copy of the Adi Granth in this Panchayati Dharmsala is a beautifully written book throughout in one man's handwriting — border is simple but decorative.

(2) The book begins with the dates of death of the Gurus — but a curious mistake is made which I see for the first time here. The date of death of Guru Arjan (i.e. Samwat 1663) is omitted, and in its place that of Baba Gurditta offered to this name thus:—

ਸੰਮਤ ੧੬੮੧ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੮ ਬੁਧਵਾਰ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦਿਤਾ ਅਰਜਨ ਜੀ ਸਮਾਣੇ|

The date, the day and the year are all wrong. It is not understood where he took these from.

Tenth Guru's date of death is given thus:—

ਸੰਮਤ ੧੭੬੫ ਕਤਕ ਸੁਦਿ ਪੰਚਮੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮਾਏ ਸੰਮਤ [illegible] ਦੇ ਵਿਚ
ਪਹਿਰ ਰਾਤ [illegible] [illegible] ਗੁਰਵਾਰ [illegible]
[illegible] [illegible] ਉਪਰ ਸਾਰ [illegible] [illegible]।

This is again wrong — i.e. it differs from that generally accepted. But it may give a useful check on the other.

(3) No date of copying this Granth is given, but it can not be long after Guru Gobind Singh's death.

(4) Here ਮੁੰਦਾਵਣੀ comes after the Shloka ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ, and then come the following in the order given below. Only the first Shlok of ਮੁੰਦਾਵਣੀ is given, omitting the second usually found.

(a) ਸਲੋਕ ਨੌਵੇਂ ਮਹਿਲ ਦੇ ॥੫੯॥
(b) ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ॥੨੪੩॥
(c) ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ॥੧੩੦॥
(d) ਸਵੱਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ
(e) ਸਵੱਯੇ ਭਟਾਂ ਦੇ
(f) ਜਿਤ ਦਰ ਲਖ ਮੁਹੰਮਦਾ।
(g) ਸਾਹਿ [illegible] ਸਾਖ
(h) ਰਤਨ ਮਾਲਾ (Ramkali)

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ending in the usual colophon,
but worded slightly differently
ਰਤਨਆਗਰ ਸਧ ਉਤਾਰ ਦੀਤਾ॥ ਸਾਰੇ ਆਖਰੀ
ਤੇਰਵੀ ਸੀ॥ ਭੀ ਆਖਰੀ ਰਾਗਮਾਲ ਲਿਖੀ
(N.B. ਭੀ in dogri language means for
round about Jammu)
(i) ਹਕੀਕਤ ਰਾਹੁ ਮੁਕਾਮ ਰਾਜੇ ਸਿਵਨਾਭ ਕੀ
[Airapati Naik was raja of Negapatam
Tanjore in the country of Raw Raja
Shiv Nabh's offspring in ਸਤਾਰਕ
ਸਿੰਘ — his son being Rai Singh and
grandson Maya-dawan.]
(j) Rágmala
(k) ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਬਿਧੀ

III

Dharamsala Ganesh Dass Nanakchand
Thakurol

(1) The list of contents begins with the
words
ਤਤਕਰਾ ਸਭੀ ਪਤ੍ਰ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਕਾ
This shows that the words ਪੋਥੀ and
ਗ੍ਰੰਥ were used indiscriminately

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Note for Granth Sahib

(2) The words "ਜਪੁ ਨੀਸਾਣੁ" appears in the Index but no 'ਨੀਸਾਣੁ' given, Clearly the words were only copied from an other book where ਨੀਸਾਣੁ was given. Instead of ਨੀਸਾਣੁ the first four pauris of the Japji are given on two pages very much ornamented or illuminated — the writing is in two circles — round which there are leaves & tendrils painted in different colours, peacock blue predominating. If possible, their photographs should be taken & reproduced in my book.

(3) In this bir the bhog bani follows a different order, as shown below:—

ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ
ਗਾਥਾ। ਫੁਨਹੇ। ਚਉਬੋਲੇ।
ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ
ਮੁੰਦਾਵਣੀ।
ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯
ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ
ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ

Original with: Anup Singh, Noida
Digitized by: Panjab Digital Library

ਸਹੰਸੇ ਸ੍ਰੀਅਖੰਡਾਰ
ਸਹੰਸੇ ਭੇਟੇਂ ਦੇ
ਫਤੂਆਣਾ।
ਨਰੀਕਤ ਕਾਰ ਮੁਕਾਮ ਨਾਲੇ ਸਿਦਕਾਂਤਕ
ਰਾਗ ਮਾਲਾ।
ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਚਿਠੀ

---

9 = ੮ or ੯ on the door of the Dharamsala.

---

* डेरा बाबा बीरा

Sodhi ———
Mahant
P.O. Riasi
Dist Riasi
c/o Nikka Singh Ram Singh
Shopkeepers

continued

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Continued

ਇਕ ਗਾਥਾ ਤੋਂ ਪਤਾ ਇਹ ਮਾਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕਿ
ਬਾਬਾ ਬੀਰਾ ਕਿਰਪੰਥੀ ~~[illegible]~~ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ।
ਅਤੇ ਹਾਕਿਮ ਰਾਏ ਇਕ ਛੁੱਟ ਸੀ ਕੇ
ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਲਾਲੀਮ ਵਕੇ ਪਿੱਛੇ
ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਲੈਣਾਂ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਦੀ
ਸਿੱਖੀ।

ਡੇਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਦੇਣੇ
ਤੇ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕੋਈ ੨੫ ਜਾਂ ੩੦ ਹਜ਼ਾਰ
ਸਾਲ ਦੀ।

ਪੰਜਾਬ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਗਲ
ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਬਾਬਾ ਬੀਰਾ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ
ਰਹੇ ਸਿੰਘ ਰਖ ਦੇਂਦੇ ਸਨ, ਖਿਲਾਫ਼ ਰਖਦੇ ਸਨ
ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰੀਤੀ ਦਾਤਨ ਗੜਵਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਰਖ
ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜਦ ਕਦ ਆ ਬੈਠਦੇ ਸਨ
ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਰਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਡਿੱਠੀਆਂ ਸਨ
ਹੈ ਇਹ ਨਵੀਂ ਹੋਇਆ।

ਕਹਾਣੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬੀਰਾ ਨੇ, ਜਿਸਦੇ ਨੇ
ਉਸ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇ ਗਏ ਸਨ, ਸਮਾਧੀ ਹੈ ਅੰਦਰ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮਜ਼ਾਰਾ ਸਮਝ ਕੇ
ਲੋਥ ਪਾਟ ਦਿਤੀ। ... ਰਫੂ ਚਿਰਪਣੇ
ਉਸ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਰਾਖਤ ਤੋਂ ਚਿਕਨ
ਬਾਬਾ ਬੈਠਾ ਉਥੇ ਭਜਨ ਆਦਿਦਾ ਅਤੇ ਪਯਾਰ
ਆਦਿਦਾ ਅਤੇ ਕਿਤਨ ਚਿਰ ਟਿਕਿਰਾ ਰਿਹਾ।

ਫੇਰ ਬਾਬਾ ਬੋਰਾ ੧੦ ਜਾਂ ੧੨ ਫੇਰ
ਅਪਹੁਰ ਤੇ ਉਪਰ ਬੰਦਰਗਾਹਾਂ ਦੇ ਵੀਰੋ
ਪਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ-ਉਤੇ ਰਖ ਦਿਤੇ।

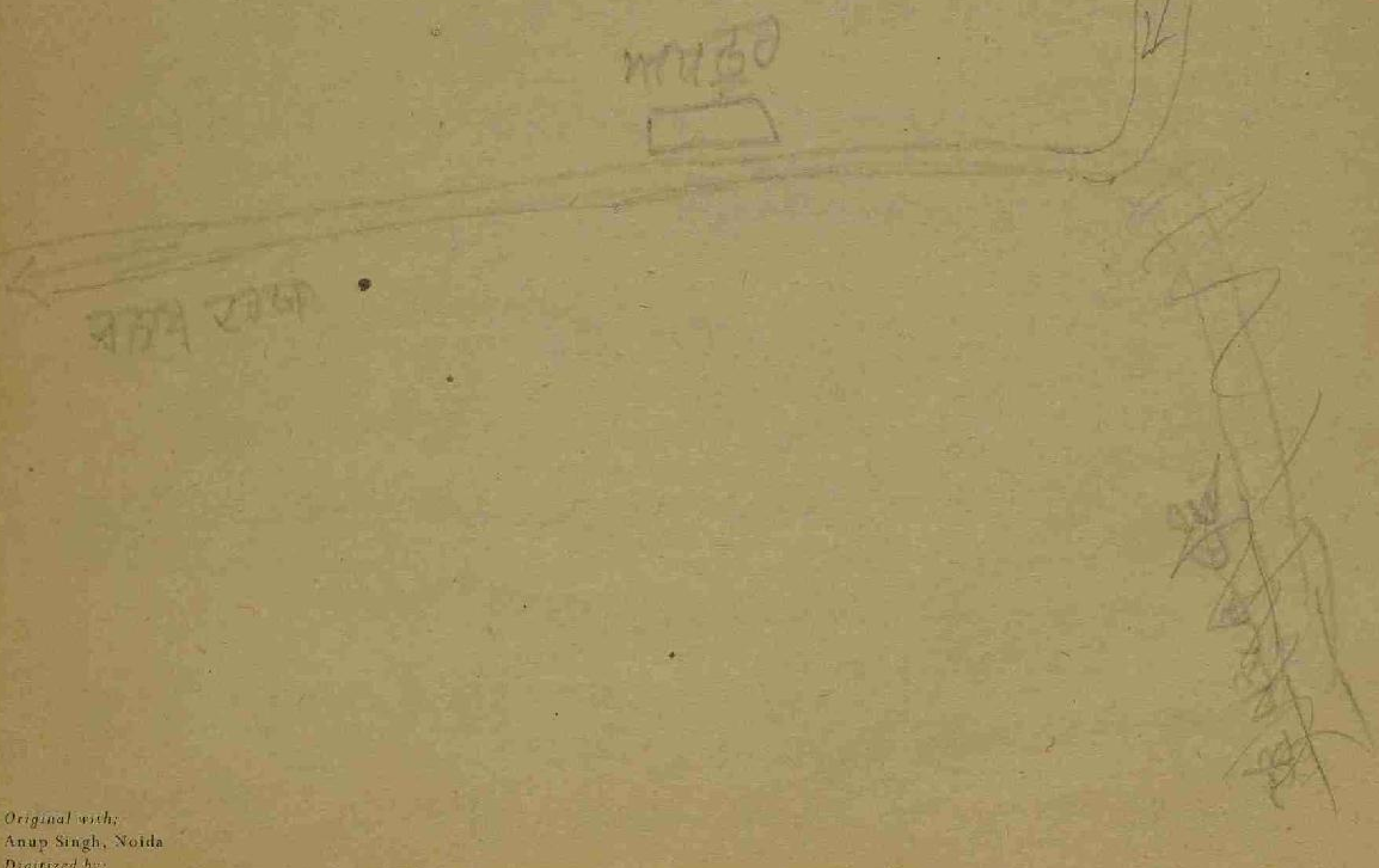

Letter to Prof Teja Singh. 1737

1/2/43

My dear Teja Singh ji,

I have just returned from a fortnight's ~~tour of~~ ~~Pesh~~ touring ~~t of Peshawar~~ I have been to Peshawar, Hoti Mardan, Mangat & Dehra Baba Banda (Riasi).

As suggested by you I went to Hoti simply to see Baba [illegible] Singh for Goindwal pothi. He has not got this book, and his nephew in relation who has it, is in jail as a political prisoner. So that is that.

Regarding the Granth Sahib printed & published by S.S. Charan Singh (on which you rely so much even for minor points), I regret that the claim made for it is baseless. All that S.S. Charan Singh could achieve as a result of his great effort, and the undue pressure [from influential [illegible]] brought upon the custodians of the Kartarpur Bir, was to have a rapid (hurried)

Path performed from it. The pathi or the listeners each take only some mental notes ~~on the main points~~ ~~or also~~ generally about what the book contained & what it did not. He had taken a photographer with him also, and as soon as the first page was opened, the photographer took a snapshot of ~~it~~ the 'sign manual' of Guru Arjan Dev in it, when a hue & cry was raised by the custodians, & the photographer turned out ~~luckily~~ but with his camera safe. The negative of this snapshot is in the possession of one Prem Singh, proof reader in the Munshi Gulab Singh's Press. Prem Singh had sold the copyright of printing 500 copies of the बीड़ to Messrs Chatar Singh Jeevan Singh

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Booksellers Amritsar & to Some others including S. S. Charan Singh. There is all the authority behind these editions of Granth Sahib published with & claiming that they have been compared with Kartarpur Bir.

So far from Bhai Prem Singh, Hoti.

Now as regards the notes taken on loose sheets which a Sadhu brought to you, I had the story of these sheets from the President of the Managing Committee of Bhai Banno's new Gurdwara at Mangat. These notes were taken by or were supposed to have been taken ~~by~~ forty years ago ~~a Sant Gulab Singh~~ by one Sant Gulab Singh, who had established himself in a village near Mangat, where my informer used to see the Sant, in his younger days. He also told me that a manuscript copy of Granth Sahib corrected with these notes exists at the Dera.

How the note sheet passed on to the Sadhu who presented them to you, my

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

informer could not tell me.
I believe you will find this information interesting

I have seen one copy of Granth Sahib published by Messrs Chatar Singh Jeewan Singh at Rawalpindi, but this did not contain the 'sign manual' of Guru Arjan in the discursive style which appears elsewhere. Only the mool-mantra was printed in Green colour at the top of the first page in usual bold type-characters followed lower down by the word 'jap' given as a heading, & then began the japji with ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ

~~Yo~~ When I saw you at Amritsar on the 10th Oct, I found you had a copy of the edition ~~printed~~ & published by S.S. Charan Singh, which you were comparing with the manuscript

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

of 1728 Samat.

Before going out on tour ~~towards~~ Peshawar way, I had written a letter to you asking you to send me a tracing of certain characters & figures made trace from 1728 copy. ~~This did not require much effort~~ simply. This was only a few minutes work & I had expected to find the tracing waiting for me on my return, but it has not come yet. But what is more important for me now is to secure a tracing of the ~~seal~~ (?) of Guru Arjan Dev ~~supp~~ said to have been reproduced in the edition brought out by S. S. Charan Singh. Can you oblige me by sending to me a tracing of this, and also say if it appears on the same page as the Jappji text etc, or on a separate sheet affixed in the beginning of the book.

Have you yet written a note re. the Goindwal pothi?

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Letter to Dr Ranjit Sil
Manjit Gajat

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ,

~~ਆਪ ਮੇਰੇ ਤਕ~~ ਆਪ ਨੇ ਜੋ ਸਹਾਇਤਾ
ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਤੁਰਤ ਭਾਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦਿਤੀ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ
ਅੰਦਰ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪ
ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਹੋਰ ~~ਸ~~ਗਲ ਵਿਚ ਆਪ
ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲਿਖਾਂ। ਇਸ ਬਾਰੇ
ਹੋਰ ਨੋਟ ਸਾਫ਼ ਕਰਾਇਆਂ ਹੀ ਆਪ ਦੀ ਮਦਦ ਦੀ ਲੋੜ
ਪੈ ਸਕੀ।

ਪਿਛੀ ਜਾਨ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੀੜਾਂ ਬਾਬਤ
ਮੇਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਆਪ ਨੇ ਨੋਟ ਲਿਖੇ ਸਨ, ਹਵਾਲਿਆਂ
ਦੀ ਪੜਤਾਲੀਆਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦੀ। ਇਕ ਸੰਮਤ ੧੭੩੨
ਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਸੰਮਤ ੧੮੧੮ ਦਾ ਸੀ। ਪਰ
ਸਾਫ਼ਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਭੀ
ਉਥੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਤ ਜਾਣੂ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ
ਅਤੇ ਨਾ ਸਾਰੇ ਵੇਖੇ। ਸਨ ੧੮੧੮ ਵਿਚ ਸਰ
ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਸਾਰਥੀ, ਬਰਨ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਵਿਚ
ਸੀ, ਤਰ ਗੁਰਮਤਾਂ ਦੇਸ਼ੀਆਂ ਦੇਖੋ ਇਹ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਇਉਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ! — 1691 / 6 / 1635

“(੪) ਪਹਿਲੀ ਜਾਣ ਵਿਚ ਭਾਈਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ
ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਬੀੜ ਹੈ ਜੋ ਸੰਮਤ ੧੬੭੫
ਦੀ ਹੈ, ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਸੀ ਅਰਥਾਤ ਪਹਿਲੀ
ਬੀੜ ਤੋਂ ੧੪ ਸਾਲ ~~ਪਿੱਛੋਂ~~ ਮਗਰੋਂ ਜਿਸ ਤੇ
ਨੌਵੀਂ ਤੇ ਦਸਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਹਨ।
(੫) ੧੬੬੨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ੧੬੭੧ ਤਕ ਇਕ ਹੋਰ
ਬੀੜ ਤਿਆਰ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਤੇ ਪੰਜਵੀਂ, ਛੇਵੀਂ, ਸਤਵੀਂ
ਨੌਵੀਂ ਤੇ ਦਸਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਦਸਤਖਤ
ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਰਾਗਮਾਲਾ ਲਿਖੀ ਹੈ।”

ਇਹ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਦੇਖੇ ਜਾਣ। ~~[illegible]~~
ਜੇ ਨਿਰਖ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਤੇ
ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਸੰਮਤ ੧੬੭੫ ਵਾਲੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦ ਜਾਪੇ। ਇਹਨਾਂ
ਵਿਚ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਕਿ ਜਾਂ ਤੇ ਉਤੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਿਤੀਆਂ ਹਨ
ਕਿ ਨਹੀਂ (੨) ਪੰਜਵੀਂ ਦੇ ਜਿਤੇ ਹੈ ਤਕ ਉਸ ਵਿਚ ਦੇਖੇ
ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਮਤ ਹੈ ਜਾਂ ਦੇਵੇਂ ਹਨ (੩) ਤੀਜੇ ਸਤਵੀਂ ਦੀ
ਸਾਂ ਕਿ ਨਾਲ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪਿੱਛੋਂ ਕਿ ਨਹੀਂ ਦੇ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਵੇਂ
ਇਸ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਅਜਿਹਾ ਵਿਚ ਦਰੁਸਤ ਕਰ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ
ਪਰ ਮੇਰੀ ਜਿਹੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਦੇਣੀ
ਤਾਕਿ ਮੌਜੂਦ ਤਸੱਲੀ ਹੋਵੇ।

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Letter to [illegible] on [illegible] Baba Banda

247

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਸੋਢੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀਉ

~~[illegible]~~

ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ। ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਈ ਕ ~~[illegible]~~ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਆਪ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੋ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਉਤ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਦੇਵੋਗੇ।

(੧) ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ (ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਜੀ ਸਾਹਿਬ) ਬਾਬਤ ਕਈ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ 'ਰਾਜਪੂਤ' ਸਨ। ਪਰ ਕਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਹੋਏ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਭੀ ਖਤ੍ਰੀ ਹੀ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਦੀ [illegible] ਤਰਨਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖੀਆਂ, ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਖਤ੍ਰੀ ਸਨ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਕ ਨ ਹੁੰਦੇ।

~~[illegible]~~ ਆਪਣੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਰਈਸਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੋਏ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਆਪ ਬਿਰਾਦਰੀ ਦੇ ਖਤ੍ਰੀ ਸਨ, ਅਤੇ ਜੋ ਘਰੋਂ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਹ ਰਈਸਾਂ ਪਰ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਆਪ ਖੱਤ੍ਰੀ ਸਨ। ਆਪ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ।

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(2) ਜਨਮ ਤਵਾਰੀਖ ਦੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ
ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਕਿਸੀ ਦਿਨ
ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੀ ਤੀਰ ਮਾਰ
~~ਪਤਨੀਆਂ~~ ਨੇ ਹੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੀ ਦੇ ਬਾਲਕਾਂ ਦੀ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੇਲੀ ਤੱਪਦੀ ਆਪਣੀ ਅਪਣੀ ਕਿਤੀ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਛੋੜੇ ਹਨ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਭਾਈ
ਚੇਲਾ ਸਿੱਖ ਪੋਥੇ ਵਿਚ ਭੀ ਸਤਨਾਮ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ
ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਉਥੇ ਬਿਠਾਕੇ ~~ਬਣਕੇ~~ ਆਪਣੇ ਘਰ
ਆਏ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਪਿੱਛੋਂ ਫਿਰ ਭੀ ਰਹੇ।
ਇਸ ਪਰ ਭੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ

(3) ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਨਾਂਸ ਵਿਚ ਜੀ ਛੋਟੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੋ ਆਏ
ਸਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਪਰ ਸਤਨਾਮ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬਾਂ ਚੌਥ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋਏ ਸਨ। ~~ਕੀਤੇ ਓ~~
ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਓਹ ਰਖੇ ਜਾਣ ਦੇ ਗੁਰੂ
ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਸਨ।
ਇਹ ਗੱਲਾਂ ~~ਗਲ~~ ਵਿਚ ਰਲ ਮਤਭੇਦ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧ
ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹਨ।

(4) ਇਕ ਤੱਥ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਦੀ ਬਾਬਤ
ਜੋ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ
ਹਾਂ ਜੀ ਸੋਹਣੇ ਸਿੰਘ ਸਰੀਆਂ ਜਾ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਜੇ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਪੂਰੀ ਕਵਿਤਾ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ
ਜੋ ਮੈਂ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਛਪਵਾ ਸਕਾਂ। ਕੀ ਆਪ
ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਉਹ ਲਿਖਵਾਕੇ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹੋ।
ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਪਾਸ ਲਿਖੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਾਂ ਜ਼ਬਾਨੀ
ਯਾਦ ਹੋਵੇਗੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਵੱਟ ਦੇ ਹੋਰ ਕਵਿਤਾ
ਭੀ ਹੋਣ ਅਤਨਾਵਲੀ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ

(੫) ਇਹ ਵੱਟ ਗਵਿਆ ਗਏ ਕਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ
ਇਕ ਬਿਰਧ ਸਜਨ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ
ਨਾਭੇ ਵਲੀ ਹਨ ਜਾਂ ਪਹਿਲੇ ਪਿਛੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ।
ਕੀ ਇਹ ਗਲ ਸਹੀ ਹੈ?

(੬) ਕੀ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਔਲਾਦ ਵਿਚ ਕੋਈ
ਪੁਤ੍ਰ ਪੋਤੇ ਜੀਉਂਦਾ ਰਿਹਾ? ਅਤੇ ~~[illegible]~~ ਉਹਨਾਂ ਦਾ
ਅੰਸ਼ ਦਾ ਅੰਤ ਕੀ ਹੋਇਆ। ਐਸੀ ਸਾਖੀਆਂ
ਦਾ ਹੋਣਾ ਜਾਰੀ ਹਾਲ ਕਰ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ~~ਕਰ~~
ਦਸਣਾ ਪ੍ਰਿਆ

(੭) ਡੇਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਗੀਰ ਜਾਂ ਜਾਗੀਰਾਂ ਕਦ
ਰਦ ਹੋਈਆਂ। ~~ਜੇ [illegible] ਕੋਈ [illegible] ਹੋਵੇ~~
~~[illegible]~~

250

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

251

D/14-11-43
Model Town

Saw the Granth Sahib published by S. S. Charan Singh Shahid today at Sirdar Jaimal Singh's place B-30/31

(1) The title page makes the claim that it has been compared with Kartarpur bir & Damdama Bir & the book is the result of 5 years hard labour.

(2) It contains no "sign manual" of Guru Arjan Dev. In the index ਤਤਕਰਾ ਰਾਗਾਂ ਦਾ the entries are ਜਪੁ ਨੀਸਾਣੁ। ਸੋ ਪੁਰਖੁ ਆਦਿ and the ਤਤਕਰਾ ਸਬਦਾਂ ਦਾ begins
ਸਿਰੀ ਰਾਗ। ਮੋਤੀ ਤਾਂ ਮੰਦਰ ਊਸਰੇ।

(3) ਪਤੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ

(4) ਰਾਗ ਸਾਰੰਗ ਵਿਚ ਸੂਰਦਾਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਦੇਕੇ (ਛਾਡਿ ਮਨ ਹਰਿ ਬੇਮੁਖਨ ਕੋ ਸੰਗ)
ਅੱਗੇ ਹੈ:- ਸਾਰਗ ਮ: ੫ ਸੂਰਦਾਸ
ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗ ਬਸੇ ਹਰਿ ਲੋਕਾ etc.

(5) ਮੀਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(6) ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਸਲੋਕ ਹੈਂ।

[signature]

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

੧੩-੪-੪੪, ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ, ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਹਰ ਸਹਾਇ, ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ 'ਪੋਥੀ' ਕਰਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਿਚ ਪੋਥੀ ਹੈ, ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਹਾੜੇ, ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਲਈ ਇਹਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੋਕੀ ਦੂਰੋਂ ਦੇਸ਼ੋਂ ਇਹਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਚੜ੍ਹਤ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਚੋਗਾ ਤੇ ਸੇਲੀ ਟੋਪੀ ਪਾ ਕੇ, ਸਾਰਾ ਸਮਾ ਪੋਥੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠਦੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਕੋਈ ਦਸ ਮਿੰਟ ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੇ ਵਰਕੇ ਪਰਤ ਕੇ ਦੇਖੇ। ਇਹਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰਾਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਤਤਕਰਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ, ਪੰਜ ਵਰਕਿਆਂ ਸਫ਼ਿਆਂ ਤੇ ਪੰਜ ਤਰੀਕਾਂ ਹੇਠ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਲਿਖਾਈ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਤਰੀਕ ੧੫੫੫ ਤੇ ਅਖੀਰਲੀ ੧੬੬੧ ਹੈ। ਇਹ ਲਿਖਾਈ ਸਾਰੀ

254

If Sheet 28" × 20"
Folio 14" × 20" — width-wise [illegible]
Quarto 10" × 14" — length wise [illegible]
Octavo 7" × 5" — width wise [illegible]

The sheet were then only 20" × 14"

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

~~ਗੁਰਮੁਖੀ~~ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ,
ਜੇਹੋ ਜੇਹੇ ਪੜ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਤਤਕਰੇ ਵਿੱਚ
ਪੋਥੀ ਦੇ ਡੇਢ ਸੌ ਤੋਂ ਉਪਰ ਵਰਕ ਦਰਜ ਦੱਸੇ ਹੋਏ
ਨੇ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਘਟਤੇ ਨੇ। ਪੋਥੀ
ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵਰਕੇ ਪਿੱਛੋਂ ਜੋੜੇ ਗਏ
ਦਿਸਦੇ ਨੇ। ਇੱਨ੍ਹਾਂ ਵਰਕਿਆਂ ਦੀ ਲਿਖਾਈ
ਭੀ ਬਾਕੀ ਲਿਖਤ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਵਰਕਿਆਂ
ਦਾ ਕਾਗਜ਼ ਰੰਗ ਰੂਪ ਦਸ ਵਿੱਚ ਸਤ ਵਿਚ
ਹੈ, ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਵਰਕੇ ਕੁਝ ਵਡੇਰੇ ਜ਼ਰੂਰ
ਹੋਏ ਨੇ।

ਕਿਤਾਬ ਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨਹੀਂ।
ਕਿੱਧੀ ~~ਗੁਰਮੁਖੀ~~ ਗੁਰਮੁਖੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਈ
ਥਾਂ ਲਿਖਣ ਦਾ ਢੰਗ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਕਿ
ਸਾਫ਼ ਪੜ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਕਈ ਥਾਂ
ਇਬਾਰਤ ਤੁਰਦੀ ਹੈ ਸ਼ਿਕਸਤਾਂ ਕਿ ਗਠੇਬ
ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਕਈ ਥਾਂ ਜਰੂਰ
ਅੱਧਾ ਅੱਖਰ ਦੇ ਤੇ ਫ਼ਲਾ ਜਾਣ੍ਹ ਪੁਰੀਆਂ
ਨਹੀਂ। ਇਆਣੀ ਕੱਚਾਈ ਵਾਰ ਹੈ, ਸ਼ਿਕਸਤਾ ਗਠੇਬ ਸਾਹਿਬ
ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਹੈ।
ਪੋਥੀ ਦੀ ਜਿਲਦ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ ਤੇ ਘਟਤ

256

Questions

1. Number of lines on each page? & the writing, was it bold or fine?
2. Is writing uniform even in the portions written by one man?
3. How many men you think must have written it?
4. Have you any idea (a) how many leaves have the appearance of having been added afterwards? & (b) what their subject matter is.
5. Can't you read the 'letter-print' against the dates S. 1595 & S. 1661? The former must be the date of death of Guru Nanak, and if the other three are also dates of death of the 2nd, 3rd & 4th Gurus, then the last S. 1661 must be that of 5th Guru.

In Kartarpur bir, 1661 is given as the date of the completion of Granth Sahib.

6. Was there any date given at the end of the Tatkaras?

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਸਾਰੇ ਤਰਕੇ ਅਤੇ ਪੱਤਰੇ ਹਨ ਗਏ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ ਇਹ ਪੋਥੀ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇੱਕ ਪਰਾਚੀਨ ਬੀੜ ਹੈ।

ਉੱਤਰ (੧) ਇਸ ਦੇ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ੯ ਤੋਂ ੧੨ ~~ਸਤਰਾਂ~~ ਸਤਰਾਂ ਹੈ। ਕਿਸਾਨੀ ਘਟਾਉ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

(੨) ਹਾਂ, ਪਰ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿੱਥ ਘੱਟ ਰੱਖੀ ਹੈ।

(੩) ਦੋ

(੪)(ੳ) ਦੇਵੇਦੀ ਸੈ ਵਰਕੇ

(ਅ) ਖਾਲੀ - ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਕੇ ਕਦਰਿਆਂ ਵਰਕੇ ਉੜ ਗਏ ਹੋਣ ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਰ ਵਰਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ

(੫) ਨਹੀਂ - ਇਸ ਵਰਕੇ ਦੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ

(੬) ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰ ਵੱਖੀਆਂ ਤਰੀਆਂ ਤਤਕਰੇ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਅਉਂਦੀਆਂ ਹੈ।

(੭) ਹਾਂ।

(੮) ਕਿ ~~ਇਸ~~ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਬੀੜ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਦੀ ਇਸਦਾ ਸਬੰਧ ਦਸਦੇ ਹੈ।

Original with: Anup Singh, Noida
Digitized by: Panjab Digital Library

7. See if the diagram on page 254 is correct?

8. What is the Sodhis' claim about this book now

9. Is Guru Arjan's bani there?

(b) Is Guru Tegh Bahadur's bani there

(ੲ) – ਸ੍ਰੀ: ਪੱਤ੍ਰਾ ੨੭: ੨੪ ਫਰਵਰੀ।

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

D/2nd May 1944

Called on Maulvi Mohammed Ali M.A, L.L.B regarding the statement made about "Pothi Sahib" of Guru Har Sahai (Ferozepur Distt) in [illegible]: He confirms the statement & says he saw it with his own eyes & found it to be [illegible] of Qoran — neatly & well written [illegible] 3 — size about $7\frac{1}{2}'' \times 5''$

No اعراب's have been used

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

260

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

8/9 5/44 Granth Sahib at Kaurgarh (near Barela) Regn. Sardar Hardam Singh & Shamsher Singh

---

੧ ਤਤਕਰਾ ਰਾਗਾਂ ਦਾ

✓ ~~ਸਾਰੀ~~ ਪਤ੍ਰ ਪੋਥੀ ਸਾਹਿਬ ਪੰਨੇ ੧੭੧੮ ਸਿਰਤਪਤ੍ਰ ਜੀ

Tatakaras copied from the old ones — In this tatakara of rags

/ ~~Shabado~~ =

✓ Var Basant is given as appearing on leaf 670

੦ ਵਿਦ੍ਹ ਜੇਤਿਓਂ ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ on

✓ ~~669~~ 670 also

But in the book itself leaf

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

262/ do not occur in this bagat all but Swayyas of Mahalla 2 ~~tare~~ are there

Rag basant appears in the body of the bani before Bhagat bani in rag basant in its proper place

~~It also both should have~~

~~Both~~ must have appeared in the copy from which this copied at the end of Granth Sahib & in this ought to have been on leaves ~~679~~ ~~or~~ 680 ||.

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

The whole book is practically in one handwriting from talkana to end of Soorayyas of Sheet which end on leaf 680 (three lines)

Eight leafs written by a later writer containing

58 bayuses of G. Tegh Bahadur

57 8 sloks of "

(ਮਹਲਾ ੯ not given, but space left) evidently writer was in doubt about it)

"ਰਾਮ" written & not "ਰਾਮ[illegible]"

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

~~Stu~~ ਸੋਰਠ ਮੰਗ ਮਹਲਾ
ਜੋ ਪ੍ਰਭਾਸ ਰਾਗਮਾਲਾ (264)

ਸੋਰਠਾ ਮੰਗ ਮਹਲਾ
given in this copy

Dhunis given with some vars & not with others & where given always faced smudged evidently ~~by~~ with corner of cloth

Sarang Rag

The line ... ਜੋ ਪ੍ਰਭਾਸ
then came ੨ ਸੋਰ does not appear
ਸਾਰੰਗ ਮ੫ ਸੁਰ ਦਾਸ
ਛਾਡਿ ਮਨ ਹਰਿ ਬਿਮੁਖਨ ਕੋ ਸੰਗੁ।

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

Rag Maru

Mira's shabad does not appear ✓

Rag ਗਉੜੀ ਪੁਰਬਿ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਕੀ
before ~~[illegible]~~ ਪਿਤ੍ਰੀ [illegible]

~~An~~ extra two lines of Kabir appear here

[illegible Gurmukhi, three lines] ✓

Here [illegible Gurmukhi] etc.

Mundawani shlok "ਥਾਲ ਵਿਚਿ ... ਪਾਸਾਰਾ" appears before Shlokas of Kabir & Farid ✓

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

~~Page~~ ੨੬੧ (266

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਜੰਗਲੀ ॰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ
ਮਾਰੂ ਕਿ ਪਾਰੀ ॥੪॥੧੬

Two lines marked over –
[illegible] ॥੧॥ ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ
ਗੋਬਿੰਦੇ ॥ ਗੋਬਿੰਦ ਬਿਨੁ ਮੈ ਅਵਰੁ ਨ
ਜਾਚਉ ਨਾਮ ਦਖਾਲਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ ॥੧
॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੋਬਿੰਦ ਕੇਰੀ ਮੁਕਤੀ ਪਾਈ
ਸੰਗਿ ਆਨੀ ਨਿਦਰਾਈਏ ॥ ਤਾਂ ਕੀ
ਰਾਜੀ ਸਾਰਾ ਆਦਿ ਨਿਧਿ ਨਾਰੀਕਾਨੁ ਹਮਾਂ
ਤਿਸ ਸੇਤੀ ॥੨॥ ਪਤਿਆਈ ਕੇ ਗਿਆ
ਉਪਜੀਐ ਤਿਨਿ ਕੇ ਏਤੇ ਕੁਚਾਲੀ ॥ ਮਨ
ਭੀਤਰਿ ਬੀਚਾਰਿ ਨ ਦੇਖਹਿ ਗੋਬਿੰਦ
ਭਗਤ ਤੇਰੀ ਹਮ ਜੋਧੀ ॥੩॥

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਗੋਬਿੰਦ ਕੇਰੀ ਬਾਤ ਨ ਜਾਣੀ ਕਉ ਸਖਿ

ਏਖਿਆ ਜੈਣੀ॥ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ ਚਿਤ੍ਰ

ਜਸਾ ~~ਫ~~ ਨਾਹਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜਸਾ ਜੀਤ

ਕੀ ਬੇਣੀ॥੪॥ ਗੋਬਿੰਦ ਕੇਰੀ ਭਾਉ

ਤ੍ਰਿਗਦੁ ਮਾਨੁ ਮੁਕਤਿ ਮਾਰ ਹਾਤਾ॥

ਬਾਣੀ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨੁ ਨਾਮੇ ਪਾਣੀ

ਮਾਗਹਿ ਕੋ ਜੀਤਨਿ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ॥੫॥੨॥

There is a third of Trilochan

/ ਰਾਮਕਲੀ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਪ॥ ਨਉਮਹਿ

ਗੋਬਿੰਦ ਜਾਗਦੇ ਕੀਤੇ ੪॥੪

ਏਹੁ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨੁ ਗਾਇ [illegible]

(Only) these lines given

evidently and incomplete later Chand [illegible]

268

Next appears

[illegible]

॥ [illegible] ॥ Leaf 464

This copy apparently not in the family of that of Bhai Banno's but direct

---

Water mark at bottom of whole growth

Bhog bani entered in this order:— (269)

~~[illegible]~~

ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ

ਗਾਥਾ ਫੁਨਹੇ ਚਉਬੋਲੇ

ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ ਮਹਲਾ ੧

" ਮਹਲਾ ੩

" ਮਹਲਾ ੪

last shloki of the " ਮਹਲਾ ੫

ਸਤਗੁਰ ਦਾ ਦੇਖਣੁ ॥੨੧॥ ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ

ਜਾਤੋ ਨਾਹੀ —— ਹਰਿਆ ॥੨੨॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮਹਲਾ ੫

ਥਾਲ ਵਿਚਿ —— ਪਛਾਣੋ ॥੧॥

[illegible] ੨੫੩

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

270

ਸਲੋਕ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਕੇ ੧੩੦

ਸਵਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਬਾਕ ਮ: ੫ ॥੨੦॥

ਸਵਯੇ ਭਟਾਂ ਕੇ - total

Then comes the second writer - who copies all the bani of Guru Tegh Bahadur

Shabads and rags 59

& Sloks 57

Then comes

ਮੁੰਦਾਵਣੀ etc

ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ etc

& last Rag mala

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

One leaf[2] blank here &

then the [illegible]

ਸਾਰੰਗ ਦੀ ੬੮੨ (after 683) — in original writer's hand these

1596, 1609, 1631, 1638, 1663

ਮਹਲਾ ੮ ਅਨੰਦੇ ਜੀਆਂ ਨਵਕਲ੍ਹੇ

ਪ੍ਰਸਕਲਮਾਮਾਪਨੀ ਹਥੀ ਲਿਖਿਆ

ਕਲੌਪੁਰਖੁ

ਸੰਮਤੁ ੧੬੮੫ ਤੇ ੩ ਸਾਵੀ ੧੦

ਸੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਮਦੇ ੨੦੩੫੨

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਨੀਸਾਣੁ ੧੦੧ ਏਤਨ੍ਹੀ ੫॥

ਅਤਿ ਤਕਾਰਿ ਨਉਧਕੀਆ ਗਤਿ ਕਾਰੀ
ਨ੍ਹੀ ਜੀ ਜਿਨਿ ਬਾਧੂ ਕਾਲ ਬਾਣ
ਸਾਗਰ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਨਿਰਵੈਰ
ਅਕਾਲਮੂਰਤਿ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨੀ
ਹਰਿ ਜੀਓ ਜਿਸ ਕੀ ਸਾਜੇ
ਕੀਰਤਿਪੁਰ ਕੈ ਤੀਰਿ ਪਾਪੜ
ਪਤਾਲਗਾਡੂ ਸਾਹਿਬ ਕੋਠੇ
ਇਹਿ ਪੀਰਿ ਇਹ ਸਾਹੁ ਹੋਆ
ਗਤਿ ਆਦਰੀ ਸਮਾਣਾ ਤ੍ਰਸੀ
ਉਤੈ ਦਰਗਾਹਿ ਗਾਜ ਕਾਰੂਰ
ਕੈ ਇਹ ਅਮੈ ਕੋ ਸੂਰੂ ਤਾਵੈਗਾ

273

ਸ ਤੇਈਆਂ ਤਾ ਕੋਈ ਕੀਦਿਆਂ ਨੇ
ਦਖੀਆਂ ਗੁਰੂ ਕੀ ਨਗ ਗੁਰੂ ਕਰੈ ॥
ਸੰਮਤ ੧੭੧੮ ਕਤਕ ਵਦੀ ੮ ਅਸ੍ਰੀਤ
ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਪਤੀਆਂ ਕਿਨ ਗਰ ਕੀ
ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਕੇ ਗੁਰਸਿਖੀ ਜਾਣ ਦੇ
ਕੀਰਤ ਪ੍ਰਿਤ ॥
ਸੰਮਤ ੧੭੨੧ ਚੇਤ੍ਰ ਸੁਦੀ ੧੪
ਆਪਣੇ ਰਹਿ ਪਤਿਰ ਵਹਿ ਪਤੀਆਂ
ਗਤ ਗੁਰਦੀ ਜੀ ਸੰਤ ਗੁਰੂ ਹਰਿ.
ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਜਾਣੇ ਕਿਸੇ ਕਿਦ

This whole page

274

In the hand of the original writer.

Page roughly $13\frac{1}{2}'' \times 10\frac{1}{2}''$ ਦੇ ਸਾਂਚੇ ਦਾਰ

ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਦੇ ਸਿਆਸ [illegible]

/ (Quarto) ਵੇਲੇ ਦਾ ਲਿਖੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਾਲ

ਸਿਆਹੀ। ੨੨ ਪੱਤੇ ਤੇ ੨੩ ਪਾਸਾਂ

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(275)

10th Dec 1944

ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਗਏ।
ਭਾਈ ਸੀਸ ਮਹਲ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਜਿਥੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ
ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਬੀੜ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਗਲ
ਬਾਤ ਹੋਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਲ੍ਹ
ਪਏ ਸਨ ਪਹਿਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰ ਕਲ੍ਹ ਜਾਣ ਦਾ ਪਤਾ,
ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਹੈ, ਤੇ ਸਮੇਂ ਨ ਦੇ ਸਕਣ ਕਿਉਂਕੇ
ਹਨ ਜਨ ੧੯੪੪ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ।
ਅੰਤ ਦਰ ਹੋਰ ਕਰਕੇ ਮੈਨੇਜਰ ਸਾਹਿਬ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ
ਜਿਸ ਦੀ ਦਫ਼ਤਰ ਨਹੀਂ ਆਏ ਸਨ। ਦੁਰਸਾਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
ਹੋਣੇ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਦਫ਼ਤਰ ਜਾਕੇ ਆਕੇ
ਮੈਨੇਜਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ੧੨ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਚਿਠੀ ਲਿਖੀ ਕਿ
ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਦੇ ਦਿਨ ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ
ਦੇਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ, ਜਿਸਤੇ ਮੈਂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ
ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਧੀਰਜ ਸਹਿਤ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਦੇਖ ਸਕਾਂ।

G Singh

[illegible]

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(277)

Punjab University Library MS
accession No 4668 ਆਖਰ੩

Adi Granth Sahib
Written neatly in one hand throughout – a few omissions in the text entered of words on the margin by the copyist himself.

No date of writing or dates of deaths of the Gurus given, although a note made about the latter thus:–

੧ਓ ਸਤਿ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।
ਤਿਥਿ ਕ੍ਰਾ ਤਤਕਰਾ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ॥
ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਵਣੇ ਦਾ ਚਲਿਤ੍ਰੁ॥
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀਉ ਕੇ ਨਕਲ ਦਾ ਨਕਲੁ
ਦਾ ਨਕਲੁ ਦਾ ਨਕਲੁ॥੧
ਜੋਰਠ ਪੰਜ ਸਮਾਏ।
ਜੈ ਪਰਥ ਸਮਾਏ।
ਜੈ ਤਿਸਾਨਾਨਠਤੋ ਸਮਾਏ।

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ । ਮਾਝੂ ਗਉੜੀ ॥

ਜੈਤਸਰੀ । ਬੈਰਾੜੀ

ਕਾਨੜਾ । ਕਲਿਆਨ ॥ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ॥

ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ । ਗਾਥਾ ॥ ਫੁਨਹੇ ॥ ਚਉਬੋਲੇ ॥

ਕਬੀਰ ਜੀ ਕੇ ਸਲੋਕ । ਫਰੀਦ ਜੀ ਕੇ ਸਲੋਕ ॥

ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ । ਸਵੈਯੇ ਕਕੇ ਤਥਾ

ਭਟਨਾ ਕੇ ॥ ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ । ਸਲੋਕ

ਤਥਾ ਮੋਹਲਿ ਮਹਲ ਨਾਵੇਂ ਦੀ । (ਰਤਨਮਾਲਾ)

ਰਾਮਕਲੀ ਮਃ੫। ਹਕੀਕਤ ਰਾਹੇ ਸਿਵਨਾਭ ਕੀ)

ਰਾਗਮਾਲਾ ।

followed by ਤਤਕਰਾ ਸਬਦਾਂ ਕਾ

ਜੋਤੀ ਤੇ ਸਬਦ ਉਤਾਰੇ ।

ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਬਾਣੀ ਭਗਤਾਂ ਕੀ ~~ਸਬ~~

ਮਹਤ ਜੀਵਨ ਕੀ ਜੋਰਾ

ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾਪੁਰਖੁ

ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤਿ ਮਃ੧

ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤਿ ਮਃ੫ — ਪਤ੍ਰਿ ੫੩੬

(as above)

ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ ਮਃ੧

ਮਃ੩

ਮਃ੪ ਵ ਮਃ੫

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮ° ੫

ਥਾਲ ਵਿਚ ਤਿਨ ਵਸਤੂ

ਸਲੋਕ ਮਹਲ ੬ (੧੦ਵੇਂ) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ

ਜਿਤੁ ਦਰ ਲਖ ਮੁਹੰਮਦਾ ਲਖ ਮ° ੧

ਬਾਇ ਆਤਸਿ ਆਬ ਖਾਕ

ਰਾਗੁ ਰਾਮਕਲੀ ਰਤਨਮਾਲਾ ਮ:੧

ਅਸਾਨ ਸਾਧ ਨਿਸਾਨ

ਹਕੀਕਤ ਰਾਹ ਮੁਕਾਮ ਸਿਵਨਾਭ ਰਾਜੇ ਕੀ

ਪਤ੍ਰੇ ੫੬੮

ਰਾਗਾ ਪਰਚੂ ਵਿਰਚ ਤਿਕਾਰ

ਰਾਗ ਮਾਲਾ।

ਰਾਗ ਦੇਵ ਗੰਧ

ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਬਿਧੀ ॥

Thus ends the two lists of contents

There is no ਨਿਸਾਨ of any Gurus

& no date when written. The

Dates of death of Gurus even are

not ~~also~~ given. ~~So that this~~

is a comparatively ~~recen~~ recent copy from an older "original" written in Guru Gobind Singh's time — as the [illegible] [illegible] fixes the date of the "original"

But the old forms of some of the letters & figures as & show that it is not modern — may be 150 years old or a bit older.

Now as regards detail

Epilogue

ਜੇ ਪੁਰਖ ਭਾਵੇ ਤਉ [illegible] ਦੀਏ ਹੈਂ।

Rág Gauri

There is no shlok [illegible] [illegible]

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

Rag Goojri

There are only two hymns of Trilochan — the third one is not given

Rag Ramkali ਪਤ੍ਰੇ ੩੭੭

ਰੁਣੁ ਝੁੰਝਨੜਾ ਗਾਉ ਸਖੀ — — —

the whole Shabad is given of 24 lines —

But the whole page is cramped there being 28 lines as against 25 lines (usual)

Mundavni

The 22nd Shloka is

[illegible] ਜਿਹ [illegible] ਦੇ ਘਰ)

[illegible] ਜਾਣ [illegible] [illegible] [illegible]

ਜਿਸੁ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ॥੨੨॥

੨ ਇਤਫ਼ਾਕੀਆ ਤੌਰ ਪੁਰ ਸਾਫ਼। ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮ ੩ ਮੂ।

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਥਾਨ ਥਿਰ ਤਤਿ — ਭ੍ਰਮ ਪਲਾਏ॥੧॥
ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਤੋ ਨਾਹੀ — ਤਉ ਗਾਤ ਕੀਨੋ ਹਰਿਆ
॥੧॥੧੫੫॥

੧ੳ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ
ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯॥
ਗੁਨ ਗੋਬਿੰਦ ਗਾਇਓ ਨਹੀ —
ਰਾਮ ਗਾਇਓ — — ਸਪਨੇ ਜਿਉ ਸੰਸਾਰ॥੫੦॥
ਚਿੰਤਾ ਤਾਕੀ — — ਥਿਰੁ ਨਹੀ ਕੋਇ॥੫੧॥
ਜੋ ਉਪਜਿਓ — — ਸਗਲ ਜੰਜਾਲ॥੫੨॥
ਦੋਹਰਾ॥ ਬਲ ਛੁਟਕਿਓ ਬੰਧਨ ਪਰਿਓ ਕਛੁ ਨ
ਹੋਤ ਉਪਾਇ॥ ਕਹਿ ਨਾਨਕ ਅਬ ਓਟ
ਹਰਿ ਗਜ ਜਿਉ ਹੋਹੁ ਸਹਾਇ॥੫੩॥
ਮ: ੧੦॥ ਬਲ ਹੂਆ ਬੰਧਨ ਛੁਟੇ ਸਭ ਕਛੁ ਹੋਤ
ਉਪਾਇ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੁਮਰੈ ਹਾਥ ਮੈ ਤੁਮ ਹੀ
ਹੋਤ ਸਹਾਇ॥੫੪॥
ਮ: ੯॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਉਰ ਮੈ ਗਹਿਓ — ਰਾਮ ਤਿਹਾਰੇ ਹੇਰਿ॥੫੫॥
ਸੰਗ ਸਖਾ ਸਭ ਤਜਿ ਗਏ ਕੋਊ ਨ ਨਿਬਹਿਓ ਸਾਥ।
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਇਹ ਬਿਪਤਿ ਮੈ ਟੇਕ ਏਕ ਰਘੁਨਾਥ
॥੫੬॥

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਨਾਮ ਰਤਿਓ ਸਾਧੂ ਰਤਿਓ ਰਤਿਓ ਗੁਰ ਕੇ ਸਿਰ

ਰਹੁ ਨਾਨਕ ਇਹ ਰਾਗੁ ਸਭਿ ਕਿਹ ਜੇਮਿਓ ਗਹ ਮੇਡੁ॥ ॥੫੧॥

ਸਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜੁਮਲਾ ੧੧੨। ਮਹਲਾ ੧॥ meaningless a mistake

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਇਤਿ ਸ਼ੁਭ॥ three stanzas ending

~~ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ~~

ਪਟੀ ਲਿਖੀ ਮਹਲਾ ਨਾਨਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਟੀ ਰਚਿਤਸਿ॥

॥ ਸਲੋਕ ਮ: ੩॥ ਸਲੋਕ ਮ: ੧॥

This is rather striking - which Shlokas are of the 3rd Guru to which of the first out of these three stanzas. This is followed by

---

Shlokas ~~ਵਾਰ~~ ਮਾਤਾ ਮਹਲ

or does ਸਲੋਕ ਮ: ੧ apply to this as headings of pieces that follow are written joined up with the preceding one & then ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

For example this piece ends with

Original with: Anup Singh, Noida
Digitized by: Panjab Digital Library

ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ ਰਤਨਮਾਲਾ ਮਹਲਾ ੧

੧ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਆਸਣੁ ਸਾਧ ਨਿਰਾਲਮ ———

and these shlokas again end

ਹਕੀਕਤਿ ਰਾਹ ਮੁਕਾਮ ਸਿਵਨਾਭ ਰਾਜੇ ਕੀ

੧ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਹੋਗਮਾਣਨ ਕਿਰਕ ਤ੍ਰਿਕਾਫੇਰ ———

Similary the Haqiqat ends with Rág Mála

ਰਾਗਮਾਲਾ

੧ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਰਾਗ ਏਕ ਸੰਗ —

The usual colophon after ਰਤਨਮਾਲਾ is not given

In the Rāga Māla the following lines occur as usual

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

ਬੰਗਾਲਮ ਸਭੁ ਸਾਧਨ ਗਾਵਹਿ ॥
ਸਹਸ ਮੁਖ ਉਚਰਨ ਕੇ ਗਾਵਹਿ ਗਾਵਹਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ॥੨॥
ਸਹਸਮੁਖ ਸੋ ਕਹੋ ਜਨਾਨੀ ॥
ਪਹਿ ਸਾਹਿ ਰੰਧਾਰੀ ਵਾਨੀ ॥ ੨੫

The book ends ~~with~~ the
ਫੈਟੀ ਲਿਖੀ ਸਿਆਣੀ ਕੀ

Only 8 paurees in ਟਿਕੇ ਦੀ ਵਾਰ

Rag Sarang

ਪਰਮਾਨੰਦ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ. / It is one
ਕਥਾ ਪੁਨੀਤ ਨ ਚਾਲੀ ॥ ੩ ॥੧॥
ਸਾਰੰਗ ॥ ਛਾਡਿ ਮਨ ਹਰਿ ਬਿਮੁਖਨ ਕੋ ਸੰਗੁ ।
just one line space for the flourish of ੳ in the next line
ਸਾਰੰਗ ਮ ੫ ਸੂਰਦਾਸ ॥ ੧ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ
ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗ ਬਸੇ ਹਰਿ ਲੋਕ ॥ –

ਸੂਰਦਾਸ ਮਨੁ ਪ੍ਰਭਿ ਹਥਿ ਲੀਨੋ ਦੀਨੋ ਇਹੁ
ਪਰਲੋਕ ॥੨॥੨॥

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(286)

not ਪ੍ਰਨੇਰ — followed by

ਸਾਰੰਗ ਕਬੀਰ ਜੀਉ॥
ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕਉਨੁ ਸਹਾਈ ਮਨ ਕਾ॥
ਭਗਤਾਂ ਕੀ ਸਾਰੰਗ ਕਾ [illegible]॥੧॥

No detach or separate prabhas in tathara

Rag Maru

Mirabai's Shabad is given ਮਨ ਹਮਾਰੋ — ਬਾਂਧਿਓ ਮਾਈ ਨੀ ॥੨॥੧॥

Shlokas of Kabir are 244

& Shlokas of Farid — 130

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(287)

Shlokas 60 & 67 are of Kabir & not M.1 & M.3

Shlokas 209, 210, 211 & 212 are marked as of M.5, also 222; but not 216 & 223 — which are shown as Kabir's.

Shloka ਵਾਰਾ ਤੇ ਵਧੀਕ Come after Shlokas of Bhagat & immediately Shlok M.9

Shlokas 28, 29, 30 of the 4th form given here as usual

[signature] 17/4/46

288

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

289

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(290)

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(291)

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

292

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

293

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(294)

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(295)

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(296)

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

297

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

298

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

(299)

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

300

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

Original with:
Anup Singh, Noida
Digitized by:
Panjab Digital Library

خالصے Worth Prof. Teja Singh

پنج ہاں دے — 10

گورو گوبند سنگھ — 6

ناتی ھلبجی — 5

الاسنڈی

10/10/43

ਫੇਰ = ਫੇਰ = ਰਪੱਈ = ਫੱਲੀ

24

Original with;
Anup Singh, Noida
Digitized by;
Panjab Digital Library

M-5679
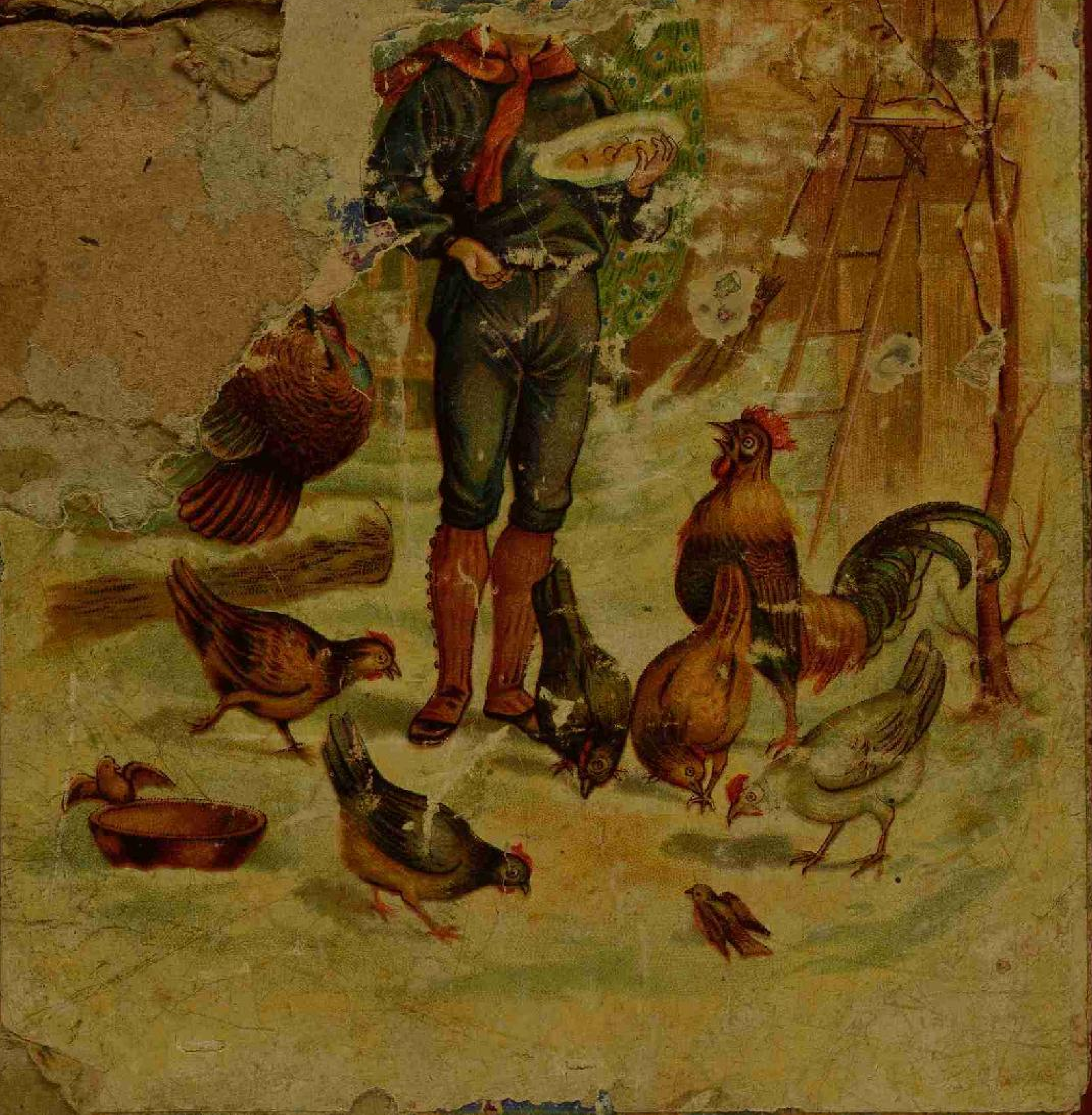
...ginal with;
...p Singh, Noida
...ized by;
...ab Digital Library